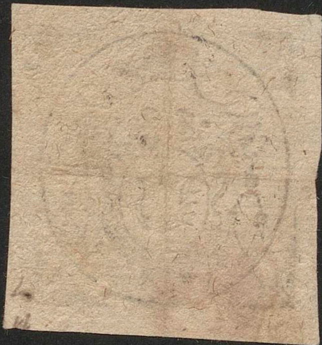

mania

ca[illegible] a chlorosis
lethargus
vertigo

[illegible]

paralysis
tympanites
[illegible] vitia affectus
ulcera benig: et [illegible]
mania
hydrops
infantum morbi
phtisis
fluor alb:
gonorrhoea
lues [illegible]
sphacelus
vertigo

fotus

auditus vitia

paralysis
aphonia
puerpera
sphacelus
lethargus
ulcera [illegible]
[illegible] affect:
[illegible]
paralysis
mania
hydrops

[illegible]
hydrops
gonorrhoea

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ SVPPLEMENTVM

DE

PRÆCIPVIS INFANTVM MORBIS

CVI ACCEDIT

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM
IN QVINQVE POSTERIORIBVS SYSTEMATICÆ TOMIS
OCCVRRENTIVM,

ET

VITA AVCTORIS
A D.D. & P. IO. HENR. SCHVLTZIO
CONSIGNATA.

CVM PRIVILEGIO CÆSAREO.

FRANCOFVRTI ad MOENVM,
APVD FRANCISCVM VARRENTRAPP
M D CC XL.

ex
m
gn
re
tar
len
ipſ
ſcin
& i
virt
mo
bre
perl
re p

PRÆFATIO.

QVum iam in eo ſit, vt in publicum prodeat hæc mea de infantum adfectibus opella, equidem contra ritus auctoribus librorum ſolemnes me facturum exiſtimo, niſi antea inſtituti rationem brevibus exponam. Prius vero, quam ad illud perficiendum me accingo, momenta quædam notatu inprimis digna, ſed neglectui plerumque habita ob oculos ponere lubet, quæ Numinis diuini ſingularem circa infantes tam naſcendos, quam recens natos prouidentiam luculenter admodum demonſtrant. Primo autem loco, ad ipſum generationis negotium reſpicientes obſtupeſcimus, qui fiat, vt ex puncto quaſi, ſeu tenuiſſima, rudi & incondita veſicula, per expanſiuam genituræ virilis virtutem fœcundata, homo prodeat, qui ſpiritu immortali, variisque organis ſenſoriis artificioſiſſime fabrefactis præditus maxima Dei opera in hoc vniuerſo perluſtrare, indeque ad creatoris venerationem peruenire poteſt. Etſi vero abſtruſum & a ſenſu noſtro remotiſſi-

tiſſimum formationis hominum opus penitus ſibi relinquimus; ſummam tamen Numinis diuini ſapientiam vel ex eo abunde ſatis cognoſcimus, quod omnes ſexus feminini partes ita ſapientiſſime conſtruxerit, vt ad hominem progignendum aptiſſimæ ſint. Nonne etenim ſumma admiratione dignum eſt, quod facta imprægnatione ſanguis ille menſtruus, in ſanitatem mulierum antea excretus, nunc copioſior ad vterum hoc fine confluat, vt inde ſuccus temperatus & gelatinoſus, per ſpongioſam vteri ſubſtantiam tranſcolatus, mediante placenta vterina & funiculo vmbilicali, ad nutriendum fœtum impendatur, donec hic ex anguſto vteri ergaſtulo excludi, hominumque cœtui adnumerari queat. Hæc ipſa autem fœtus per partum excluſio non minorem mereri admirationem videtur, dum menſe plerumque nono ſolari, vterus matris a mole fœtus grandioris diſtentus, & quaſi ad ſpasmodicam contractionem laceſſitus, aeris inſpirati, muſculorumque abdominis adminiculo, contentum fœtum inter anxios conatus expellere nititur. Superatis partus laboribus ſtatim natus, nulla edoctus arte, ſuis ipſius viribus aerem, cuius vſura in vtero caruit, libere inſpirat, &,quod omnem fere fidem ſuperat, ipſe ſanguinis per cordis & pulmonum vaſa circuitus, via aliunde directa, non amplius ex dextro cordis ventriculo per foramen ouale ac auriculam ſiniſtram abit, ſed clauſo iſto foraminulo talem itum reditumque eligit, qualem in adultis fieri deprehendimus.

mus. Id quod vero ſicut luculentum, & plane admirabile mechaniſmi ſublimioris documentum exhibet; ita clariſſime arguit, quantus ille ſit auctor atque effector, a quo hæc omnia, ceu effectus a ſua cauſa pendent. Abſciſſo dein funiculo vmbilicali mirandum eſt, quomodo hæc operatio in tenello corpuſculo tam feliciter cedat, vt, ſi idem quis in adultis experiri velit, omnino metus ſit, ne hi grauiter inde luant multumque damni recipiant: ne dicam, qua ratione vmbilicalia vaſa ſenſim paullatimque tam belle coaleſcere poſſint, vt tandem verum ligamentum tendinoſo - nerueum conſtituant, quod vix priſtini ſtatus memoriam relinquit. Tum quoque ex benigniſſima Dei prouidentia hoc inprimis beneficium recens natis conceſſum eſſe videmus, quod ipſa vitalis auræ inſpiratio ſordium aluinarum in vtero collectarum excretionem, qua nihil vtilius eſt, aptiſſime promoueat. Etenim, quum per reciprocam pulmonum actionem, ſeptique transuerſi & muſculorum abdominis motum ipſa infimi ventris viſcera paullummodo conquaſſantur, non poteſt fieri, quin etiam excrementa inibi contenta, accedente ſimul bilis expreſſæ ſtimulo, ad exitum diſponantur. Sed longe adhuc maius diuinæ prouidentiæ ſpecimen ſe manifeſtat per ſufficientem lactis in mammis puerperarum accumulationem, dum quippe ita ſapientiſſime prouiſum eſt, vt ſublata poſt editum fœtum renitentia, elaſticum vteri viſcus ſponte anguſtatum redundantes

humores ad mammas diuertat, vbi lacteus ille chylosus liquor separatur, qui primo quidem abstergente sua facultate meconii eliminationem adiuuat, postea vero alimentum teneritudini infantum apprime congruum constituit. Neque dein facile quisquam infantes ideo imperfectionis accusabit, quod caput in superiori parte patulum, quod fontanellam dicunt, in lucem adferant: siquidem hæc laxior cranii ossium cohæsio partim eo seruit, vt inter angustum vaginæ vteri transitum aliqua ipsorum compressio fieri, & sine magna matris molestia partus facilitari possit, partim, vt cerebri moles, nutritione aucta, sese extendere commode valeat. Imo etiam in clamoribus, crebrisque vagitibus, quos sæpe infantes sani, nullisque doloribus stimulati edunt, magnum sanitatis latet præsidium. Quum enim tenelli, ob vacillantia membra, se ipsi loco mouere nequeunt, optime profecto hac naturali corporis concussione deficientis motus noxæ auertuntur, atque fluidorum per vniuersum corpus circuitus egregie promouetur. Si vero ætate iam paululum processerunt pueruli, quot quæso! fracturas, luxationes aliaque subinde mala inter saltationes variosque lusus incurrerent, vt aliquando claudi, languidi, membrisque mutili rebus publicis præessent; nisi ad hæc omnia præcauenda ossa tenellis flexibilia O.M.Deus concessisset? Denique, notatu perquam dignum est, quod homo infans ceteris animan-

mantibus fere omnibus imperfectior videatur, dum ipſe longe diutius parentum miniſterio, quam quidem animalia eget, quæ breui tempore ſibi ipſa de alimentis proſpicere, & nociua inſidiantium tela propulſare valent. Verum enim vero, re altius æſtimata, ſummum profecto beneficium ex hac apparente imperfectione elucet. Etenim, quum homo rationis particeps immenſam creatoris ſui potentiam, bonitatem & ſapientiam ex abſolutiſſimis operibus ſuis cognoſcere, debitisque celebrare laudibus debeat, opus omnino eſt rationis cultura, ad quam difficulter admodum ſine linguæ vſu, ad hanc vero ægerrime ſine longiori hominum, præſertim parentum conſortio peruenire licet. Et quis denique ſingula enumerare valet, quæ a ſummo Numine generi humano, maximeque infantibus conceſſa diuinam prouidentiam clariſſime euincunt? At vero, homines ſumus, ex materia ad corruptionem admodum prona conflati, quos Deus mortalitatis conſcios, ſuoque imperio ſubiectos eſſe voluit. Quid mirum inde, ſi ne puſilli quidem a vitæ moleſtiis liberi varii generis morbos rectæque valetudinis læſiones perpeti debent; maxime quum tenera ipſorum conſtitutio admodum facile nociuam illarum rerum impreſſionem admittat, quibus ad vitam neceſſario opus habent. Quæ autem maxime mala teneros adficiant, præſens hoc opuſculum, ſupplementi loco medicinæ ſyſtematicæ additum, luculentius docebit, in quo ego præci-

præcipuos infantum morbos recensere, cum causis suis explicare, rectamque & genuinam methodum suggerere allaboraui, quam hactenus in longinquo artis exercitio ad præseruationem æque ac curationem idoneam maxime deprehendi. Nolui autem præter necessitatem verborum ambagibus vti, sed breuibus tantum thesibus præcipua cuiusuis morbi momenta complecti, ne partim opus in maiorem molem excrescat, partim, ne alio loco & tempore iam satis pertractata huc repetere videar. Adiiciendum deinceps curaui indicem rerum locupletissimum, quæ in posterioribus medicinæ systematicæ tomis continentur, vt inde commodior fiat totius operis vsus. Nec demum illorum deesse petitionibus volui, quibus de vita mea plenius informari volupe fuit. Suscepit autem hunc in se laborem celeberrimus Fridericianæ nostræ Professor medicinæ & eloquentiæ D. D. SCHVLTZIVS, qui notatu digniora vitæ meæ facta litteris consignata hic cum B. L. communicat. Nolit autem ideo quispiam me vanæ arrogantiæ reum existimare; vtpote qui ab omni fastu laudisque inani strepitu remotissimus, nihil aliud hac vitæ meæ recensione quæro, quam vt inde lector singularem Dei prouidentiam, quam in moderandis mortalium rebus adhibere solet, penitius cognoscat, forteque aliquod imitandi exemplum sibi sumat. Etenim, si vllus vnquam, ego certe ancipites fortunæ casus, fluxilemque rerum terrenarum indolem expertus, optime testari possum, quem Deus ordinem inter mortales seruet, vt æternam nominis sui gloriam, hominumque salutem stabiliat. Vtinam modo singula fini a nobis præfixo respondeant, multumque vtilitatis adferant! Dabam Halæ Magdeburgicæ a. d. 1. Maii MDCCXL.

CAPVT

CAPVT I.

De morbis Infantum in genere.

§. I.

Ot tantisque proh! dolor miseriis vndiquaque cinctum est mortale hominum genus, vt peruideri nequeat, quæ cura, quæ sollicitudo & diligentia sufficere possit ad impetum tot simul & diuersimode inuadentium morborum auertendum, aut quis artium apparatus iam intricatas malignitate partes expedire, suæque restituere integritati valeat. Docent hanc nostram fragilitatem suo inprimis exemplo infantes recens nati, qui vix cum eiulatu miseriam hanc salutarunt, quum iam innumeris obsessi periculis de salute quotidie decernere coguntur. At vero, quo maiora & frequentiora impendent pericula, eo sane minus huic teneræ & tantum non omni orbatæ præsidio ætati concessum est, remedia tollendis morbis idonea conquirere, aut mali sui conditionem & magnitudinem indicare; nisi forte miserrimo ploratu, aliisque obscuris signis aliorum misericordiam moueat. Quæ cum ita sint, quam maxime videtur medico salutis humanæ cupido conuenire, ut ingenuo attentoque studio imbecillæ ætatis causam suscipiens perite disquirat: quæ hanc ætatem mala adgredi soleant, quibus signis dignosci & quasi prædici queant, qua cautione præcaueri, & demum, qua arte, qui- *Instituti ratio.*

busque præsidiis debellari debeant ? Atque his inductus rationibus ego, post tot labores in medicina perpolienda feliciter exantlatos, non potui omittere, quin etiam opusculo, de infantum ægritudinibus conscribendo mentem manusque admouerem; præsertim cum ab aliis, qui in eodem studiorum genere desudarunt, multa aut intacta & non satis digesta, aut certe emendatione quadam digna relicta deprehenderim. Nec minorem mihi fructum ex hoc meo suscipiendo labore polliceor, quam quem, Deo annuente, iam ex reliquis medicinæ meæ systematicæ tomis satis abundeque conspexi: siquidem non vana, non imaginaria & falsis opinionum commentis fundata, sed vera, & tum rationi, tum experientiæ conformia proponam, quæ in artis exercitio per dimidium sæculi & vltra occupatus constanti meditatione & obseruatione didicisse gaudeo.

§. II.

Historia morborum infantum ex Hippocrate.

Primo autem omnium præcipui infantum morbi erunt indicandi, ante quam ad causarum nexum, ex quo illi prodeunt, demonstrandum nos accingamus. In quo quidem perficiendo ducem eligere placet præstantissimum artis nostræ parentem, HIPPOCRATEM, qui ætatis morbos *lib. III. aphor. XXIV. XXV. & XXVI.* ita pro more suo eleganter & concise describit: *Qui in ætates cadunt morbi, huiusmodi fere sunt: puerulis & nuper in lucem editis aphthæ, vomitiones, tussis, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium sordes humidæ,* quibus nos ventris tormina addimus, *sunt familiares: cum iam dentire cœperint, gingiuarum molesti pruritus, febres, conuulsiones, diarrhœæ, maximeque cum edunt caninos dentes, & iis præsertim, qui inter pueros crassissimi sunt, aluoque adstricta, eueniunt. At vero, cum ætate processerunt,* quod ab anno quarto ad decimum vsque & longius intelligendum est, *tonsillarum inflammationes, vertebræ, quæ est ad occiput, introrsum luxationes, asthmata, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, stranguriæ, strumæ & alia tubercula, præcipue vero prædicta, male afficiunt.* Hæc qui altius secum æstimat, facile perspiciet, cuiuis infantum ætati morbos quosdam esse familiares, qui corpus aliter atque aliter afficiunt, longius vel breuius durant, & plus minus periculi præsagiunt. Siquidem mutata corporum,

rum, propter ætatem, textura, mutatoque viuendi genere, non poteſt non ipſa ſubiectorum ad ſuſcipiendos morbos diſpoſitio immutari, & poſtera ægritudinum ratio a priſtina valde recedere. Quamobrem etiam, ſi de infantum affectibus diſſerendi animus eſt, nos ſimul omnes ætatum periodos debemus complecti, minimeque omnium ſtrictiori tantum ſenſu infantes in lucem vix editos conſiderare, ſed prouectiores etiam, qui ad decimum vſque annum peruenerunt, intelligere; ne forte aliud morbi genus explicemus, aliud ſilentio prætereamus.

§. III.

Sic igitur ex HIPPOCRATE puerorum morbos enarrauimus præcipuos, quorum nonnulli quidem per ſe ſtatim patent, nonnulli autem difficilius cognoſcuntur: quare proxime iam ſuppeditanda erit accuratior illorum diagnoſis; quæ tamen adeo difficilis, abſcondita & inexpedita eſt, vt ſæpe vel oculatiſſimi in diiudicando hallucinentur. Neque enim pueruli ipſi, ob vocis articulatæ defectum, morbi ſui indolem & nocendi potentiam nobis poſſunt enarrare; neque ex vrina vel curioſiſſime examinata, neque ex pulſuum ictibus, vel accuratiſſime obſeruatis, neque tandem ex habitu externo, qui vt facile in peius, ita ſubito in melius mutatur, firmum ſtabileque iudicium poteſt deſumi. Nam vrinæ minimorum recte valentium, perinde ac morbo quodam laborantium, ſæpe ſunt craſſæ & turbidæ, & pulſus ab innumeris fere cauſis poteſt mutari, & vel accelerari, vel retardari, ut explorantibus plerumque imponat.

Diagnoſis eſt difficilis.

§. IV.

Ne tamen vtraque ex parte dubius relinquatur artifex, mulierculæ adſtantes, quæ curam puſillorum gerunt, probe ſunt explorandæ: an infantes eiulatus edant, corpus inquieti iactitent, & vigiles diem noctemque tranſigant; an ructus ſiue acidos, ſiue nidoroſos explodant, vomendi conatus ipſosue vomitus, & quales habeant; an ſingultu, neruorumque agitationibus conuellantur, an tuſſi & reſpirandi difficultate laborent, an flatus & feces libere dimittant, quem excrementa colorem referant, quam conſiſtentiam habeant, & ſimi-

— quomodo inſtituenda?

ſimilia ? Præter hæc vero, inquirenti medico permultum accendetur lucis, ſi corpus a capite ad calcem inſpiciens probe examinet: an extrinſecus rubedo cuiusdam partis inflammatoria, an quædam exanthematum ſpecies, aut aliud vitium ſe manifeſtet; item ſi ore diducto disquirat, num feruidum halitum tenelli emittant, fauces puſtulis obſeſſas habeant, vel gingiuarum quadam intumeſcentia & phlegmone laborent. Siquidem ex his omnibus, tanquam ex principiis cognitis ad incognita non obſcure licet concludere.

§. V.

Cauſa proxima eſt 1) debilitas & ſenſibilitas generis neruoſi.

In cauſarum ſerie explicanda a vero haud aberrabimus, ſi cauſam affectuum infantilium formalem & materialem 1) tam in habitu corporis laxo & molliori, quam in redundante ſuccorum pituitoſorum copia, admodumque delicato fibrarum & membranarum ſenſu reponimus. Etenim, quum in prima hac ætate ſolidæ partes, propter molliſſimam, qua gaudent, teneritudinem, fluida non ſatis vegete poſſunt propellere, nec per tenuiſſimos canaliculorum ductus circumagere; facile inde poteſt ſanguinis & humorum circuitus retardari, & ſaluberrimum excretionum negotium cohiberi: quod ſi accidit, non tantum ſucci magis magisque copia increſcunt, verum etiam ſpiſſi euadunt, & craſin plane alienam, ſalino-acrem adſumunt. Quid vero inde? ex tali humorum plenitudine non modo fiunt ſtagnationes, variæque fluidorum ſubſiſtentium corruptelæ, ſed etiam a neruorum ſubiacentium preſſione, aut diſtenſione violenti concitantur ſpaſmi, quorum vehementia omnes tam ſolidæ, quam fluidæ partes cum tota functionum œconomia perturbantur, & tenella infantum corpora, quæ ad recipiendas vel leuiſſimas impreſſiones valde diſpoſita ſunt, in morbos & repentinos & vehementes coniiciuntur facillime.

§. VI.

Quod amplius confirmatur.

Neque adeo difficilis erit labor, ex iam allegatis phænomenis præcipuarum ægritudinum infantilium veras reddere rationes. Suppoſita enim humorum pituitoſorum abundantia & ſtagnatione, facile poteſt concipi, quam ob rem ad crebriores defluxiones catarrhales, rheuma-

rheumatiſmos, pectoris oppletiones, liquidas alui deiectiones, ſeu diarrhœas, tumores glandularum, aurium ſordes humidas, & ſimiles affectus tenera ætas ſit procliuis. Suppoſita ſuccorum deprauatione & acrimonia, facile patet, cur frequentius aphthis, variiſque cutis exanthematibus pueruli afficiantur; & ſuppoſita demum exquiſita neruoſi generis ſenſatione, haud minus clare apparet, cur tam vehementibus partium tam internarum, quam externarum torſionibus ac ſpaſmis torqueantur, ſi vel leuiſſima irritationis cauſa præceſſerit. Ita enim, propter ſenſibilem fibrillarum inteſtinalium texturam, in dolorifica ventris tormina, in permoleſtas ventriculi & inteſtinorum vel diſtenſiones, vel conſtrictiones incidunt; propter facilem membranarum, cerebrum & ſpinalem medullam inueſtientium irritationem, percrebro motus epilepticos, & ſubſultus artuum conuulſiuos experiuntur; propter tenuiſſimas neruorum propagines, ad pulmonum viſcus decurrentes, ſæpiſſime tuſſi conuulſiua & aſthmate cum ſuffocationis metu coniuncto, ac demum, ob exquiſitum tunicarum ſenſum, quæ ori intus obtenduntur, peſſimis ſymptomatibus ex dentitione difficili laborant.

§. VII.

Neque dein 2) in conſtituenda cauſa materiali parum valet acidum longe multumque præpollens, cui optimus morborum infantilium interpres D. D. Harris tantum tribuit, vt omnes fere ac ſingulos affectus, teneræ ætati familiares inde deducere nullus vereatur. Et profecto, in plurimis tam ex ructibus & vomitibus acidum redolentibus, quam ex fecibus, ſubiectos etiam pannos arrodentibus, acidi præſentis copia non obſcure poteſt ſuboleri, aut vel ex eo ſatis diiudicari, quod non modo lac, vnde viuunt infantes, perfacile aceſcit & coagulum ſubit; verum etiam ipſorum ſucci, qui tenues atque lymphatici ſunt, vix magis in aliam, quam in aceſcentem diatheſin inclinant. Sicut enim homines adulti, phlegmatica temperatura præditi, magnaque ſuccorum pituitoſorum copia turgidi in nociuam lymphæ coagulationem præ aliis proni exſiſtunt, admodumque facile in purpuram albam, quæ eius progenies eſt, incidunt; ita eo minus *2) acidum præualens.*

 dubi-

dubitandum est, quin in infantibus acida humorum intemperies longe citius faciliusque possit contingere.

§. VIII.

Causæ remotæ debilitatis sunt: dispositio hæreditaria

Proxime nunc etiam causas inspiciamus procatarcticas. Iam quidem, si debile solidorum robur intuemur, deprehendimus, omnes omnino infantes ex sua ipsius natura adultis esse imbecilliores, & sensatione magis exquisita præditos; nihilominus tamen causæ quædam subesse debent speciales, quæ ad insignem generis neruosi debilitatem & mobilitatem inprimis contribuant, vt in his magis, in aliis minus peruersi motus cieantur. Nihil vero, me iudice, ex omni causarum classe magis huc confert, quam dispositio quædam hæreditaria, a parentum alterutro in sobolem propagata. Quare sæpissime vsu venire solet, vt a parentibus non ita bene valentibus, aut crebriori veneris vsu rerumque abstrusarum inuestigatione confectis, aut senio fractis, aut luxu corruptis infantes progignantur, qui a primo conceptionis actu infirma valetudine vtuntur, & vitia quædam connata habent, quæ nulla vnquam arte aut solertia possunt remoueri. Id quod nisi obstaret, minime nos haberemus tot vbique podagricos & calculosos, qui suæ miseriæ solatium anxii apud medicos frustra quærunt.

§. IX.

-- inprimis vitia a matre contracta

Si qua autem labes mediante generatione in teneram progeniem traducitur, a matre profecto vterum gerente hoc maximam partem fieri solere deprehendimus. Dici enim vix potest, quantum prægnantium plurimæ, nisi maximo virtutis studio teneantur, in appetitus omnino deprauatos pronæ sint, quamque inanibus curis, vagis desideriis & imaginationibus, terrore, timore, mœstitia, iracundia, fastu, vindictæ cupidine, aliisque mentis motibus agitentur: vnde non potest non sanguinis circulus vario modo turbari, atque tenerrimis & quasi adhuc tremulis fœtus staminibus inimica quædam vis imprimi. Idem mali pertimescendum est, si genetrices intemperantiæ deditæ multis cibis, iisque sæpe incongruis ventriculum obruunt, aut potibus spirituosis plethoram, sub grauiditate collectam

sæpe

sæpe commouent, nec tamen eius copiam venæsectione detrahi patiuntur. Quo etiam illæ pertinent feminæ, quæ motibus hystericis valde sunt obnoxiæ, & peracta conceptione viros crebrius admittunt. Siquidem frequentior coitus, nonnullorum testimonio, ad morbosam debilemque prolem gignendam permultum conducere creditur.

§. X.

In ipso etiam partus labore tenera proles sæpe infirmatur, dum aut matres segnitie sua fœtus exclusionem retardant, aut impatientia accelerant. Idem perficitur remediis calidis partum promouentibus, aut ab inconsulto obstetricum ministerio per violentam fœtus extractionem, & qualemcunque læsionem; siquidem ab improuidis istis mulierculis suturæ capitis laxe cohærentes ita sæpe comprimuntur, ut inde epilepsiæ, paralyses, aliaque horrenda mala cum mortis periculo coniuncta concitentur. -- *debilitatio in ipso partu*

§. XI.

In infantibus vtero iam exclusis perfacile etiam sensibiles neruorum fibrillæ ad anomalos motus stimulantur, si quando aut ipsi pusilli terrore quodam inopinato, vt per repentinos clamores, excitationem e somno, item per iocosam nutricum impressionem verbis gestibusque factam percutiuntur; aut si lactantes prauo quodam animi affectu, & maxime quidem terrore ac iracundia perturbatæ mammas sugentibus nimis cito offerunt. Hinc nihil est solennius, quam vt varii generis spasmi, neruorum vellicationes, arrosiones, ardores, torminosi intestinorum dolores & inflationes &c. presso, vt aiunt, pede excipiant, quæ se per inquietudinem, vigilias, manuum pedumque iectigationes, pauores, eiulatus, imo etiam per epilepticas conuulsiones abunde satis manifestant. -- *animi affectus in matre &*

§. XII.

Præter hæc vero, in debilitando commouendoque solidorum robore multum sibi vendicat excessiua aeris, præsertim frigidi intemperies, aut subitaneæ caloris & frigoris sibi inuicem excipientium vicissitudines, quæ sicut natu grandioribus, neruorum quadam im- -- *aeris mutationes, inprimis frigus*

becil-

becillitate laborantibus, ob tranſpirationis ſuppreſſionem, ingentem in modum aduerſantur; ita longe magis infantibus, qui aeris iniurias ipſi arcere neſciunt, maxima minantur damna.

§. XIII.

- - regimen nimis calidum & medicamentorum abuſus

Nec denique e contraria parte excludendum eſt nimis curioſum, calidum & delicatum tenellorum regimen, item crebrior medicamentorum ſine neceſſitate vſus. Sic enim non ſolum puſilli, liberioris aeris inſueti vel leuiſſimas auras ægrius ferunt; verum etiam a medicamentis, iiſque præſertim actiuioribus, valde plerumque alterantur, vt deinde natura in moderandis motibus quam maxime perturbetur. Et, quum honoratiores præcipue ac diuites peſſimum hunc morem plerumque teneant, plane non mirum eſt, cur ipſorum proles longe debilior ſit, longeque frequentius ægrotet, quam pauperum, adminiculis his deſtitutorum.

§. XIV.

Eadem nocent ablactatis.

Hæc autem omnia non ſolum de pueris lactentibus valent, ſed eodem quoque iure de illis intelligenda erunt, qui ætate iam paulo proceſſerunt. Debilitato enim ſolidorum robore, ſuſceptaque aut in vtero materno, aut ex vitio nutricis ad morbos diſpoſitione; facile iudicari poterit, nec minores nec pauciores morbos, facta etiam ablactatione, poſſe ſuccedere; ſicut proh! dolor innumera puerorum male afflictorum exempla docent luculentiſſime.

§. XV.

Cauſæ remotæ ad acidum contribuentes ex parte lactantis.

Cauſæ, quæ ad ingignendum acidi prouentum conferunt, iterum variæ ſunt, atque ex his etiam nonnullæ, quas iam enumeraui mus. Quam maxime autem huc referre decet omnia, quæ lac aut in ipſa nutrice, aut in ſugentibus corrumpunt, idque craſſum & impurum efficiunt, aut in coagulum prorſus condenſant. Id quod ex parte nutricum variis poteſt modis accidere, & maxime quidem, ſi ipſæ, præter inordinata animi pathemata, fructus horæos, caſeum, acetaria, acida, acria & ſalſa copioſius ingerunt, vinaque acida & ſpiritum vini liberalius hauriunt. Siquidem his omnibus lac viſcidum

& craſ-

& craſſum ingeneratur, quod infantibus oblatum facile aceſcit, & non modo ad pertinaces primarum viarum & meſenterii obſtructiones diſponit, verum etiam calculi in veſica generationem, quæ non infrequens huic ætati eſt, oppido promouet: ne dicam, largiori ſpirituoſorum vſu lac repente æſtum concipere, & per mammas in lactentes transfuſum febres ardentes poſſe accendere. Neque ſola ciborum qualitas, ſed quoque excedens ipſorum quantitas valde nocere ſolet, dum ſe nutrices cibis, quanquam optimis, ſupra modum ſaginant, vel cereuiſias conſiſtentiores, easque parcius bibunt; neque tamen corpus ſufficienti motu exercentes, in alto prorſus otio commode viuunt. Qua ratione non poteſt non craſſior lacti conſiſtentia conciliari, idemque ſalutis diſpendium induci.

§. XVI.

Similem nocendi potentiam habet validum frigus, improuide mammis admiſſum; vtpote quod lactiferos mammarum tubulos coarctando, lac ad ſpiſſitudinem haud parum diſponit. Neque dubitare licet, quin etiam lacteus ille liquor ingentem in modum alteretur, & ad prauam indolem in ſugentium ventriculo ſuſcipiendam diſponatur, ſi quando matres vel nutrices laſciuiores, durante lactationis tempore, intempeſtiuos mariti amplexus crebrius admittunt; aut ſi menſtrua, quæ alias in grauidis lactantibusque ceſſant, præter conſuetudinem experiuntur. Tum enim paruuli plerumque langui-di, lacrymoſi ac imbecilles fiunt, ſuisque geſtibus ſatis indicare videntur, lactationem tamdiu eſſe differendam, donec obturato hoc fonte ſanguineo priſtinus matri vigor redeat. Neque demum lac parum corrumpitur, ſi nutrix paſſionibus hyſtericis patet, ſi aluo adſtricta laborat, & propter ſpaſmos ac flatus in primis viis collectos variis ſanguinis & humorum ad varias partes congeſtionibus affligitur. *Quæ amplius indicantur*

§. XVII.

Ex parte infantum multa pariter accuſanda veniunt. Inprimis autem ipſi valde ſolent lædi, ſi nimium alimenti debent adſumere, &, quandocunque male habent, præter voluntatem mammas lacte tur- *-- ex parte infantum ibi copia*

gidas exhaurire, vel etiam, si pulticulis viscidioribus plus iusto infarciuntur. Quando enim infantes, iique praesertim parui ac teneri tantam alimenti molem in ventriculo non satis possunt subigere, haec plerumque in acidum magma facessit; vnde tonus ventriculi & intestinorum destruitur, maximaque sanitatis damna, ut fere sunt inflationes stomachi cardialgicae, pectoris angustiae & similia, in teneram prolem deriuantur. Quam in rem egregia sunt, quae B. ETTMÜLLERVS in dissertatione, quam *valetudinarium infantile* inscribit, ex vero protulit: *lactis superflua & tantum non coacta infusione matres pueros suos nimis alendo, saepe necant, & dum lactant, mactant. Sicut enim omnis nimia repletio, vt panis adultis, sic lactis recens natis pessima est.*

§. XVIII.

-- & qualitas

Sic quoque valde peccatur, si cibi varii & saepe incongrui, acidi, acres, salsi, multaeque carnes praeter necessitatem devorantur; vel si vinum, ut pancraticus mos est, ad roborandum & ploratus componendos, saepius propinatur: siquidem haec lacti admixta, coagulationem inducendo, ventriculum valde infirmant, variosque morbos excludunt. Quo demum pertinet crebrior lactis cum nutricibus mutatio. Sicut enim adulti non aeque bene mutationem potus & cibi ferre possunt; ita hoc simili ratione, longeque magis de sensibilioribus infantum corporibus praedicandum esse, per se liquet.

§. XIX.

etiam in ablactatis.

Haec omnia lactationis tempore commissa plerumque etiam in pueros ablactatos redundant, aut certe tum demum temporis vim suam sanitati adversam exserunt; maxime cum neglectis diaetae regulis a teneriori alimento ad crassius, ad carnis esum, variaque incongrua subito transcendunt; vtpote in his omnibus praecipuum morborum puerilium fundamentum residet.

§. XX.

Prognosis respectu naturae & regiminis.

In prognosi ferenda primo omnium probe tenendum esse arbitror, quod infantes, qui non a teneris, delicatis, corporeque & animo morbidis parentibus, inprimis matribus, geniti fuerunt; prae

aliis

aliis corpore animoque firmi, vegeti atque robusti esse soleant, nec tam facile damna a rebus externis rependant, neque morbis tam cito implicentur, aut certe impliciti felicius inde euadant. Idem fieri deprehendimus, si bene valentes non adeo bene & delicate in victu & regimine obseruantur, sed tempestiue perferendis mutationibus sensim paullatimque adsuefiunt. Possunt enim consuetudine a teneris ita formari, & quasi indurari, vt ne ab externis iniuriis tam facile læ-dantur: sicut quam maxime in infantibus rusticorum & ex infima plebe natorum videre licet; utpote qui neque sanitatis incommoda tam repente sentiunt, neque morbis tam graviter & tamdiu, quam quidem magnatum delicatuli, laborant.

§. XXI.

Tum quoque sciendum est, omnes infantum morbos, licet innumeri sint, faciliorem promittere sanationem, quam adultorum, si rite illa instituatur. Nam prout tenerrima infantum corpora a rebus adversis facillime impressionem recipiunt nocivam; ita e contrario a medicamentis & rebus naturæ amicis libenter admittunt meliorem, vt ideo tot puerorum funera deplorare non opus esset, nisi sæpe medici ipsi nocendo ista pararent. Præter hæc, constantis est obseruationis, infantes corpulentiores & spongiosiori carne præditos, item qui lacte copioso vescuntur, aut nutricem habent succi plenam & corpulentam, præ aliis frequentius morbis affici, maximeque rachitidi, tussi conuulsiuæ & aphthis esse obnoxios; cum contra macilentiores frequentius febribus & inflammationibus pateant. Qui alui sunt fluxilioris, plerumque melius se habent, quam qui sunt adstrictæ; & denique, quum conuulsiui membrorum subsultus, epilepsiæ & tormina maximam infantum partem vita priuent; scire licet, pessimum esse indicium, si ista mala cum diuturnis vigiliis sint stipata, atque vel diutius durent, vel crebrius reuertantur.

& aliarum circumstantiarum.

CAPUT II.

De Regimine recens natorum, & praeservatione a morbis infantilibus.

§. I.

Instituti ratio. QVicunque auertere cogitat graviores infantum morbos, praecipue omnium eo debet respicere, vt a primo natiuitatis momento omnes abigat causas, quae morbos possunt ingenerare, teneraque infantum corpuscula periculis obiicere. Operae itaque pretium fore confido, si in praesenti capite breuiter strictimque doceam, quae circa victum, regimen, ceterasque res non naturales tam ex parte infantis, quam nutricis tenenda sint; ne forte imprudenti horum vsu innocui infantes pessimum multorum morborum fomitem extra omnem sui culpam nimis cito suscipiant, atque prima mox aetate fundamenta valetudinis per totam vitam labascentis iaceant. Multo vero magis haecce doctrina videtur necessaria, quia generalia quaedam praemonenda sunt, quae deinceps in speciali cujusuis morbi explicatione abhinc repeti & in vsum conuerti poterunt, ne unum idemque saepius proferre opus habeamus.

§. II.

Infans abluendus. Quam primum in lucem editus est foetus, statim debet, post vasorum vmbilicalium ligaturam & resectionem, in balneo tepido ablui, quod vel ex sola aqua, vel ex aqua & vino simul mixtis paratur, huncque simul vsum praestat, vt aequalis sanguinis distributio per totum corpus promoveatur. Inter haec quoque obstetrici commodus conceditur locus & tempus, ut, si quid a partus laboribus male conformatum in capite, aut aliis corporis partibus compareat, ab eadem in melius effingatur, & in naturalem formam restituatur. Quare artus omnes blande contrectando explicat, crura & brachia saepius

ſæpius contrahat & expandat, ut, quid in articulis muci, vel lentoris reſidet, diſſipetur: neque minus inferiorem partus ventrem volamanus frequenter mulceat, & partes excretionibus dicatas, leniter fricando, ad ſordium eliminationem excitet.

§. III.

Tum vero ante omnia diſpiciendum eſt, an firmus, robuſtus, & perferendis mortalium viciſſitudinibus idoneus, an vero debilis ac infirmus ſit partus. Id quod vel ex debili eius voce & reſpiratione, vel exinde iudicare licet: ſi ipſa mater teneræ morbidæque eſt conſtitutionis & ſub graviditatis decurſu variis corporis animique ægritudinibus male fuit affecta, ſi agitatio fœtus, in vtero adhuc exiſtentis debilior iuſto ſe manifeſtavit, vel ſi partus difficilis, & ante iuſtum pariendi tempus ſeptimo aut octavo menſe contigit. Siquidem his omnibus infantes multum infirmantur, & ad morbos redduntur procliues, dum ex ſapienti CELSI effato imbecillitas omnibus morbis patet. Quod ſi igitur recens natus præter naturam debilis ex dictis ſignis concluditur, vtique eundem refocillare expedit: quod optime perficitur, ſi more inter obſtetrices recepto in vino tepido abluatur, leniter fricetur, pectorique, dorſo, & veritici ſpiritus quidam analepticus inungatur, vel ſi halitus caryophyllis aromaticis, aliisque aromatibus maſticatis vigoratus ori inſpiretur, vel pauxillum vini Rhenani, vel aquæ cinamomi infundatur. -- *debilis roborandus*

§. IV.

At vero quum tener quoque partus ab aeris iniuriis mollibus linteis & commoda faſciarum inuolutione præmuniendus ſit; probe cauendum eſt, ne ex negligentia vel ignorantia damnum inferatur, & magnorum ſucceſſu temporis malorum cauſa ſtabiliatur. Præterquam enim, quod infantes ſæpe ex nimia pectoris per faſciam conſtrictione gibbi fiant, tabem incurrant, vel ſæpius vomant, & herniosi euadant; multa etiam impeditæ circulationis incommoda vagitusque nimii, ab imprudenti arctoque nimis corpus tenelli inuoluendi modo proveniunt. -- *commode inuoluendus.*

§. V.

Meconii expurgatio mediante reſpiratione.

His ita obſervatis, proximum eſt, vt infantes, qui ob denegatam alui in vtero exonerationem, inteſtina multis ſordibus repleta in lucem afferunt, tempeſtiue expurgentur. Jam vero ipſi, quam primum ſpiritum ducere, aeremque ambientem pulmonibus haurire inchoant, mutua illa & crebrius repetita diaphragmatis muſculorumque abdominis actione non modo ventriculum & inteſtina ſua comprimunt, contentasque in ipſis feces ad exitum diſponunt, verum etiam hoc ſalutari reſpirationis actu bilem in inteſtina, maximeque in duodenum vrgent, quæ dein propter virtutem, qua pollet, abſtergentem & ſtimulantem ſenſibiles inteſtinorum tunicas, leniter irritando, ad maiorem contractionem & excernendas ſordes animat, ut non raro vomitibus & alui deiectionibus ſponte obortis tenacia iſta recrementa eiiciantur. Quod autem ſi minus etiam contingeret, & debilis tenellorum natura non ſola ſibi ſufficeret, ſingulari diuini Numinis prouidentia factum eſſe deprehendimus, vt puerperis lac primum tenue, ſeroſum & ſubdulce, quod coloſtri nomine inſignitur, conceſſerit, cuius abſtergens diluensque facultas melius longe ac tutius, quam ſæpe ſelectiſſima euacuantia, alvum ſubducit. Et licet ex medicis plurimi coloſtrum, ceu lac impurum teneroque infantum ventriculo ſumme nocivum reiicere ſuadeant; aliter tamen ego, contraria inductus experientia ſtatuo, & nulla inde damna pertimeſcenda credo; niſi fortaſſe lacteus ille liquor ex impuro fonte promanet, ſi puerpera vel contagio eſt infecta, vel jam ante partum inſigni quadam ſanitatis labe laborauit, vel ſub duris partus laboribus conuulſiuis agitata fuit motibus, & adhuc male habet; vel ſi quando aliæ concurrunt circumſtantiæ, quæ tale medicamentum, a natura ipſa in mammis mulierum elaboratum interdicant.

§. VI.

-- mediantibus laxantibus.

Quodſi autem papillulæ mammarum matris lactantis ſint exiguæ, vt tener lactens easdem ore ſuo haud commode excipere, & nonniſi vehementi attractione quidquam ex iis alimenti elicere poſſit; aut ſi eſſent craſſæ nimis, vt ipſas capere nequeat; vel etiam ſi mater puerpera partum lactare recuſet, aut lac in mammis non ſatis

cito

cito concipiat: tum omnino primis viginti quatuor horis aliis interea congruis laxantibus alvum a meconio suo liberare præstat, quam mox post partum nutrici robustæ & obesæ, infantem sugendum tradere. Etenim, quum lac feminarum, quæ diu iam lactarunt, plerumque spissioris sit indolis, multumque alimentosæ & pinguis substantiæ contineat; non potest non tenellus ventriculus valde eodem obrui, & inde cruditati acidæ lactisque coagulo promtissima suppeditari occasio.

§. VII.

Sunt autem varii alvum ducendi modi. Sic enim plebs nostra tum vsu, tum medicorum præceptis edocta mel cum butyro non salito, vel saccharum Penidium in oleo amygdalar. dulc. solutum primis a partu diebus successiue propinat. Galli ac Bataui vinum cum saccharo edulcoratum, alii alia eodem scopo; nec infelici successu offerunt. Sed quia intentioni hæc non semper respondent, optime tum in parua quantitate efficaciora, vt syrupus rosarum solutivus, cichorei cum rheo, florum persicor. manna cum aliquot cremor. tartari granis in iusculo data & similia, conducunt. Neque mihi illorum displicet ratio, qui eodem laxandi fine leniora suppositoria, aut minus his quidquam efficientibus, clysteres commendant. Intestinum enim rectum in infantibus tam exquisitæ est sensationis, vt leuiter salem vellicatum feces contentas cito reddere soleat. Vnde B. BOERHAAVIVS *in aphor. de cognoscendis & curand. morbis* §o. 1347. clysma ex sero lactis saponato aut mellito recte iniicere suadet. *Quæ recensentur.*

§. VIII.

Enimuero, sunt ex medicis nonnulli, qui meconium non tam cito expurgandum esse contendunt; quia nulla facile impuritas ante conceptam acrimoniam & nocendi aptitudinem e corpore eiicienda esset, nullaque ratione ostendi posset, quomodo hæ infantum feces, quæ per tot menses sine vlla noxa intestinis inhæsissent, statim vt noxiæ cathartico expelli deberent. Et profecto, re penitius examinata, deprehendimus, qualitatem tam acrem & venenatam meconio non inesse, vt vulgo putatur. Illud enim per tot menses in tenerrima alimen- *Dubium movetur.*

mentari fistula fouetur, neque tamen intestinorum inflammationem aut rosionem parit, neque ad excernendum illa irritat, nec colon, quod sua copia potissimum replet, ad cellularum eleuationem valvularumque contractionem stimulat: neque etiam putredine concepta fœdos flatus & exhalationes emittit, nec calore exsiccatur, sed, vt sectiones infantum statim a partu mortuorum docent, consistentiam mellis habet, & odore caret.

§. IX.

-- & refellitur. Hactenus dicta quamuis verissima sint, & ipse ego præmaturam & coactam infantum purgationem iure reiiciam; aliud tamen statuendum esse arbitror, si neque infantes suo ipsius robore, neque colostri adminiculo impuras sordes a matris nutrimento residuas eliminare valent. Tum enim omnino leni stimulante succurrere expedit: maxime cum ex segniori meconii euacuatione grauissima tormina, inquietudines, vigilias, cardialgicas passiones, hernias, pertinacissimam alui obstructionem, motus spasticos & convulsiuos, aliaque symptomata originem duxisse nouerim: quia sordes istæ non modo intestinorum tunicis se tenacissime insinuant, ipsorumque tunicas non raro conglutinant, sed etiam concursu lactis vel optimi crasin plane alienam eamque nociuam indunt. Vnde etiam muliercularum plurimæ permotæ recens natos per viginti quatuor horas esurire, & interea mel cum butyro propinare iubent, metuentes, ne purgato nondum corpore lac in coagulum densetur.

§. X.

Requisita bonæ nutricis. His ita prouisis, commodus infantibus victus, debitumque regimen ordinandum est. Merito autem lac præcipuum & quasi vniuersale constituit alimentum, quia & cibum & potum simul suppeditat, ventriculo arridet, atque hoc fine ab optimo creatore tam sapienter constitutum est; vt mulieres sanæ statim post partum sufficientem eius copiam in mammis accumulent. Quum autem vel a matre, vel a nutrice hunc in finem conducta infantes e mammis nutriantur; eo certe a parentibus, & quibus tenellorum concredita est salus, respiciendum est; vt lac purum & temporatum generent. Id quod vix melius

melius obtinetur, ac ſi lactantes feminæ exactam diætæ rationem obſeruant, eaque omnia fugiunt, quæ ſui veſtigia, vtvt ſenſibus abſcondita, in dulci lacte relinquunt; & a nobis in ſuperiori capite ceu noxia inter cauſas morborum ſunt relata. Speciatim vero nutrix, ſi hanc elegendi neceſſitas poſtulat, ſit ſana, ætatis vigentis ab anno vigeſimo ad trigeſimum, gracilis potius, quam obeſa, bonis quoque moribus inſtructa, animi tranquillitati dedita, nec melancholica, iracunda, vel ebrioſa: neque ſi occaſio fert, primipara, nec demum, lac nimis vetuſtum alat. Præter hæc vero, ſimiliter bona vtatur diæta: & quum pauperes plerumque ac vilioris conditionis mulierculæ nutricum munere fungantur; ſedulo videndum eſt, ne ipſæ ſubito a priſtino viuendi genere, ſeu victu duriori & parco, ad mollem, delicatum & plenum tranſeant, ſed paullatim potius eidem adſueſiant. Si quando ipſis, ob infantum inquietudinem, ſomno per noctem ſatis frui non licet, eundem matutino tempore reſarciant, cauendo tantum, ne nimium iuſto ipſi indulgentes, vitam agant otioſam atque deſidem.

§. XI.

Noxa ex nutricibus mercenariis reſpectu corporis.

Hæc qui ſecum perpendit, facile perſpiciet, quantum iſtæ matres delinquant, quæ citra periculum, vel ob ſcorbuticam humorum impuritatem, vel alias ob cauſas, quas prætexunt, teneram ſuam progeniem nutricibus mercenariis in dubias valde manus immiſericordia quadam brutam ſuperante tradunt, & ne penſi quidem habent, an ſanam, an cacochymicam; an bene moratam, an proteruam meretricem conducant. Quid igitur mirum, quod fidem faciant innumera probatiſſimorum auctorum teſtimonia, infantes a nutricibus malo victu vtentibus vlcera, ſcabiem, tineam capitis, cruſtam lacteam, aliaque cutis vitia reportare: a lue venerea infectis, eadem lue, aut vt ego obſeruaui, puſtulis & cruſtis contaminari; imo quoque mille aliis modis miſerrime affici.

§. XII.

& animi.

Verum enim vero, mediante lactis vehiculo & prauo hominum - - conſortio non tantum corporis, ſed & animi vitia latius ſerpunt:

quare non adeo rarum, sed frequenter proh! dolor obuium est, infantes ab optimis etiam parentibus genitos pessimis nonnunquam moribus corrumpi. Sic scio ex nutrice bibula infantes admodum siticulosos. Neque magnatum quorundam bibacitatem & crudelitatem multi auctores aliunde, quam a nutricibus, eadem vitiorum prauitate inquinatis deriuare contendunt. De qualitatibus lactantium cum lacte in lactentes translatis egregia sunt verba WIRDIGII *in medic. spirit. lib. 1. p. 25. §. 6. alieno lacte nutriti*, inquit, *vtplurimum degenerant & ad naturam nutricum naturalisantur; ex lacte & spiritibus nutricum adsumunt naturas nutricum & mores. Lacte humano cicurantur ferocissima animalia, ob spiritus temperatos, quos vna cum lacte sugunt; ut contra homines ferino lacte educati ferini fiunt & feroces, vt Romuli testatur exemplum & Remi.*

§. XIII.

Quantitas sugendi lactis.

Quantitas sugendi lactis exacte determinari nequit; solent tamen mulierculae plerumque infanti primis a partu mensibus subinde omni bihorio; post tres quatuorue menses sexies aut septies; & demum bis tantum, vel ter in die mammas praebere, donec anni spatium fuerit emensum. Hic tamen in genere notari velim, serio cauendum esse, ne nimis crebro & praeter necessitatem mammas offerant mulierculae, sed omni potius ratione nimis appetentes abstrahant, quia ipsi, quousque bibere debeant, ignorant: alias ista possunt mala suboriri, quae in superiori capite euenire diximus.

§. XIV.

Praeseruatio damni in lac redundantis ex terrore & iracundia.

Saepe incidit, vt lactis temperies variis ex causis corrumpatur: quare, ne damna inde impendeant, praecavendum erit. Maxime vero omnium, ut supra diximus, lac a terrore lactantis vitium solet contrahere; unde,ne statim a terrore mammae offerantur, optimum terroris noxam auertendi praesidium est. Idem scire licet de iracundia: & quum labes a vehementi ira lacti insinuata post longiorem etiam moram tam lactenti, quam ipsi nutrici, e. g. in mammis, varia minetur pericula, opus est, ad ipsa praecauenda, tempestiua lactis emulsione.

§. XV.

§. XV.

Alimenta lacti substituenda.

Nonnunquam etiam accidit, vt vel infans ad lac e mammis ſugendum impotens, vel nutrix ob morbum aliasue cauſas ad lactandum minus capax ſit: quo in caſu alia nutrimenta appropriata debent propinari, inter quæ referenda ſunt ſerum lactis dulce, iuſcula hordeata, auenacea, emulſiones amygdalinæ lactiformes, vel ex crepatura hordei, addito vitello ouorum, emulſioni ſimilis mixtura & ſimilia.

§. XVI.

Pulmentorum vſus & abuſus.

Eadem proſunt, & in vſum duci poſſunt, ſi lac ſolum ad nutriendum non ſufficit; licet eodem fine, pro varia regionum & populorum conſtitutione etiam alia excogitata ſint alimenta. Maxime autem hoc ſcopo apud noſtrates celebrantur varia pulmentorum genera, dum farina cum lacte vel aqua cocta in pultis tenacis ac glutinoſi conſiſtentiam redigitur. An vero infantes, præſertim illuſtrium teneriores, ob ventriculi debilitatem, cibis hiſce viſcidioribus probe reſoluendis ſuppares ſint, hoc eſt, de quo valde dubito; vt potius inde ſæpiſſime viam ad viſcerum & meſenterii obſtructiones ſterni credam; ſicut etiam HILDANVS *cent. VI. obſ.* 34. deſperatam pylori obſtructionem a tali pulticula obſeruaſſe legitur. Multo minus debilis ventriculus tali pulticula debet valde repleri, vel intempeſtiue, priori alimento nondum ſubacto, noua eiusdem quantitas denuo obtrudi, quia hac ratione innocuam prolem multum lædi docuimus.

§. XVII.

Pulmentorum nociua maſticatio.

Neque probare ego vellem peruerſam muliercularum conſuetudinem, dum infantibus pulmenta ore prius voluta & ſaliua commixta exhibere ſolent. Et licet hæc maſſa, ſaliua ſanæ matris imprægnata, in chylum infantili ætati amicum facilius conuerti poſſe videatur: ego tamen vix poſſum adduci, vt huic opinioni penitus ſubſcribam, his motus rationibus: quia tali maſticatione non modo tenuiſſima pulmenti portio ſugendo abſumitur, ſed etiam ſaliuæ dentiumque corruptorum vitia, quæ ob ſummam materiæ peregrinæ ſubtilitatem vix poſſunt percipi, facile cum teneris communicantur.

§. XVIII.

Post ablactationem infantum quæ obseruanda?

Quando ſub hac diæta infantes ad talem peruenerunt habitum, vt aliis alimentis capiendis & digerendis apti videantur, quod intra anni ſpatium, aut ſerius adhuc contingit, ablactari poſſunt. Tum vero non minus, quam antea curioſe ſunt obſervandi, ne mala antea euitata pleno nunc agmine irruant. Inprimis autem ciborum multitudo, varietas & craſſa conſiſtentia fugienda eſt: ſiquidem cibi nimis ſalſi, viſcidi, auſteri, acidi & pingues copioſius ingeſti, minusque rite concocti largiori cruditatum acido-viſcidarum prouentui favent. Sic etiam æſtate nocent fructus horæi, crudi & immaturi, qui plerumque in particularum ſuarum contextu acidum recondunt, quod fibras inteſtinorum irritando & ſpasmodice affligendo, diarrhœas, dyſenterias, tormina & alia mala, aduentante præſertim autumno, excitare valet. Quo demum pertinet panis non rite fermentatus, aut nimis recens, non excluſis ſaccharatis & dulcibus, quorum interuentu chylus ex facili in viſcidum abit magma, quo dein lumbrici, ventris tormina atque durities &c. inuitantur.

§. XIX.

Remedia præſervatiua lactantibus proficua.

Nunc propius quædam de præſeruandi methodo dicenda reſtant, quæ paucis explicabimus. Nihil vero ad præcavendos infantiles morbos conuenientius deprehendi, quam, non modo nutrici, ſed & tenello, paullo etiam largiori in quantitate frequentius offerre infuſa herbarum ſanguinem edulcorantia cum aqua facta. Quem in finem non poſſumus non vehementer laudare infuſum ſcorzoneræ, liquiritiæ, herbæ veronicæ, ſeminis fœniculi & ſimilium. Ita etiam lac tenue ac fluidum redditur, quo minus anguſtiora vaſcula obſtruere, ſed per omnes corporis tubulos valdeque anfractuoſos glandularum ductus ferri poſſit liberius. Neque etiam illæ ſibi male conſulunt, quæ poſt paſtum ſeminis fœniculi & aniſi lac augentis atque tormina infantum præcauentis portionem comedunt.

§. XX.

Remedia

Quoniam in ventriculo & duodeno lac ſtagnans facile aceſcit, corro-

corrosivum euadit & coagulatur, sicque mille grauia excitat mala: omni profecto cura & diligentia prospiciendum est, ut lactis illa tam periculosa coagulatio præcaueatur. Cui quidem scopo egregie seruiunt pulueres, qui lapides cancrorum, ouorum testas, radicem iridis Florentinæ, crocum, semen anisi vel eius oleum, sperma ceti, cinnabarim & solutionem ocul. cancri recipiunt, de quibus bis vel ter in hebdomade dosis cum euphoria potest offerri. Sed, quum exoptatum sanitatis infantilis negotium maxime etiam in debita & sufficiente secum aluinarum egestione versetur, & vt tonus ventriculi ac intestinorum conseruetur, interdum quoque leniora laxantia, si opus est, sunt interponenda, quibus lactis coagulati noxæ haud parum quoque auertuntur. *lac corrigentia.*

§. XXI.

Hic vero omnia purgantia fortiora & acria, vt resinam ialappæ, scammonium, elleborum nigrum & similia, infamia & infantibus absolute noxia declaro; siquidem non modo ad tormina & alui adstrictiones, sed & ad atrophiam & affectus conuulsiuos disponunt. Ab aloe quoque, ob nimium, quem excitat, feruorem & ebullitionem, item a sennæ foliis abstineant infantes; quia, quo plus remediis alvus ad excretiones irritatur; eo maior egerendi postea difficultas, alvique tensio subsequitur. Imo quoque non tantum puerulis, sed etiam nutricibus talia exhibita plurimum nocent: siquidem lacti admixta tenellos sæpe conuellunt. Hinc recte SYDENHAM *epilepsia*, inquit, *puerorum primo mense sæpe aggreditur a frequentibus nimis alui deiectionibus*, & GALENVS sua iam ætate prudenter adseruit: quod corpora puerorum non deberent purgantibus exsiccari; quia alioquin incremento prohiberentur. Et profecto, quantum recens natorum ventriculus tener ac debilis a purgantibus lædatur, dici vix potest. Hæc enim medicamenta propter suam, qua pollent, virtutem fibras irritantem ventriculum & intestina ad spasmodicas constrictiones excitant, eademque, cum debilitas succedere solet, lacessunt, suoque tono ac robore priuant, vt dein, turbata digestione, facili negotio lac acescat & corrumpatur. *Cautelæ circa purgantia.*

§. XXII.

-- circa mercurialia. Ex mercurio, quocunque etiam modo parata remedia, præsertim in puluere, pauloque maiori & repetita dosi infantibus oblata, iure meritoque deleteria iudicamus, partim quod grauitate sua hinc inde plicis ventriculi & œsophagi firmius adhærescunt, partim etiam, quod accessu bilis acrioris & corrosiui acidi vehementiorem, eamque plane corrodentem naturam induunt: vnde tonus intestinorum mirifice non tantum læditur, sed ad morbos quoque, ex debilitate generis neruosi & spasmis oriundos via panditur; idque eo magis, si infantibus, qui corrosiuam colluviem, ex fecum virore & torminibus iudicandam fouent, temere propinantur.

§. XXIII.

-- circa alia metallica. Idem valet de aliis metallicis remediis, vt auro fulminante, martialibus, venereis & antimonialibus, vt mercurio vitæ, puluere Monckii & similibus, quibuscum profecto cautissime agendum est; quia admodum infida & insecura sunt remedia, quæ quatenus ab humoribus in prima regione residentibus soluuntur, operationes vel languidiori, vel vehementiori modo exserunt; imo fere prorsus enecant.

§. XXIV.

-- circa leniora. At vero, non sola potentiora hactenus recensita grauium malorum causam subministrant, verum etiam ipsi syrupi & pulueres nimis crebro & copiosius oblati tenera infantum corpuscula sæpe valde lædunt. Qua de re audiendus est CARDANVS, qui *de malo recentium medicorum medendi vsu cap.* 48. grauiter sui & nostri temporis morem de syrupis & pulueribus exhibendis ita reprobat: *error est*, inquit, *cum nouiter natis auxiliandi scopo alii syrupos, alii pulueres, alii aliud consulunt; cum tamen constet, tam mollia membra nulla debere permutari qualitate, siue purgante, siue adstringente. Tenella enim ista membrorum compages nihil fere innoxium, lacte excepto, recipere potest.* Temperatum quoque oleum amygdalarum dulcium cum saccharo sæpe exhibitum haud penitus noxa caret, prout fidem facit HARDERVS *in apiario obs. med.* 99. vbi refert, infantem quendam, cui mulierculæ a par-

tu oleum amygdalar. ſaccharo nuptum frequentius exhibuiſſent, torminibus ferme continuis, & demum epilepſia correptum elapſis aliquot ſeptimanis obiiſſe, in eoque poſt ſectionem non ſolum viridia, qualia etiam vivus egeſſerat, excrementa fuiſſe inuenta, ſed etiam inteſtini ilei portionem inferiorem manifeſta gangrænoſi adfectam. Nec diſſimile exemplum infantis ex oleo amygdalino, alternis diebus dato ſimili morbo defuncti recenſet Clar. WEISIVS *in diſſert. de abuſu purgantium in recens natis.*

CAPVT III.

De Pathematibus ex dentitione difficili.

§. I.

NOluit prouida natura hominem cum dentibus naſci, ſed optimo potius conſilio, ad præcauendas lactantium inter ſugendum moleſtias, prouidere, vt dentes ſenſim paullatimque ſuccreſcerent; quorum prima, & in vtero iam poſita rudimenta initio quaſi mera ſunt filamenta membranacea, quæ ſucco nutritio repleta in mucum inſpiſſantur, ex muco in cartilaginem indurantur, & ex cartilagine demum in oſſeam firmitatem abeunt. Quamuis vero non vnus idemque in omnibus dentitionis ſit terminus, ſed ipſe pro ſubiectorum ratione differat; dum alii tertio, quarto, ſeptimo, vel nono menſe, alii autem vix intra anni ſpatium dentes accipiant: nihilominus tamen hic ſolet in eruptione ordo plerumque ſeruari, vt dentes inciſores, qui etiam riſorii & lactei dicuntur, a papillarum inter ſugendum affrictu præ ceteris maturentur, & in inferiori maxilla priores omnium erumpant, his deinceps canini ſuccedant, & hos iterum molares excipiant.

Dentium generatio. *--tempus eruptionis.*

§. II.

Licet hæc dentium eruptio opus & res plane naturalis ſit, infantibusque nonnullis ſine vlla grauiori moleſtia eueniat; pluribus tamen

Hiſtoria dentitionis difficilis.

men propter varia, quæ iungi ſolent, ſymptomata, ingentes creat moleſtias; vnde dentitio difficilis ſuboritur, quæ nonniſi tardior & dolorifica dentium ex maxillarum alueolis per gingiuas eruptio eſſe ſolet, atque his maxime ſignis cognoſcitur: Infantes calore præternaturali exardeſcentes pauoribus tentantur, in ſomno, qui inquietus eſt, ſubſiliunt, ploratibus defatigantur & vigiliis, lac ex vberibus auidius ſugunt, ipſasque mammarum papillas mordent, & manus ori crebrius admouent. Tum quoque gingiuæ in anteriori oris parte intumeſcunt, tumentes aut albicant, aut rubent; ſaliua copioſius ad fauces deſtillat, ductilisque lympha ex ore ſæpe pendet, & alvus vel obſtruitur, vel per diarrhœam colliqueſcit. Imo demum his ſymptomatibus iunguntur alia, eaque longe grauiora, vt fere ſunt acutæ febres, motus convulſiui & epileptici, graues maxillarum torſiones, & ſimilia: quæ tamen aliter atque aliter afficiunt, prout gradu ſolet differre ipſa dentitionis difficultas, & ſubiectorum ſenſibilitas.

§. III.

- - cauſa

Cauſa dentitionis difficilis aliquando in dentibus ipſis, aliquando in gingiuis eſſe deprehenditur. In illis reſidet, quando dentes exitum molientes vel grandiores acutioresque ſunt, vt canini & oculares; vel quando ſegnius excreſcendo, gingiuas diutius rodunt, vellicant & terebrant; vel etiam, quando plures ſimul impetuoſiori motu protruduntur. In gingiuis vero cauſa eſt quærenda, ſi ipſarum craſſities firmiorque textura pertinaciter obſtat, quo minus dentes, in maxillarum loculis latentes libere poſſint exitum moliri.

§. IV.

Ratio ſymptomatum

Quum vero a tali violenta dentium protruſione valde ſenſilis gingiuarum caro, quæ ex variis fibris, neruis ac membranis contexta eſt, non poteſt non inſigniter lædi, pungi & inflammari; haud mirum eſſe debet, cur non tantum pruritus, calor & dolor gingiuarum cum ſegniori dentitione coniungatur, verum etiam, ob irritationis vehementiam, factamque inde ſyſtematis neruoſi commotionem, pauores, ſubſultus, inquietudines, vigiliæ, vomitiones, aſthmata, tuſſes, imo ipſi convulſiui & epileptici motus concitentur; idque eo ma-

magis, si infantes natiua quadam, vel acquisita cerebri neruosique generis debilitate, & ad spasmodicas constrictiones dispositione iam antea laborauerint, quæ dein, dolore acuto cum febre vrgente, in actum deducitur, multumque augetur. Neque ex longinquo repetenda erit ratio, cur præter naturam alvus sub dentitionis difficultate vel supprimatur, vel fluida nimis existat. Etenim, sicut omnis vehementioris doloris, ita etiam eius, qui ex dentibus nascitur, ea solet esse natura ac indoles, vt vniuersum corpus spasmis exagitando, simul etiam primas vias male afficiat: vnde lac inibi facile acescit & corrumpitur, indeque pendens libera alui exoneratio aut retardatur, aut nimis acceleratur.

§. V.

Quoad prognostica dentitionem in puerulis periculosam sæpe ac funestam esse, satis proh! dolor comperimus. Graues enim & atroces isti affectus, quos non raro aut superuenire, aut iungi eidem diximus, sæpe tantam virium imbecillitatem adducunt, vt expediundæ dentitionis pugnæ infans euadat impar, & perinde reliqua symptomata maius incrementum sumant. Inprimis vero grauis dubiique eventus esse solet dentitio infantibus plethoricis & succi plenis, itemque iis, qui immodico somno velut marcent; vtpote quibus malum omen adfuturæ convulsionis prænuntiat HIPPOCRATES *lib. de dentitione*. Tum quoque idem grauissimus auctor dentientes cum tussicula tardius producere dentes, inque perforatione corpuscula laborantium magis extenuari adserit; sine dubio, quia tum per se tussis vires ad protrudendum necessarias eneruat, tum etiam magnam succorum viscidorum & acrium in corpore præsentiam indicat, qui non possunt non dentientibus, gingiuas vehementius irritando, grauiter obesse. Similiter etiam peius adficiuntur, qui aluo adstricta laborant, quam qui alvum laxam & fluidam sæpe deponunt; licet pariter experientia confirmatum habeamus, quod non minus hi, quam illi præ dolore in ipso febrili paroxysmo conuulsi moriantur. Porro, multum quoque interest nosse, an subiecta ægrotantia valde sint sensibilia, & forte a parentibus iracundis genita. Quod enim si ita fuerit, semper certiores sunt convulsiones, magisque dubii euentus; quam-

Prognostica.

quamuis non omnes convulsione tentati moriantur. Denique, quo difficilius, & quo longiori tempore dentes erumpunt, eo maius est periculum, ne natura nimis debilitata tandem succumbat. Quæ autem divus ille senex HIPPOCRATES citato loco amplius prodidit, quod febres acuta laborantes convulsionem effugiant, & hyberno tempore dentientes facilius conualescant, id aliis experiundum committo.

CVRATIO.

§. I.

Diæta ante dentitionem & sub ea. QVi consilio & auxilio imminentibus infantum morbis vult occurrere, primo omnium tempus dentitioni a natura dicatum, vt fere est tertius, quartus, septimus mensis, accurata computatione debet aduertere, operaque laudabili ante ipsam dentitionis difficultatem infanti adesse, vt nec huic quicquam cibi vel solidioris, vel calidioris ad mandendum porrigatur, sed tenuissimus potius victus, maximeque tenuiores sorbitiones propinentur. Quum vero insigni simul auxilio esse soleat nutricis sugentis temperantia, & conueniens præceptorum diæteticorum obseruatio; eo sane pariter respiciendum est, vt hæc omnia calefacientia, vinum, aromata, & quæ sunt eiusmodi alia, maxime fugiat, & sibi potius vsum alterantium & humectantium, ipsiusque aquæ potum sedulo familiarem habeat. Neque vero hactenus dicta tantum ante molestam dentium eruptionem locum inueniunt, verum etiam sub ipsa possunt ac debent adhiberi.

§. II.

Curatio interna infantis. In ipsa curatiua methodo id maxime agendum est, vt dolor & inflammatio, quæ febriculas, convulsiones & diarrhœas plerumque comites habet, placide sistatur, gingiuæ laxentur & emolliantur, sicque dentium proruptio promoueatur. In quo quidem scopo obtinendo, si interna primum spectamus, præcipitantia, & maxime quidem vsus gelatinæ cornu cerui in potu dissolutæ, cum essentia papav. rhœados, item liquor noster anodynus mineralis, ad aliquot guttas interdum oblatus omnibus palmam reddunt dubiam. Neque præclaro suo vsu caret mixtura crebrius exhibita, quæ ex aquæ lil. conuall.

vall. florum tiliæ, primulæ veris ſingulorum vncia vna, pulueris Marchion. & antimon. diaph. ſcrupulo vno, croci granis aliquot & ſyrupi de pœonia, ſ. papav. rhœad. drachma vna, additis liquoris anodyni & ſpiritus ſalis ammoniaci paucis guttis, conflari poteſt.

§. III.

Sicut autem in grauibus infantum morbis nutrici ſæpe, quam infanti medicamenta dare præſtat; ita quoque hoc ſimiliter obſeruandum eſt in vehementioribus retardatæ dentitionis ſymptomatibus. Quo fine ego inſignem ſæpe opem vidi ex medicamentis antiſpaſmodicis nutrici oblatis, vt ſunt pulueres, qui radicem pœoniæ, cornu Cerui ſine igne, vnicornu foſſile, ſuccinum, caſtoreum & ſimilia continent. *& nutricis.*

§. IV.

Nihil fere magis impetum humorum ad ſuperiora concitat & auget, quam diuturnior alui adſtrictio, & quæ inde pendet flatuum & ſpaſmorum in neruoſo inteſtinorum tractu progenies. Quam ob rem nihil prius eſſe debet medico, nihil poſterius, quam vt tum infanti clyſteribus emollientibus & oleoſis, tum ipſi nutrici conuenienti medela alui libertatem reſtituat, ne forte reliqua morbi præſentis curatio a tali ſontica cauſa retardetur, vel prorſus ſuſpendatur. *Alui libertas conſeruanda.*

§. V.

Sed externis quoque remediis ad ipſas gingiuas applicatis iuvare decet. Quo fine ad gingiuas emolliendas & relaxandas egregie confert lactis cremor, item butyrum inſulſum tam ſolum, quam cum melle mixtum. Neque minus prodeſt, in ipſa illa parte, vbi dens prorumpere conatur, atque tumorem, dolorem & ardorem gignit, ficum per medium diſſectam admouere, medullam crurum vituli, vel mucilaginem ſem. cydonior cum vitelli ouorum tantillo, aqua roſacea & ſyrupo violarum diſſolutam, vel etiam cerebrum leporinum, quod ſpecifice in tali caſu laudari ſolet, adhibere: ſicut pariter inſigni iuvandi energia pollet linimentum, ex ſpermate ceti, ſyrupo papav. albi, oleo amygd. dulc. croco & nitro paratum, carnique gingiuarum *Curatio per externa.*

dolenti inunctum. Quo demum pertinet mica panis albi cum lacte cocta, additoque oleo rosarum & croco remixta, quam nonnulli, si anodina propter dolorem & inflammationem poscuntur, commendare solent.

§. VI.

Incisio gingiuarum. Quodsi vero dentes erumpere plane renuant, sectione ipsis parandus est exitus, & scalpello membrana, cui extremitates dentium incumbunt, incidenda est; quod ego experimentum saepe ex voto successisse memini.

CAVTELAE.

§. I.

Cautelae circa remedia calida & regimen. IN dentitione difficili inprimis nocent omnia calidiora, purgantia; externa quoque valde spirituosa naribus oblata, vel adstringentia gingiuis iniuncta, quia inde, dum omnes in toto corpore motus auctiores sunt, hi facile exacerbantur, & febris, quae frequentissimus & fere indiuiduus doloris comes est, magis adhuc accenditur. Vnde simili ratione peccant matres, quae infantes in his morbis, cum dolore, febre & inflammatione iunctis, nimis calido regimine tractant, & lectis aut conclauibus nimis calidis includunt.

§. II.

-- circa alui fluxum. Quum alui libertas, etiam paulo maior, nunquam fere non maiorem faciat spem sanitatis recuperandae, nulla sane ratione tum temporis alvum roborantia vel adstringentia debent propinari. Alias enim res periculi est plenissima, & convulsiones cum aliis symptomatibus longe citius certiusque subsequutas esse recordor.

CAPVT

CAPVT IV.

De Torminibus infantum.

§. I.

EX cunctis, quae teneros cruciant infantes, adflictionibus vehementes abdominis dolores & inflationes frequentissime occurrunt, quae his maxime signis se manifestant. Primo aegri valde inquieti huc illuc se jactitant & torquent, pedibusque calcitrant; mammas auersantur, & continuum fere ploratum edunt: venter flatibus turgidus conspicitur cum spirandi angustia, ructus interdum ex ore impetuosius prorumpunt, aluus plerumque est adstricta; & si deponitur, excrementa vtplurimum viscida, tenacia, plus minus colore viridi & aeruginoso tincta, mox instar aquae leniter flavescentis fluida reddit; mox vero instar albuminis oui indurati grumosa dimittit, quod vernacula wie Eyergehacktes exprimunt; saepe etiam tam acria & corrosiua eiiciuntur, vt inde podex cum perpetuo tenesmo excorietur. *Torminum descriptio.*

§. II.

Causam immanium harum passionum proximam & continentem - - potissimum spasticae intestinalium membranarum, quae neruosae, valdeque sensibilis naturae sunt, stricturae constituunt, quibus praesentibus & diu perseuerantibus naturale intestinorum robur, tonus & motus peristalticus ita labefactatur & peruertitur, vt inde non modo expulsio tam flatuum, quam excrementorum retardetur; sed ingestorum quoque digestio, correctio & conueniens secretio impediatur. Quamuis vero hae intensiores membranarum neruosarum constrictiones & crispaturae per se valde dolorificae sint; nihilominus tamen, quia flatus, ceu indiuiduos spasmorum effectus, simul retinent, magnamque intestinorum distensionem inducunt; fit omnino, vt inde om- *causa proxima.*

omnium in toto corpore functionum œconomia mirum in modum perturbetur.

§. III.

Causæ mediatæ sunt 1) animi affectus lactantium.

Causam harum adfectionum mediatam vtplurimum graues animi commotiones, per iram, terrorem, metum & tristitiam in lactantibus suppeditant, quæ proxime & immediate in partes corporis neruosas, maximeque in ventriculum & intestina operando, naturalem & æquabilem ipsorum tonum, majori vel relaxatione, vel auctiori constrictione pervertunt. Et quandocunque matres, durante graviditate, sonticas istas animi perturbationes crebrius grauiusque expertæ sunt; infantes mox a partu & grauius & diutius diris hisce ventris doloribus afficiuntur.

§. IV.

2) dolores in aliis partibus.

Sunt etiam ventris torminum & inflationum haud infrequentes causæ graues aliarum partium dolores & spasmi. Ita enim ordinario fere dentitionem infantum difficilem & dolorificam molestæ abdominis flatulentiæ & tormina cum excretione alui præternaturali penitusque immutata comitantur. Neque raro accusari debet frigus, improvide ventri pedibusque admissum, quo non modo liberior transspirationis successus impeditur, verum etiam ipsa fibrillarum nervearum textura læditur, & ad stases concipiendas disponitur.

§. V.

3) abusus laxantium & purgantium.

Sæpissime etiam fit, vt crebrior laxantium, multoque magis incautus purgantium vsus commodam huic malo occasionem suppeditet. Idque non tantum in infantibus, sed etiam adultis obseruare mihi licuit; quippe qui, si quid grauatiui sentientes purgantibus fuerunt tractati, non modo intolerabiles ventris dolores, verum etiam abdomen tumidum & instar tympaniticorum inflatum sæpe receperunt, vt postea sensibilis alimentorum canalis in statum naturalem vix maxima cura potuerit restitui.

§. VI.

Causæ remotæ sunt

Si causas intuemur remotiores, deprehendimus, torminosos intestinorum dolores sæpenumero a meconio diutius retento, neque

satis

ſatis per coloſtrum, vel aliud lene euacuans expurgato proficiſci; vt-pote quod tum mora & copia accumulatum fibras inteſtinorum di-ſtendit & flatulentias excitat, tum a lacte ſuperingeſto acrius reddi-tum, ſenſibiles inteſtinorum membranas ad dolorificam conſtrictio-nem ſtimulat. Eundem ſubire cenſum videtur lac ipſum in primis viis corruptum, aceſcens & in grandinoſos quaſi globulos coactum, quod bilis & ſuccorum fermenteſcibilium admixtione cauſticam in-duens naturam inteſtina pungit, rodit, lancinat. Hæc autem noci-va fecum acredo & acido cauſtica indoles non modo per viridem, quo ipſæ tinctæ ſunt, colorem, & per vaſorum, quibus excipiuntur, ar-roſiones; verum etiam per illud maxime experimentum, ſe manife-ſtat, dum ab oleo tartari per deliquium adfuſo viridis excremento-rum color in flauum conuertitur. Vt ſilentio denique prætereamus, quod canes, qui alioquin lacteas infantum ſordes lubenter abſorbent, plane tum a viridibus hiſce excretis abhorreant. *meconii retentio & lac aceſcens*

§. VII.

Tandem in infantibus, præſertim ablactatis, permultum ad do-lores inteſtinorum ſpaſticos contribuunt fructus horæi, mellita, nimis ſaccharata & alia, quibus pueruli libenter ſe obruunt. Fa-cta enim inde in primis viis fermentatione, facile ſucci acerrimi ge-nerantur, & accedente forſan iracundia, corporisque refrigeratione, magna ſordium inutilium copia accumulatur; vnde præcordiorum anguſtiæ, vomitiones, vehementes inteſtinorum lancinationes, imo ipſæ febres billioſæ ſuam mutuantur originem. *- - errores in diæta.*

§. VIII.

Quoad prognoſin hæc maxime annotanda cenſemus. Quo diu-tius atrocia inteſtinorum tormina ſæuiunt, & quo crebrius ſenſibilia tenellorum corpora infeſtant, eo ſolent eſſe grauiora & periculoſiora. Quam facile enim febres, paralyſes, aſthmata, epilepticæ conuulſio-nes & alia funeſta iunguntur mala, quæ, niſi cito conuenientibus com-peſcantur remediis, facile ad lethum miſeros ducunt. Qui a vermi-noſa colluuie proueniunt inteſtinorum dolores, raro feliciter ceſſant, niſi vermibus ipſis exturbatis. Neque in euentu præſagiendo parum *Prognoſis.*

inter-

intereſt, vt ſubiectorum laborantium rationem habeamus; quæ ſi a parentibus imbecillioribus, & matribus imprimis ad ſpaſmos hyſtericos diſpoſitis prognata fuerunt, metus eſt, ne malum & vehementius torqueat, & multo crebrius recurrat.

CVRATIO CVM CAVTELIS.

§. I.

Curatio nutricis. MEdico torminoſos infantum cruciatus curaturo primo omnium incumbit, vt acidum primarum viarum corroſiuum abſorbere, corrigere & blande educere ſatagat. Quo ſine, ſi malum, vt plerumque fit, a lacte corrupto & quibuscunque de cauſis vitiato originem traxerit; quam primum neceſſe eſt, ut nutrix vel prorſus mutetur, vel ſerio caveat, ne tum temporis cibis flatulentis, fructibus horæis; leguminibus, vinis, acidis, feculentis, aliisque lactis temperiem immutantibus indulgeat: quia his omnibus vel multum augetur, vel pertinacior redditur affectus. Tum quoque nutrici, ſi alui adſtrictione laborat, leniora proſunt laxantia, quæ inter maxime recenſemus rhabarbarina; ſi e. g. drachma dimidia extracti rhabarbari in vncia dimidia liquoris terræ foliatæ tartari & aquæ cinnamomi ſoluta mane & veſperi ad LX. & plures guttas adſumitur. Neque tum minus nutricem adjuuant medicamenta carminativa, item infuſa theiformia, paulo majori in quantitate hauſta; vtpote quæ in lactis craſſitie diluenda & reſoluenda excellenter ſe gerunt.

§. II.

-- & infantis per corrigentia. Quod vero ſpeciatim ad opem infanti ægrotanti præſtandam attinet, primo omnium eo debet reſpici, vt acidum primis in viis obhæreſcens ad iuſtam temperiem reducatur. Quo fine hic, qui ſequitur, puluis expertæ virtutis meretur commendari, qui ex lapidum cancrorum, matris perlarum, antimonii diaphoret. rad. ireos Florent. ana drachma dimidia, croci granis tribus, olei aniſi, macis, guttis duabus conficitur, ſingulisque bihoriis ad grana V. vel VI. in decocto cornu cerui, vel aquis antiſpaſmodicis & analeptica virtute prǣditis,

vt florum tiliæ, ceraſorum, meliſſæ &c. cum pauxillo diaſcordii Fracaſtorii remixtis, cum fructu propinatur.

§. III.

Nihil autem fere magis miſere adflictos ſolatur, præter clyſteres, qui tum blando tepore ſuo ſpaſmum inteſtinorum relaxant, tum etiam flatus, qui plerumque torminum cauſa vel comites ſunt, egregie diſcutiunt & euehunt. Quo fine ego laudatiſſimo ſæpe effectu applicari juſſi enemata, ex herba majoranæ, floribus chamomillæ, & ſeminibus carminatiuis, cum juſculo tenui auenaceo decoctis parata, & addita olei chamomillæ, vel anethi cocti ſufficiente quantitate, adiectisque aliquot olei aniſi guttulis efficacius reddita. *Per clyſteres.*

§. IV.

Interne data alvum tenſam optime reſerant rhabarbarina, vt ſyrupus de cichoreo cum rhabarbaro, medicamentum nutrici ſupra præſcriptum in minori doſi oblatum, & electuarium, quod ex rhabarbari electi & lapidum cancror. æquali portione cum ſyrupo cichorei vel roſarum ſolutiuo ſubacta componitur, & in decocto hordei, adiecta conuenienti mannæ quantitate, per interualla propinatur. Neque poſſum, quin hoc loco approbem, valdeque laudem methodum HEVRNII, qui in *method. ad praxin Lib. II. c. 26.* adſerit, ſe vſu comperiſſe, a ſeminis aniſi ſcrupulo vno, groſſo modo comminuto, iam recens natos puerulos commodiſſime a viridi bile & pituita fœda purgari, ſimulque clamoſos ventris dolores ſedari, ſi cum primo cochleari pultis ſaccharatæ offeratur. *-- & laxantia.*

§. V.

Si vermium in inteſtinis nidulantium ſuſpicio adeſt; ea omnino dare expedit, quæ inimicis hiſce hoſpitibus enecandis & educendis accommodata ſunt remedia; de quibus infra in peculiari capite dicendi locus erit. *-- per anthelmintica*

§. VI.

Tandem etiam externis contra vim morbi ſimul pugnare expedit. Quo ſcopo egregie ſe gerunt emollientia, vt ſunt flores chamo- *--- per externa*

momillæ, sambuci, meliloti, verbasci, semen fœnu græci, anethi, crocus, &c. ex lacte cocta, & vel vesicæ suillæ indita, vel linteo excepta, abdominique applicata. Nec mihi illorum displicet methodus, qui exterius ventris regionem circa vmbilicum oleis destillatis, cumini, carui, anisi, fœniculi, chamomillæ & similibus, cum oleo nucistæ expresso, chamomillæ cocto & axungia quadam exceptis ac temperatis inungunt.

§. VII.

Cautelæ circa acriora purgantia. Quod tandem ad cautelas in hoc morbo necessarias attinet, vtique consultum est, ab omnibus salsis, acribus & fortiter stimulantibus, præsertim purgantibus abstinere: admodum enim intutum est, saburram acerrimam sine præmissa eius correctione per longum intestinorum canalem educere velle. Maxime autem omnium insigni nocendi qualitate pollent resinosa, vt resina jalappæ, quæ sane imprudentissime infantibus ex lacte corrupto & acri ægrotantibus propinatur. Et licet ipsa copiam humorum aliquoties ejiciat, continuo tamen stimulo & intestinorum irritatione spasmos facile adauget, & debilitatem relinquit. Si vero repurgatione, quæ tamen raro exposcitur, opus est, puluis mechoacannæ albæ ad aliquot grana cum syrupo datus prodest, aut potius collectam ventriculi & duodeni saburram absorbentibus & corrigentibus alterare, & dein mannatis, rhabarbarinis & clysteribus eius excretionem moliri iuvat.

§. VIII.

- - circa malum a spasmis ortum. Sæpenumero hæc intestinorum tormina non tam a causa materiali primis in viis latitante, quam potius a formali, seu vehementi neruorum agitatione, e. g. a graui in aliis membris dolore per consensum producuntur: quo in casu, remotis laxantibus, primo omnium ad spasmos & dolores sopiendos dirigenda est curatio.

§. IX.

- - circa clysteres eorumque Si vllum remedii genus ob insignem, quam præstat, vtilitatem mereretur commendari, sunt profecto, vt supra iam innuimus, clysteres, qui immediate ad intestina pertingentes & tam sedando quam flatus

flatus discutiendo insigniter opem ferunt, si modo attendatur indicatio, ob quam tepida hæc fomenta iniicimus, vt in iis apparandis aliquem habeamus delectum. Ita enim, si excreta alui sunt liquida, instar laticis acerrima, vt non modo grauia ventris tormina, sed & podicis excoriationem inferant, prosunt clysmata ex lacte & saccharo, vel terebinthina in vitello oui soluta, quæ acrimoniam temperando, intestini crassi & podicis rosionem auertunt. Quodsi vero amurca viscida in intestinis oberrans, torminibus & flatulentiis ansam suppeditat, locum potius inueniunt enemata maiori quadam resoluendi virtute prædita, quæ stimulo intestinis crassis addito efficiunt, vt qui in reliquis intestinulis hæret mucus, eo facilius postea descendat. Ita parari potest clysma ex decocti flor. chamomillæ vncia vna vel duabus, additis mellis rutacei vna alteraue drachma, saponis Veneti drachma dimidia, oleique anisi aliquot guttulis. *præparationem*

§. X.

Solent tandem mulierculæ plurimæ eiulatuum pertæsæ, ad somnum in hoc morbo prouocandum, varia sedatiua, vt mithridatium, requiem Nicolai & alia propinare; sed pessimo plerumque ausu & effectu. Nam præter multa grauia mala, etiam mirifica mentis hebetudo improuidum opiatorum vsum sæpe sæpius solet excipere. *-- circa sedatiua*

CAPVT V.
De Aphthis.

§. I.

Quæ infantum os, fauces & œsophagum obsident pustulæ cum inflammatione quadam coniunctæ, in medicorum scholis dicuntur aphthæ, & nil nisi vlcuscula sunt parua, vix milii aut cannabis semen excedentia, quæ nonnunquam, propter ardorem & dolorem, non modo inquietudines & clangosos clamores excitant, sed lactis quoque suctionem, ipsamque deglutitionem valde reddunt difficilem. *Aphtharum descriptio.*

§. II.

-- differentia Differunt hæ oris pustulæ ratione graduum; siquidem aliæ sunt indolentes, rubræ vel flauæ, & tantum per gingiuas, linguam & buccas in superficie dispersæ, ideoque benignæ dicendæ; aliæ contra sunt valde dolorificæ, liuidæ vel nigræ, ad uvulam, fauces & œsophagum vsque extensæ, vt sæpe totus oris ambitus quasi exulceratus videatur. Atque harum indoles plerumque est maligna, adeo, vt carnes sæpe subiectæ profundius ad ossa vsque exedantur.

§. III.

-- caussa materialis & formalis Materia, quæ aphthas excitat, omnino est acerrimæ, penetrantis & causticæ indolis, quæ in sanguine prognata, & in glanduloso faucium peristromate, ope glandularum, segregata tenerrimam palati carnem rodit, inflammat, exulcerat: vnde pustularum & complicatorum cum ipsis symptomatum origo.

§. IV.

-- caussa mediata Inter caussas vero mediatas, quæ ad ingignendam tam virulentam materiam disponere solent, maxime omnium referri debet, lac vel in puerperis & nutricibus per incongruam victus rationem animique affectus inordinatos corruptum, vel in ipsis lactentibus variis ex caussis coagulatum, & accessu bilis acrioris impurum valdeque acre redditum, quod cum sanguine communicatum non potest non totam massam sanguineam acrimonia quadam nociua imbuere, & sicut malis pluribus aliis; ita etiam aphthis occasionem præbere largissimam.

§. V.

Symptomaticarum ratio. Quæ cum ita sint, haud mirandum est, cur aphthæ varii generis morbis, a sanguinis impuritate prouenientibus vel iungi, vel superuenire solent, vt fere fit in febribus acutis & malignis, tussi, diarrhœis choleroideis, asthmate, dentitione difficili & similibus. In febribus enim, ob nimium calorem, sanguis plerumque temperata & gelatinosa sui portione priuatus admodum facile salso-sulphuream diathesin acquirit; in reliquis vero morbis antea nominatis acris quædam

dam & vellicans materia peccat, quæ tussim, diarrhœas & asthmata excitat, adeoqne etiam aphthis progignendis apta nata existit.

§. VI.

Sæpe etiam causæ quædam externæ & occasionales ad aphtharum progeniem conferunt, vt maxime quidem intermissa faucium & linguæ abstersio, peruersa febrium & aliorum morborum per calidiora medicamenta curatio; aut si corpora infantum æstuantia frigido exponuntur aeri, qui transpirationem cohibendo, sordium salino-sulphurearum accumulationi inprimis fauet. Neque hic excludenda sunt alia, quæ immediate laxiori faucium compagi vim quandam inferunt; sicut potissimum faciunt turundæ, ex linteo contorto cum mica panis vel saccharo repletæ, nec non frustula panis cereuisiæ intinctæ & infanti ad sugendum oblata: quem morem non modo nostrates vilioris conditionis mulierculæ perperam sequuntur, sed LENTILIVS quoque *Eph. Germ. Dec. III. ann. III. append.* 94. in Sueuia potissimum annotauit grauiterque reprehendit. Neç sine ratione: siquidem inde partim fortiori affrictu, partim mutata saliuæ temperie facile mollior oris interni cuticula arroditur, & pustulæ excitantur; quæ tamen, nisi interna humorum acrimonia concurrat, placide decurrunt, & medentibus ansam dederunt, vt aphthas vel a causa interna, vel ab externa deduxerint. *causa remota.*

§. VII.

Quæ per oris superficiem rarius sunt dispersæ aphthæ, itemque indolentes, rubræ & flauescentes remediis facilius obsecundant, quam quæ totas fauces occupant, ad nigredinem vergunt, fœtidumque odorem spargunt. Neque multum periculi alunt, si ab externa potius causa, quam ab interna proficiscuntur, prauamque succorum diathesin pro fundamento agnoscunt, quales sunt, quæ symptomatice febribus acutis, aliisque grauioribus morbis iunguntur. Pessimis quoque accenseri debent, quæ magnam inflammationem, spirandi & deglutiendi difficultatem iunctam habent, quæ in morbis malignis funestum prænuntiant euentum, & sæpe post mortem per totum œsophagum ad ventriculum vsque dispersæ sub sectione conspiciuntur. *Prognosis.*

CVRATIO CVM CAVTELIS.

§. I.

Curatio interna nutricis. CVratio aphtharum pro ratione causarum variat. Nam si suspicio subest lactis vel in matre, vel in nutrice corrupti, tum illud omnino debet corrigi. Quod optime perficitur, si non tantum nutriens femina omnia salsa, acria, spirituosa & acida animique affectus serio fugit, sed & remediis vtitur sanguinem purificantibus & temperantibus, vt fere sunt decocta radicum & herbarum temperatiora, diaphoretica absorbentia, & alvum leniter subducentia, quorum a nobis iam sæpius facta est mentio.

§. II.

-- & infantis Si ipse infans mali fomitem continet, per interualla, syrupo mannato, vel cichorei cum rhabarbaro ad drachmas sex paulatim dato debet repurgari, & iisdem circumspecte tractari, quæ lactis coagulum impediunt, eiusque acrem intemperiem emendant, vitando simul omnia, quæ aphthis ansam præbere supra docuimus. Tum vero ad acrimoniam humorum temperandam optime prosunt decocta auenacea, cum saccharo nitrique pauxillo remixta, & potus loco oblata.

§. III.

Cautela circa symptomaticas Quæ morbis acutis, vel aliis iunguntur aphthæ, nunquam curantur, nisi morbo ipso, cuius symptoma existunt, vel mitigato, vel penitus superato. Minime vero in acutis multis laxantibus natura in motibus suis debet turbari, sed potius leniora diaphoretica, & emulsiones temperantes ex sem. IV. frigidis & papaueris pauxillo paratæ omne absolvunt punctum.

§. IV.

Externa remedia Sed quoque externis rodentem aphtharum acrimoniam placare decet. Quem in finem linctus ex diamoro, succo granatorum & melle paratus, itemque succus raparum cum vitello ouorum & saccharo subactus, vel cremor lactis cum syrupo papaueris albi, vitello oui

oui tantilloque nitri mixtus & vel digitis linteo inuolutis, vel penicillo applicatus. Nec minorem præstat opem vitellum oui, cui aqua rosarum & saccharum admixtum, item mucilago seminis cydonior. cum melle & pauxillo croci remixta pustulisque illita. Quæ denique ad os colluendum præscribuntur gargarismata, pusillis suadere nollem; vtpote qui ad gargarisandum minus sunt apti.

CAPVT VI.

De variolis & morbillis.

§. I.

EQuidem iam in quarta medicinæ systematicæ parte, vbi de omnis generis febribus agitur, variolas æque ac morbillos seorsim consideraui; nihilominus tamen de singulis iam pauca addere placet, quæ partim allata magis dilucidabunt, partim eo seruient, vt totum rei negotium, quo exoptata horum affectuum curatio absoluitur, breuiter in conspectum veniat. *Instituti ratio.*

§. II.

Variolæ quidem & morbilli, si primum inuadunt, ratione symptomatum valde inter se conueniunt, dum utraque morbi species cum febre accedit, exanthematica & contagiosa est, epidemice grassatur, & vniuersum corporis habitum cum aliqua cutis eleuatione deformat. Progrediente vero morbo differentia facile aduertitur, dum in morbillis longe minor cutis eleuatio apparet, pectus maxime maculis obsidetur, tussis excitatur atque totus morbi decursus mitior & benignior deprehenditur, citiusque terminatur; cum contra variolæ caput, manus & pedes potissimum occupent, maculæ indies maiores fiant & rubræ, quæ deinceps suppurantur, albescunt, exulcerantur & exsiccantur, ad quod perficiendum non solum plures dies requirun- *Variolarum & morbillorum differentia.*

quiruntur, ſed vehementiora quoque ſymptomata accedunt, & veſtigia ſæpe indelebilia in cute remanent.

§. III.

-- ſymptomata. Nunquam neque variolæ, neque morbilli ſine febre eueniunt, certisque temporibus plus minus benignæ vel malignæ ſunt; nihilo ſecius tamen, ſi ægrius erumpunt, laborantes vtplurimum delirant, ſomnia in ſomno terrifica experiuntur, magnas pectoris anguſtias ipſiusque gutturis dolores ſentiunt, vrinam albam mingunt, nihilque alui deponunt; quia diuerſis aliunde humoribus feces exſiccatæ remanent. Imo ſæpe epilepticis conuelluntur ſubſultibus & mortis periculo expoſiti ſunt; niſi his omnibus in melius conuerſis ſymptomatibus quietiores fiant, & liberior exanthematum eruptio facilius ſuccedat.

§. IV.

-- ratio ſymptomatum. Symptomata cum vtroque adfectu coniuncta vtplurimum a febre, & abhinc pendente ſanguinis impuri ebullitione proueniunt. Quam ob rem non mirum eſſe debet, cur ſanguinis curſu ad ſuperiora impetuoſius directo pectoris anxietates, tuſſes & cordis palpitationes, in capite cephalalgiæ, deliria, oculorum & faciei inflammationes, lacrimarum fluxus, raucedines, ſaliuationes &c. eueniant, & præterea, propter neruorum a materia cauſtica rodente vellicationem tormina, epilepſiæ, tremores, neruorum ſubſultus & ſimilia peſſimam ludant tragœdiam.

§. V.

Variolarum diuerſi gradus. Multum omnino refert, vt ſciamus, quam variolæ præferant indolem, & an malignæ, benignæ, an mediæ ſint naturæ. Peſſimæ autem ſunt, ſi depreſſæ cum foueis, vel etiam valde ardentes, acuminatæ & ſimul confluentes conſpiciuntur; ſi violaceæ, liuidæ, aut prorſus nigræ, & vel petechiis, vel purpura, præſertim alba interſtinctæ apparent; ſi febris poſt eruptionem magna cum anhelitus difficultate permanet, & vel mictus cruentus, vel narium hæmorrhagiæ, cruentæque alui deiectiones ſociantur. Peſſimæ quoque indolis ſunt, ſi in veſiculas ſero vel acri, vel ſanguinolento repletas dehiſcunt,

scunt, & ad suppurationem tendere renuunt; aut si demum in lentas & hecticas febres desinunt, malique moris vlcera vel abscessus relinquunt. Benignas contra diiudicare licet ex remissiori symptomatum vehementia, pustulis debito modo & tempore erumpentibus, suppurantibus & arescentibus. Quae vero mediae naturae dicuntur variolae, inter vtrasque obtinent medium malignitatis gradum; vti nos pluribus in capite citato *de variolis* ostendimus.

§. VI.

Morbilli perinde gradu differunt, semperque maligni haberi debent, si quando, vt in plebeiis & sub inimica aeris constitutione fieri solet, alia exanthematum genera immiscentur, si tussis, nimia raucedo, & febris diutius durant, morboque declinante grauia remanent symptomata, quae morbis chronicis ansam praebent facillimam. *Morbillorum differentia.*

§. VII.

Pendent autem hi diuersi malignitatis gradus ab ipsa subiectorum laborantium constitutione & natura. Ita enim saepius iterumque obseruare mihi licuit, quod pueri succulenti sanguineque copioso praediti, maxime si a parentibus morbidis fuerint prognati, & propter victum incongruum impuros in corpore humores collegerint, sub morbosa caeli iniquitate prae ceteris variolas malo omine decurrentes incidere soleant. Etenim, quo maior materiae impurae intus latitat copia, & quo minus naturae robur eidem foras propellendae sufficit; eo etiam difficilior est morbus, cuius vnica certe medela in decenti materiae peregrinae ad habitum corporis propulsione, debitaque exhalatione consistit. *Diuersorum graduum causa.*

§. VIII.

Tum quoque ad augendam horum affectuum malignitatem non parum conferre solent, peruersum aegrotantium regimen & commissi in diaeta errores, itemque aliae, quae praeter morem iunguntur circumstantiae, vt praecipue sunt vermes, qui naturam in motibus salutariter institutis saepe adeo turbant, vt omnia in peius ruant symptomata. Siquidem ego non raro spasmodicas artuum tractiones, cum *Quae amplius recensentur.*

aphonia, ventris torminibus & nimia saliuatione concitatas noui, quæ nunquam subsequutæ fuissent, nisi verminosa progenies ansam suppeditasset. Sæpe etiam diarrhœæ & saliuationes nimiæ, incongruo tempore obortæ statum peiorem afferunt; licet moderatæ hæ euacuationes, si in principio & fine morbi critice incidunt, plus plerumque prosint, quam obsint.

§. IX.

Prognosis

Qui pernicialibus his morbis pereunt, vtplurimum inflammatione partium internarum & subsequente sphacelatione, vel suffocatione per anginam & catarrhum suffocatiuum moriuntur; dum scilicet acris caustica materia vel non satis expellitur, vel expulsa recedit, & in sensibili neruorum systemate graues spasmos, imo epilepticas conuulsiones excitat, quæ, si post factam eruptionem aut perdurant, aut reuertuntur, multum plerumque alunt periculi. Nonnunquam morbus videtur declinare, & de ferocia sua confestim remittere; quod vero non raro indubium mortis indicium præbet, quia tum materia plerumque ad partes nobiliores reuertitur, vnde extrema frigent, & subito faciei, totiusque cutis intumescentia subsidet. Atqui sic demortui, cultro anatomico dissecti persæpe exhibent viscera pluribus pustulis & maculis liuidis obsessa, vel etiam ventriculum cum intestinis magna copia variolarum quoad superficiem conspersum; vt ipse ego nonsolum crebrius annotaui, sed alii quoque fide digni auctores abunde obseruarunt.

CVRATIO.

§. I.

Curatio per diaphoretica & temperantia.

TOtius curationis cardo in eo potissimum vertitur, vt materia acris & caustica temperetur, corrigatur, & a partibus internis ad externas propellatur. Quo scopo præcipuam merentur commendationem pulueres absorbentes & blande diaphoretici, qui acrimoniam corpori infestam in variolis & morbillis non modo contemperant, sed optimo etiam effectu ad externum corporis habitum propellunt. Atque tales pulueres ex cornu cerui philos. præparati, vsti, lapi-

lapidum cancror. antimonii diaphoretici ana drachma vna, ſuccini præparati, nitri purif. ana drachma dimidia, cinnabaris, corticis caſcarillæ ana granis XV. ol. macis guttis IV. commode poſſunt parari, & pro ætatis ratione debita doſi exhiberi. Neque tum laude ſua carent emulſiones temperantes, vel dictis pulueribus interponendæ, vel cum iisdem conjunctim propinandæ, quales ex ſeminum cardui Mariæ, frigidor. maiorum papaueris albi ana drachma vna, aquæ cardui bened. flor. ſambuci, ceraſorum nigr. roſarum, flor. tiliæ ana vnciis duabus, conficere hactenus conſueuimus. Huc quoque eadem intentione pertinent decocta cornu cerui & hordei, auenacea, ptiſanæ hordeaceæ cum ficubus paratæ, ſerum lactis dulce & ſimilia, quæ tum in acrimonia temperanda, tum in placidiori exanthematum eruptione promouenda maxime merentur laudari.

§. II.

Hactenus recenſitis abſorbentibus, diaphoreticis & demulcentibus, ſi prudenter adminiſtrantur, totum curationis opus feliciter abſoluitur; niſi vel in retardata exanthematum eruptione dictis pulveribus bezoardicis tantillum myrrhæ ac croci adiicere, vel parum liquoris bezoardici, ut ſpiritus Buſſii & liquor noſter anodynus eſt, propinare, vel, durante ſuppuratione, liquorem myrrhæ aquoſum cum ſale tartari paratum, ad acrimoniam temperandam, offerre velimus: quod medicamentum ſimul pectus, ſi tuſſis valde vrget, egregie ſolatur. *per bezoardica & balſamica.*

§. III.

Inter ſymptomata cum variolis & morbillis coniuncta inprimis referri debent torminoſi inteſtinorum cruciatus, & teneſmi, quibus vix melius poſſumus mederi, ac ſi oleum amygdalarum dulcium recenter ſine igne expreſſum ad cochlear vnum cum decocto cornu cerui & hordei, vel iuſculo auenaceo, ſubinde propinatur. *Curatio ventris torminum*

§. IV.

Quando raucedo cum tuſſiculoſa pectoris concuſſione valde vrger, optimo conducit electuarium ex oleo amygdalarum dulc. recenti, ſpermate ceti, ſyrupo violarum, & croco paratum, & cum *- - tuſſis*

potu calido crebrius exhibitum, non exclusis decoctis avenaceis cum saccharo canto & oui vitello parandis.

§. V.

-- *haemorrhagiarum.* Hæmorrhagiæ si incidunt, cautissimus sit adstringentium vsus, sed tantum ad impetum sanguinis moderandum prosunt mixturæ ex aquis antispasmodicis, diascordio Fracastorei nuptæ & cum pulueribus præcipitantibus leniter nitrosis oblatæ.

§. VI.

Defensio oculorum. Variolæ faciem præcipue petunt, aciemque oculorum facile lædunt: quare præseruandi fine commendari meretur lac muliebre, aqua rosar. dilutum, & cum modico myrrhæ & croci remixtum, vel aqua rosarum & florum sambuci cum tertia parte liquoris nostri anodyni, & momento camphoræ vigorata, oculisque applicata.

§. VII.

-- *& faciei.* Nihil plerumque magis a medico poscitur, quam vt faciei nitoris & pulchritudinis conseruandæ curam gerat, ne profundæ relinquantur cicatrices faciem deturpantes; quod fieri plerumque videmus, si materia acris nimis profunde cuti inhæret. Licet autem raro in totum evitari possint tædiosæ istæ cutis deformitates; aliquid tamen petitionibus dandum, & linimentum commendandum est, quod ex axungia humana recenti, cum solutione lythargirii in aceto facta paratur; modo caueatur, ne nimis cito, sed arescentibus demum papulis adhibeatur.

§. VIII.

Defensio narium. Nares sæpe internæ variolis obsidentur, & obstruuntur, quo minus dein liberior aeris in- & exspiratio rite possit succedere. Quam ob rem, si opus est, illæ commode possunt illiniri oleo amygdalarum dulcium cum olei maioranæ tantillo & pauxillo camphoræ remixto: quod remedii genus locum pariter inuenit, si fauces exulceratæ opem exposcunt.

CAVTELÆ.

CAVTELÆ.

§. I.

SI vllo in morbo accuratum vitæ regimen tenendum eſt, obſeruari quam maxime debet in variolis & morbillis. Præſertim autem aeris regimen ita moderandum eſt, vt nec ægrotantes nimis calidis tegumentis prope fornacem cooperiamus, nec in hypocauſtis humilioribus & frigidis detentos frigoris iniuriæ exponamus. Vtrumque enim periculoſiſſimum eſt, dum altera ex parte, ob facilem internorum inflammationem auctamque materiæ peccantis acrimoniam, deliria, hæmorrhagiæ & alia mala concitantur, ex altera vero exanthematum eruptio vel retardatur, vel puſtulæ retroaguntur. *Cautelæ circa regimen.*

§. II.

In principio & ſtatu morbi carnes vitare decet, omniaque alimenta multum ſucci præbentia; niſi maiorem arceſſere velimus putredinem. Vitentur quoque nimis dulcia, eaque præſertim viſcida, quia humorum viſcoſitatem augent. Id quod in morbillis ſimiliter valet de acidis, temperandi ardoris gratia cum potu datis; ſiquidem tuſſim, quæ fere indiuiduus huius morbi comes eſt, plerumque vehementiorem reddunt. *-- circa victum.*

§. III.

Veteres medici inter morbi initia, ad materiam hoſtilem a partibus internis euocandam, externe frictiones partium extremarum cum pannis calidis valde commendarunt; quod remedii genus nec ego reiicere auſim; quoniam ad meliorem cutis perſpirationem haud parum conferre videtur. *Vſus frictionum*

§. IV.

Remedia alvum ducentia magis præſeruandi, quam curandi ſcopo vtilia ſunt; nihilominus tamen crebrius ego in morbi principio, ſi propter ſummam ſanguinis ebullitionem humores vehementius ad caput & pectus propelluntur, clyſteres ex decocto hordei, ſaccharo, *-- circa laxantia.*

 & oleo

& oleo amygd. dulc. paratos applicari iuſſi, idque inde obtinui, vt optata ſymptomatum remiſſio ſubſequuta fuerit.

§. V.

-- circa reliquias tollendas

Sæpe, licet omnia diligentiſſime obſeruentur, in fine morbi nociuæ permanent reliquiæ, quæ peculiarem opem poſtulant. Ita ſi vlcera mali moris reſtitant, vnguento de ceruſſa camphorato, vel lythargirii ſunt tractanda, vel iisdem balſamica, ex eſſentia myrrhæ, ſuccini, balſamo Peruviano confecta, vel balſamum noſtrum vitæ, aquæ ſclopetariæ nuptum iniicienda. Quicquid vero mali euenit, ſemper tamen internis purificantibus debet inſiſti. Quem in finem non modo alvus lenioribus laxantibus, vt tinctura rhabarbari per interualla debet ſubduci, & ſaluberrimum tranſpirationis negotium, debito regimine, infuſis herbarum calidis veronicæ, ſcordii, ſcabioſæ, rad. glyzyrrhicæ & ſem. fœniculi, pulueribusque diaphoreticis prouueri; verum etiam temperatis balſamicis, e. g. eſſentia myrrhæ aquoſa & aliis deperdita ſanguini temperies reſtitui. Iuvat hic quoque exacta diætæ ratio, quæ in eo potiſſimum conſiſtit, vt inter cibos dura, ſalſa, flatulenta fugiantur, potuique decoctum radicis chinæ, ſarſaparillæ, glyzyrrh. &c. ſubſtituatur.

§. VI.

Præſeruandi methodus

Hactenus commendata interna remedia ſimiliter præſeruandi ſcopo ex vſu ſunt, ſi quando propter inordinatam aeris conſtitutionem, vel propter aliorum iam ægrotantium contagium, hæc exanthemata ſunt pertimeſcenda. Nam multum omnino refert, vt corpus ad morbi impetum felicius ſuſtinendum antea bene præparetur.

CAPVT VII.

De Epilepſia & Convulſionibus.

§. I.

Intentio auctoris.

VEram tam epilepſiæ, quam conuulſionum ideam iam in parte III. tomi IV. Medic. ſyſtemat. fuſius ſuppeditaui, ibique argumentis

mentis sat ponderosis euici, causam morbi alterius in spasmo duræ matris, alterius in spastica membranarum, medullam spinalem inuestientium strictura ponendam esse. Nihilominus tamen, vt seorsim innotescat, quænam maxime res infantes horrendis hisce adfectibus subiiciant, quibusque remediis depelli isti debeant; e re fore arbitror, ut in præsenti morborum infantilium disquisitione, specialia quædam & magis ad infantes pertinentia adiiciam.

§. II.

Solent autem epilepsiæ pariter atque conuulsiones teneram ætatem, quam ab anno primo ad septimum extendimus, præ ceteris frequentissime torquere, non aliam ob caussam, quam quod in infantibus partes neruosæ membranaceæ sensuque exquisitiori præditæ ex tenerrimis admodumque mobilibus fibrillis sunt compositæ, quæ leuissime tantum irritatæ, in spasticas & irregulares commotiones facillime coniiciuntur. Quam ob rem etiam vsu venire solet, vt, quo tenerior & ætate minor est infans, & quo maiorem a parentibus vel animi adfectibus deditis, vel eodem olim morbo adfectis obtinuit sensibilitatem, eo etiam facilius ac vehementius tam epilepsiis, quam conuulsionibus corripiatur. *subiecta*

§. III.

Tum quoque truculenti hi adfectus facile solent accidere, si non modo matres vterum gestantes salutares diætæ leges neglexerunt, sed etiam nutrices lactantes hystericis vel aliis neruosi generis pathematibus laborant; si acetaria, acria, fructus horæos, aliaque incongrua copiosius deuorant, spirituosa liberaliori manu adsumunt; vel lacte copioso æque ac crasso, & in ventriculo acescente pusillos sibi demandatos nutriunt. Neque adeo rarum, sed mihi aliquoties obuium fuit, perfacile sugentes in conuulsiones epilepticas, easque difficulter curabiles incidisse, quando nutrices vehementi animi adfectu, præsertim ira, terrore & timore percussæ mammas statim ante debitam lactis emulctionem & correctionem obtulerunt; aut si quando menstruas purgationes, quibus ab initio lactationis ad tempus caruerunt, denuo expertæ fuerunt. *Causæ remotæ sunt nutricis vitia.*

§. IV.

§. IV.

-- spasmi & dolores neruosarum partium

Deinceps experientia demonstrat, nonnunquam tam comitialem, quam conuulsiuum morbum suboriri, si partes quædam neruosæ spasmis vel doloribus agitantur, & consensus lege ipsæ meningum & medullæ spinalis membranæ simul adficiuntur. Fieri hoc maxime deprehendimus a meconio in primis viis retento & per moram acri reddito, item a ventris torminibus & vermibus sensibiles intestinorum tunicas lancinantibus, nec non a doloribus ex dentitione difficili subortis, & a purgantibus fortioribus, iisque præsertim crebro oblatis. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut in subiectis sensatione paullo maiori præditis facili negotio epileptico-conuulsiuos motus ciere valeant.

§. V.

-- exanthematum retrocessio.

Sicut illi denique pueri ab epilepsia & convulsionibus præcauentur vel liberantur, quibus faui, crusta lactea & scabies cum pustulis superueniunt; ita hisce impuritatibus improuide retropulsis sæpe sæpius hi grauissimi morbi originem debent. Quod similiter valet de variolis & morbillis, quorum vel impedita eruptio & nociua retrocessio, vel improuida cura infantes numero plurimos epilepsiis & convulsionibus enecat.

§. VI.

Prognosis.

Quæ febribus acutis, petechialibus, morbillosis & variolosis superueniunt convulsiones & epilepsiæ, mali sunt ominis; nec etiam periculo carent, quando ex dentitione difficili & ventris torminibus subortæ diutius affligunt. Quibuscunque hi morbi, teste HIPPOCRATE *Sect. III. aph.* 28. & experientia, circa annum septimum non soluuntur, iis plerumque vsque ad aliam ætatis periodum misere inhærent. Nec denique minus ex ipsa paroxysmorum frequentia prognosis petenda est; vbi sciendum, quod quo crebriores sunt accessiones, eo magis timendum sit, ne natura demum superata succumbat.

CVRA-

CVRATIO.

§. I.

SIcut in omni morbi genere; ita non minus in nostris affectibus tota medentis intentio ad causas debet esse directa; vnde ipsi fuerint suborti. Quadsi itaque ex vitio nutricis per terrorem aut vehementem iracundiam commotæ malum originem repetit, sepositis omnibus spirituosis, acribus & irritantibus, ea dare expedit, quæ inordinatos & spasticos neruosi generis motus placide compescunt; vt imprimis faciunt clysteres, ex floribus herbarum emollientium & seminibus carminatiuis parati, itemque pulueres antispasmodici, ex pulv. Marchion. cinnabari & moschi tantillo confecti, & vel soli, vel in vehiculo aquarum, sedante quadam virtute præditarum, fl. tiliæ, lil. conuall. primulæ veris, aurant &c. propinati. *Curatio mali ab animi affectibus*

§. II.

Neque parum differt curatio, quando a lacte in ipso infante corrupto & corrosiuo reddito morbus proficitur; siquidem tum pariter, præter clysteres demulcentes, egregius puluerum absorbentium cum croco, moscho, vel momento extracti castorei remixtorum est vsus; maxime si simul decoctum cornu cerui paulo spissius pro potu adsumatur. Quodsi vero simul primæ viæ a sordibus acido-corrosiuis sunt purgandæ, fieri id potest decocto mannæ successiue dato, cui aliquot guttulæ olei tartari per deliquium instillentur. *- - a lacte corrosiuo*

§. III.

Quando lac crassum & copiosum mali causam suppeditat, infans pauciori lacte alendus, & talia nutrici nutrimenta præbenda sunt, quæ illud fluidius serosiusque efficiunt. Sæpe etiam in tali statu ventriculus a lacte stagnante & coagulato multum est infarctus; vbi sæpe lene emeticum extra paroxysmum oblatum prodest, quod ex tertia vel quarta parte vnius grani tartari emetici cum syrupo violarum & aqua quadam destillata remixti componi potest. *- - a nimia repletione ventriculi*

§. IV.

- - *a meconio*

Meconium primis mensibus non rite expurgatum, & subsistendo acrius factum quando ansam malo porrigit, debet illud lenioribus laxantibus cum absorbentibus iunctis euacuari, maxime vero per electuarium, ex syrupo cichor. c. rhabarb, extracto rhab. lapid. cancror, & puluere March. compositum. Vermes contra per remedia ipsis accommodata sunt interficiendi & expellendi.

§. V.

- - *a repressione exanthematum.*

Si quando epilepticum malum ex repressione scabiei, tineæ capitis vel aliorum exanthematum suboritur, ea debent propinari, quæ materiam impuram ad habitum corporis reuocandi virtute pollent; in primis autem vesicatoria nuchæ applicata in tali casu sæpe vsum præstitisse novimus. Atque hoc etiam experientia FERNELII videtur confirmatum, qui multos epilepticos per fonticulos & setacea curatos refert.

§. VI.

Cautio circa sedatiua

Solent nonnulli, nec adeo incelebres medici ad sedandos vehementissimos solidorum motus, interdum opiata, ut massam pilularum de cynoglossa, theriacam cælestem atque alia commendare, sed sæpe infaustum inde vidi effectum. Quare cum hisce cautissime mercandum esse censeo; quod itidem valet de volatilibus, quæ etiam extrinsecus adhibita sæpe sæpius nocent.

Ceterum plura ad curationem pertinentia ex parte III. Tom. IV. medicinæ Systemat. huc possunt referri.

CAPVT

CAPVT VIII.

De tabe ſeu atrophia infantum.

§. I.

INter morbos infantibus familiares non infimum tenet locum tabes, quæ eſt paulatina vniverſi corporis conſumtio cum abdominis inflatione & inſigni functionum læſione plerumque coniuncta. *Atrophiæ definitio*

§. II.

Talis autem plerumque huius mali ortus eſt atque progreſſus. Inter initia artus tam inferiores, quam ſuperiores incipiunt flacceſcere & marceſcere, abdomen vero diſtendi; adeſt ſpiratio difficilior, laſſitudo corporis, alvus modo ſtrictior, modo ſolutior, appetitus vagus, cibis maxime frigidis dicatus. Increſcente malo facies propter tempora collapſa adſpectu eſt miſera & pallida, palpebræ poſt ſomnum tument, coſtæ protuberant, ſcapulæ alarum inſtar prominent, cibi plerumque ſemidigeſti excernuntur, & dolores circa vmbilici regionem lancinantes ſæpe percipiuntur; vrina mingitur craſſa modo, modo rubicunda, ſomnus eſt turbulentus, & circa noctem lentus calor cum oris ſiccitate & ſiti adfligit. *-- hiſtoria*

§. III.

Minime hic noſter affectus debet confundi cum gracilitate corporiſque macilentia, quæ a pinguedinis defectu, vel eiusdem propter varias cauſas conſumptione oriunda ſæpe vnam tantum alteramue partem occupat, neque tamen totius corporis functiones lædit. Tum quoque probe debet diſcerni a rhachitide, in qua partes quidem nonnullæ contabeſcunt, ſed artus ſimul tumore, contractura & incuruatione deformantur. Neque minor cautio adhibenda eſt, ne tabem ceu primarium affectum pro illa tabeſcentia habeamus, quæ ceu ſymptoma aliis morbis, vt febribus, variolis, morbillis, diarrhœis, *-- differentia ab aliis morbis*

 lum-

lumbricis &c. superuenit. Tandem vera tabes minime est commutanda cum marcore, qui a defectu lactis dependet, facileque cognosci potest ex nutricis vberibus, si flaccida sunt & lactis omnino egena, si ipsae nutrices non bene appetunt, si infantes parum mingunt, plorant, vagiunt, sique alimento oblato conquiescunt, & mammas cupidi arripiunt.

§. IV.

Sectio mortuorum.

Qui pereunt hoc morbo, in horum sectione plerumque glandulae mesenterii tumefactae, scirrhosae, vel ipsi abscessus deprehenduntur; hepar quoque & lien raro sine labe, infarctu & magnitudine aucta conspiciuntur: musculi, praesertim abdominis tam extenuati sunt, vt vix membranam referant: intestina contra valde inflata, & amurca foetida, quandoque nigra sunt referta.

§. V.

Causa proxima & mediata.

Causam huius mali proximam in succi nutritii temperati & gelatinosi defectu, vel eiusdem insufficienti ad partes solidas appositione reponimus: mediatas vero causas in deprauata digestione alimentorum, chylo impuro & crasso, indeque denegato eius per vasa lactea ad ductum thoracicum ipsumque sanguinem transitu collocandas esse statuimus. Quam maxime autem hoc loco accusari etiam debet bilis defectus, vel inertia a praeternaturali hepatis constitutione inducta, ob quam non modo digestio valde laeditur, sed oscula quoque tunicae intestinorum villosae minus rite a mucositate sua liberata, chylum aegrius transmittunt.

§. VI.

-- causae remotae sunt incongrui cibi

Causae remotae & occasionales iterum variae sunt; plerumque tamen obseruauimus, post perpessos morbos, praesertim variolas, morbillos, motus ex dentitione difficili conuulsiuos, & alios grauem hanc chronicam passionem saepius fuisse subsequutam, quando conualescentes gulae nimium indulgentes alimenta crassioris texturae, vt caseum, panem non rite fermentatum, farinacea, placentas, fructus quoque horaeos, cibos acidos & vina acida adsumserunt.

§. VII.

Nihil vero, vt frequenti habemus experientia, magis nocet, quam si infantes calefacti & sudore madidi noctu frigidum potum sæpius accipiunt; vel a somno in lecto calentes in frigidiorem auram transferuntur. A suppressa enim transspiratione & constrictis extremorum subtilissimis tubulis non modo succus nutritius aliunde divertitur, & a peripheria ad centrum partesque inferiores reprimitur, verum etiam salsa & acri intemperie imbuitur. - - *refrigerationes*

§. VIII.

Neque cum clarissimo Dn. CHVDEN dubitamus adserere, infantes, nisi bene fuerint loti & a sordibus suis mundati, ob pororum cutis occlusionem, tabem posse incurrere. Qui vero ex omissa lotione vermiculos in cute neonatorum generari statuunt, quos comedones, Miteſſer vocant, magnamque boni nutrimenti partem subtrahere credunt, hi me eo non possunt adducere, vt ipsis fidem penitus tribuam, quia nouam hanc adsertionem sufficienti experientia nondum satis habeo confirmatam. - - *sordities*

§. IX.

Neque inficiandum, ex præpostero medicamentorum, præsertim terreorum, absorbentium & adstringentium, in diarrhœis, febribus intermittentibus, torminibus, variolis &c. vsu tabidos ejusmodi affectus infantibus posse accedere. Nam testantur, qui corpora hoc morbo defunctorum anatomice dissecuere, se tum ventriculo, tum in adnexis intestinis tenuibus crustas quasdam solidescentis materiæ inuenisse, quam vix ab horum substantia diuellere potuerunt; quod indicio est, non modo liquoris gastrici separationem inde fuisse prohibitam, sed chyli quoque colaturam, osculis lacteorum occlusis, retardatam. - - *medicamenta aduersa.*

§. X.

Tabes quoque recte statuitur scorbutica, si a parentibus impura humorum dyscrasia laborantibus progenerantur, vel a nutricibus - - *scorbutica dyscrasia*

 mor-

morbidis, & vel cachexia vel alio scorbutico affectu ægrotantibus lactantur. Sæpe etiam venerei quidpiam complicatum est, unde atrophia tanquam effectus a causa dependet.

§. XI.

-- victus mutatio. Non raro quoque infantes antea sani & per omnia rectissime valentes absque aliqua prægressa manifesta causa languere, corporeque extenuari incipiunt. Atqui hoc patiuntur quando a lacte matris vel nutricis ad solidiorem deferuntur cibum; cumque iam bene pedibus insistere suamque corporis molem sustentare valuerunt, nunc minus possunt consistere, & terram attingere detrectant. Sed mox genuina morbi indoles clarius se manifestat, quando penduli artus in sensus incurrunt, habitusque corporis flaccidus & rugosus fit, sicut in natibus maxime & femoribus conspicitur. Interea cibos sic laborantes continuo ingerunt, vt vix saturari possint.

§. XII.

De fascinatione iudicium. Nihil magis solenne & inter vulgus receptum est, quam, vt plurimi, adeoque etiam ex medicis nonnulli, diutius perseuerante hoc malo, causam in fascinationes reiiciant. At vero, sicut hæc ludicra excusatio non obscure indicat, hos homines, qui ad tam infircum ignorantiæ asylum confugiunt, nec genuinas morbi causas cognoscere, nec commodis posse remediis easdem abigere; ita nos hanc iudicandi rationem ineptam & medico philosopho indignam merito reiicimus.

§. XIII.

Prognosis. Quando ab imprudenti adstringentium, vel nimio salinorum vsu malum originem repetit, longum vtplurimum tempus ad curationem requirit, remediisque relaxantibus & humectantibus diutius debet insisti. Quodsi vero abusui absorbentium suos debet natales, & iam diu durauit, vt soliditatem quasi materia intestinorum parietibus obducta acquisiuerit, spes salutis sæpe dubia est, & multi ante causæ sublationem morte præripiuntur. Si diarrhœa iungitur, & materia purulenta, admodum fœtida cum sanguine mixta cum insigni corporis emaciatione per aluum excernitur, malum difficili, aut nul-

lo

lo plane negotio potest tolli. Siquidem continuus alui fluxus reliquas adhuc vires consumit, & materiæ spurcities iam corruptionem in abdomine indicat, quam mors sæpe satis cito excipit. Quando inueteratum est malum, & viscera nobiliora, vt hepar, lien, pancreas, mesenterium, renes atque pulmones sunt infarcta, vel prorsus scirrhosa, tunc curationi vix superest locus: & si demum infarctu vel scirrho in exulcerationem abeunte febris superuenit hectica, quam ex vrina flammea & rubicunda, crebriori æstu seu phlogosibus post cibum maxime auctis cognoscere licet, tunc ægri certius citiusque succumbunt. Denique tabem non adeo inveteratam, aut nimio viscerum infarctu minus sustentatam per febres intermittentes sæpe feliciter sublatam observationes testantur. Res autem in vado est, & convalescentiæ spes adfulget, si coctione ciborum emendata appetitus magis constans & regularis redit, tumor abdominis decrescit, & vires antea depressæ cum animi vigore recolliguntur.

CVRATIO.

§. I.

CVratio multum differt pro differentia causarum: generatim tamen in ablactatis eo maxime respiciendum est, vt ejus generis cibi suppeditentur, qui corpusculo languido partibusque emarcidis nutrimentum & robur addunt. Egregia hunc in finem sunt iuscula, ex conquassatis gallinis & caponibus sine pinguedine & euidenti salsedine parata, item pulmenta, ex pomis Borstdorffianis cum vitello ouorum & sacchara confecta, quibus cinamomi, macis & vini pauxillum addi potest. *Curatio per diatam.*

§. II.

Quando oscula vasorum lacteorum ductusque glandularum meseraticarum ab amurca tenaci obstructionem potiuntur, brodia gallinæ veteris cum radice graminis recenti, fœniculi, petroselini, asparagi, fellerie &c. decocta, pinguedine remota, sunt omnium vtilissima, quibus in refracta dosi spiritus nitri dulcis, vel vitrioli martis aliquot guttæ, itemque solutio oculor. cancri addantur. Sed debet hoc *Curatio tabis ab obstructione*

alimen-

alimentum medicamentoſum ad aliquot dies, imo ſeptimanas continuari, ita vt ſingulis quatuor horis elapſis tres vel quatuor ejus vnciæ ad ſorbendum offerantur.

§. III.

Quæ amplius oſtenditur. Inter hæc medicamenta magnæ in hoc morbo efficaciæ deoppilatiua præcipuum etiam locum tenent liquores ſalini mediæ naturæ, ſi v. g. ex ſolutione oculor. cancri cum ſucco citri, ex terra foliata tartari & tartaro vitriolato in aqua petroſelini vel fœniculi ſolutis parantur, debitaque doſi aliquoties de die offeruntur: a quibus remediis ſummam & mirabilem ſæpe energiam expertus ſum.

§. IV.

- - a praua digeſtione & complicatis doloribus Ad laudabilem alimentorum digeſtionem promouendam, præſertim vbi bilis balſamica deficit, & acidum cum viſcido prædominatur, elixir noſtrum balſamicum temperatum inter cibos ſumtum laudatiſſimum præſtat effectum. Vbi vero tormina, dolores, & inquietudines &c. complicantur, liquor noſter anodynus mineralis cum ſolutione ſalis tartari tenuiori mixtus, & per interualla oblatus remedium præbet optatiſſimi effectus.

§. V.

- - a tranſpiratione prohibita Quando ab obſtructis & infarctis tubulis ſubcutaneis, ſeu tranſpiratione prohibita malum dependet balnea ex radice altheæ, filicis, herba maluæ, meliloti, floribus chamomillæ & ſapone Veneto, addita lactis portione, parata præſtantiſſimam opem exſerunt; modo non nimis calida adhibeantur. Namque obſeruatum ſæpius eſt, balnea iteratis vicibus primo poſt partum menſe adhibita inſignem præſeruandi energiam habuiſſe.

§. VI.

Vſus externorum. Externe, ad diſcutiendum tumorem, oleum chamomillæ & anethi coctum moderate camphoratum laude ſua non caret; licet etiam alia paregorica hic commodum inueniant locum.

CAV-

CAVTELÆ.

§. I.

EX impuro ſcorbutico lacte ſi ortum taxerit ejusmodi tabes, nutrix eſt removenda, & ſerum lactis dulce, vel etiam lac aſininum cum aliquot guttulis olei tartari per deliquium offerendum. Iungenda quoque ſunt infuſa diluentia theiformia ex veronica, hedera terreſtri, radice glozyrrhizæ, cichorei & ſimilibus, quibus inter vſum liquor quidam aperitiuus, ex ſolutione ſalis tartari & arcani duplicati paratus non adeo magna doſi poterit inſtillari. Quo fine etiam in ablactatis loco cereuiſiæ ſemper alius diluens potus eſt ſubſtituendus, ipſique ſimiliter oleum tartari per deliquium inſtillandum. *Cautelæ circa tabem ſcorbuticam*

§. II.

Si a nimio abſorbentium vſu affectio ſuboritur, infuſa diluentia, iunctis laxantibus ex manna, rhabarbaro, ſyrupo cichorei cum rhabarbaro & ſimilibus proficua erunt: neque etiam minus interdum ventriculum a ſordibus viſcidis per pulverem ireos Florentinæ in paulo maiori doſi adhibitum deplere iuuabit. *-- circa tabem a nimio abſorbentium vſu*

§. III.

Purgantia affectum hunc magis exaſperant, & ad hecticam diſponunt, præſertim ſi ſubjecta ſint ſenſibiliora. Nam ſæpe inde inflammatur ventriculus cum inteſtinis & poſtea ſequitur mors. *-- circa purgantia*

CAPVT IX.

De rachitide.

§. I.

EXplicata iam tabe vniuerſali progredimur ad particularem, quæ rachitis appellatur, & non niſi inæqualis nutritio eſt, qua partes aliæ debito ſuo nutrimento orbatæ contabeſcunt, aliæ *Rachitidis definitio*

(HOFFM. MED. SYST. SUPPLEM.) H plus

plus iusto nutritæ augmentum recipiunt, & cum ossium spinæque dorsi incurvatione maiores fiunt.

§. II.

Historia morbi. Nouum est morbi genus, & vix sæculo priori ad exitum properante in Anglia obortum; posthinc vero per reliquas Europæ regiones septentrionem spectantes disseminatum, quod his maxime signis se manifestat. Accedente malo circa mensem ætatis nonum, aut serius adhuc, sensim paulatimque irregularis fit plurimarum corporis partium proportio, cutis laxa, abdomen macrum & quasi flatibus turgidum: musculi atrophia consumuntur, iuncturarum contra articuli in brachio, manibus, genu & pedibus protuberant, ossa ad sustinendum corpus minus firma, & cum spina dorsi sæpe incuruata obseruantur; vnde motus & ingressus debilis, qui sæpe in mouendi impotentiam terminatur. Tum quoque arteriæ iugulares & carotides intumescunt, caput est magnum & ob colli sustentantis flacciditatem sæpe nutans, facies viuida, ingenium supra ætatem acutum; pectus vero angustum & a lateribus quasi compressum; cum sterno acuminato & extremis costarum nodosis. Inualescente demum malo iungitur febricula lenta, tussis, respirandi difficultas & alia, quæ plerumque ad mortem perdurant. Sed probe omnino tenendum est, quod certi dentur rachitidis gradus & durationis modi, qui non eadem in omnibus symptomata, sed in nonnullis grauiora, in nonnullis leuiora producunt.

§. III.

Sectio hoc morbo demortuorum Qui hoc morbo defunctorum dissecuerunt corpora, aliud atque aliud viscus vitale labe corruptum inuenerunt: siquidem alii hepar naturali grandius, scirrhosum & diaphragmati coalitum, mensenterium glandulis induratis obsitum & cum pancreate obstructum, alii pulmones pleuræ vel tergo adnatos, eosque vel liuidos vel vomicis refertos; alii pericardium aqua repletum se reperisse testantur. Plerique tamen, inter quos solertissimos corporum scrutatores GLISSONIVM, BONETVM & inter recentiores HEISTERVM referimus, vnanimi fere consensu adserunt, principium medullæ spinalis in hoc morbo solito esse durius & obstructum, caput inter duram piamque matrem aqua

aqua perfusum, cerebrum mole maius, venas vero carotides & iugulares arteriis minores.

§. IV.

Quodsi igitur his viris laude dignis fidem adiungere, nostramque ipsius experientiam interponere licet, non possumus non caussam huius diri adfectus proximam in impedito succi neruei in spinalem medullam vel compressam vel obstructam influxu reponere: vnde necessario earum partium omnium, vt brachiorum, pedum &c. perit nutritio, quæ neruos ex spinali medulla recipiunt; contra vero illæ plus nutriuntur, quæ vias habent apertas, & sufficientem succi nutritii admittunt copiam, sicut, teste anatomica experientia, in capite rachiticorum conspicimus, quod ob denegatum lymphæ nutritiæ in medullam spinalem influxum plus nutrimenti accipit, atque ideo non solum in maiorem molem excrescit, sed & faciem bene coloratam exhibet. Neque aliunde deriuandum est viuidum ingenii acumen, quam a cerebro & cerebello illæso, riteque suis muniis fungente; quare etiam partes, ad quas nerui inde abeunt, plerumque recte solent esse constitutæ. *Caussa proxima*

§. V.

Facile quoque patet, cur ossa incuruentur & circa epiphyses nodis deformentur. Nam quia musculi eorumque ligamenta, quibus ossibus annecti solent, minus rite in hoc affectu nutriuntur, sed alimentum copiosius per arterias ad ossa deuehitur; fieri solet, vt eorum extrema, quæ in infantibus mollioris plerumque texturæ sunt, ob minorem resistentiam distendantur, & tubercula accipiant. Quoniam vero, perseuerante hac nutritione, ossa perpetuo increscunt, & musculi contra minores, breuioresque fiunt; facile omnino ipsa ossium extensio a musculis alligatis retardatur, & incuruatio contingit; idque eo magis, cum ossa in hacce ætate admodum sunt mollia & flexibilia. Nec denique distorsio spinæ dorsi aliam agnoscit caussam, quam processuum osseorum, cartilaginum, ligamentorum & musculorum, vertebras dorsi connectentium flacciditatem, tonumque naturalem deprauatum: quo præsente hæ partes sub corporis inclinatione latius a se in- *Ratio symptomatum*

uicem

uicem ſecedunt magisque diſtenduntur, quam iterum recedere, & in priſtinum ſtatum poſſunt reſtitui.

§. VI.

Cauſa mediata.

Cauſſam huius morbi mediatam conſtituit viſcida ſuccorum tenacitas, qui a ſanguine ſpiſſo ſegregati ad medullam ſpinalem deponuntur, eiusque meatus comprimendo vel occludendo impediunt, quo minus liquidum neruorum tenuiſſimum in ſpinæ medullam libere poſſit influere, & abhinc per neruos amplius diſpenſari.

§. VII.

Cauſæ remotæ ſunt: diæta peruerſa

Ex cauſis vero remotioribus ad humores inſpiſſandos ex diætae vitio huc fere conferunt omnia, quæ inter cauſſas atrophiæ in priori capite a nobis ſunt relata. Quæcunque enim digeſtionis negotium turbant, chylumque craſſum, viſcidum & ad nutritionem ineptum ingenerant, ea quoque, ſuffragante experientia, huic noſtro adfectui velificantur.

§. VIII.

- - atmoſphæra humida & impura

Si quid autem ſpeciatim ad ingenerandum hoc malum potens exiſtit, eſt profecto aer, qui teneros ambit, frigidus, nebuloſus, variisque exhalationibus peregrinis refertus, qui partim, cutis tonum debilitando, ſordes pituitoſas in corpore retinet, partim pulmones relaxando impedit, quo minus in iisdem intima ſanguinis mixtio, eiusque per totum corpus diſtributio rite poſſit ſuccedere. Luculentum huius rei teſtimonium exhibet illuſtre totius Angliæ emporium Londinum, quod non tantum propter maris circumfluentis exhalationes, ſed etiam propter minerales quasdam ex carbonibus foſſilibus emiſſas particulas, inprimis rachitidi producendæ & ſuſtentandæ idoneum deprehenditur. Neque ideo mirum eſſe debet, cur ex eadem cauſa in locis paludoſis & maritimis, itemque vere & autumno frequentior huius mali ſit prouentus, & cur hic Hajæ, quæ tam ob Salæ præterlabentis & ſalinarum effluuia, quam ob ſulphureum carbonum foſſilium fumum, atmoſphæra valde humida & impura cingitur, pueri rachitici ſe nobis crebrius ſanandos offerant.

§. IX.

§. IX.

Neque dubitarem adserere, quod ad faciliorem humorum in medulla spinali stagnationem multum contribuat praua quarundam mulierecularum consuetudo, qua infantes pallio inuolutos saepe diu noctuque brachiis gestant, & non modo spinam dorsi in situ incuruato diutius retinent, sed pedes etiam inaequaliter flectunt; vnde non tantum gibbera & pedes vari producuntur, sed & nostro malo occasio datur aptissima. Quod similiter fieri deprehendimus, si teneri ex improuido ictu & lapsu vim quandam externam spinaeque torsionem patiuntur: vnde etiam gibbosi facile fiunt rachitici. -- *improuida gestatio & externa violentia*

§. X.

Morbos quoque praegressos ad tabem nonnunquam & rachitidem disponere, nihil dubii est. Ex omnibus tamen ii praecipue huc concurrunt, qui humorum ad medullam spinalem decubitum efficiendo, liberum fluidi tenuissimi itum reditumque suspendere valent. Ita in artis exercitio non raro solet occurrere, quod hanc ob causam post variolas, non rite tractatas, item post scabiem crustamque lacteam & capitis tineam retorpulsam dirus hic adfectus originem recipiat. -- *morbi praegressi*

§. XI.

Morbus inualescens si super quintum aetatis annum inhaeret, difficulter curatur, & corpus plerumque languidum ac deforme iuuentuti tradit: & nisi accedentibus iuuentutis annis, ubi totum corpus maximam patitur mutationem, penitus tollitur, per totam vitam nullam sanationi spem admittit. Nec minorem habet difficultatem sanatio, si per haereditariam dispositionem morbus fuerit inductus, aut mox primis a natiuitate mensibus obortus. Denique, si phthisis cum hectica febre, hydropicus tumor, asthma vel diarrhoea superueniunt, spes in angusto est posita. Quae vero ab aeris, aut victus vitio oritur rachitis, aut variolas, scabiem, aliasque cutis efflorescentias subsequas habet, nec cum tanta ossium spinaeque dorsi incuruatione & motus impotentia conjungitur, faciliorem recipit medelam. *Prognosis*

CVRATIO.

§. I.

Curatio per laxantia & leniora emetica

QVum humores viscidi, lenti, & pituitosi, ad spinalem medullam depositi caussam & fomitem rachitidi præbeant, primo omnium eo respiciendum est, vt lentor succorum resoluatur, obstructiones reserentur, & liber fluidorum per totum corpus motus promoueatur. Quo fine primario, ad fomitem mali, qui in primis viis residet, præscindendum, conferunt leniora laxantia, non omissis, si opus est, nec tenera infantum constitutio obstat, lenioribus emeticis, ex radicis ipecacuannæ aliquot granis, cum saccharo & aqua cinamomi sine vino datis, aut cum syrupo quodam in electuarium redactis, vel etiam cum aqua calida infusis & oblatis: siquidem hac ratione non modo sordes viscidæ in ventriculo & intestinis collectæ perbelle educuntur, sed etiam, addito hoc stimulo, debita humorum resolutio & tubulorum obstructorum reclusio egregie obtinetur; si modo caveatur, ne talia stimulantia in subiectis iam valde exhaustis, magnaque viscerum labe, vel pertinaci mesenterii obstructione laborantibus adhibeantur, vbi dein potius ea commendare expedit, quæ nos inter medicamenta deoppilatiua & reserantia in superiori capite retulimus.

§. II.

-- per alia resoluentia

Hactenus dictis commode possunt interponi alia leniter resoluentia; vt fere sunt, tinctura tartari, tartarisata, antimonii acris, arcanum tartari liquidum, & cinnabarina, mercurialibus in hoc casu anteponenda, quæ dum partim per cutim, partim per vrinam serosas impuritates euehunt, egregie se gerunt; maxime si cum infusis sanguinem diluentibus & purificantibus adhibeantur.

§. III.

-- per frictiones & balnea.

Speciatim vero ad obstructionem medullæ spinalis reserandam, liberumque fluidi neruei influxum restituendum, a variis auctoribus frictiones cum linteis calidis in spina dorsi, brachiis & pedibus vna cum

suffimigiis ex thure, mastiche, succino, olibano &c. institutæ commendantur. Si quid vero mea ipsius experientia commendationem meretur, sunt profecto balnea aquæ dulcis cum herbis neruinis, maioranæ, flor. lauendulæ, chamomill. rorismarino, serpillo, melissa &c. decoctæ, quibus, si laborantes crebrius immittuntur, posteaque linimenta neruina cum frictionibus spinæ dorsi & artuum inunguntur, plures ego vidi mirum subleuatos, imo tandem, cæteris paribus, ex voto restitutos.

§. IV.

Ante omnia vero simul coniungendum est accommodatum vitæ victusque regimen, quod in eo maxime consistit, vt pueri, remotis omnibus flatulentis, concoctu difficilibus & viscidis, crebrius iuscula gallinarum & vitulorum tenuia cum radicibus aperientibus asparagi, fœniculi, cichorei, apii, sellerie, petroselini cancrisque fluuiatilibus contusis decocta assumant, & ventriculi roborandi gratia temperata elixiria stomachica, vt nostrum viscerale est, inter cibos capiant. Tum quoque potus offeratur tenuis, & durante lactatione lac bonum & satis dilutum, coniuncto simul conueniente & ætati accommodato motu, vt corpus segne paulum modo excitetur. Alui libertas si deficit, promoueatur leni laxante vel clystere; & si demum praua nutricis dispositio malum vel induxerit vel sustentet, huic similiter ea exhibeantur medicamenta, quæ infantibus in minori dosi propinanda commendauimus.

- - per commodam diætam

§. V.

Nec denique reticendum est, ad spinam dorsi incuruatam membrorumque distorsionem emendandam commendabilem esse ligaculorum & thoracum applicationem, si modo caueatur, ne loco auxilii vim inferamus, & infantes vno ex vitio in alterum sæpe grauius præcipitentur.

Vsus thoracum

CAPVT

CAPVT X.

De Vermibus.

§. I.

Vermium definitio

VErmes ſunt animalcula viua, variæ figuræ, ſtructuræ, & magnitudinis, quæ ex ſeminio ſeu ouulo inſecti cuiusdam cum alimentis adſumti in cauo inteſtinorum naſcuntur, & putrido quodam, corrupto ſucco increſcunt, corporisque vniuerſi functiones mirum in modum labefactant & lædunt.

§. II.

Subiecta

Quamuis nulla hominum ætas ab exitialibus hiſce hoſpitibus plane ſit libera, maxime omnium tamen infantilis & puerilis, hoc eſt ab ablactatione ad decimum quartum annum iisdem obnoxia eſt: quapropter etiam inter morbos infantiles de lumbricis tractatio præcipue meretur inſtitui.

§. III.

Tres ſpecies 1) rotundi.

Variæ lumbricorum ſpecies, ipſa experientia teſte, in corpore humano obſeruantur, quæ potiſſimum a medicis tam veteribus, quam recentioribus in numero tres diſpeſcuntur. Primo ſe offerunt rotundi, qui etiam teretes, germanice Spulwürmer vocantur, & magnitudine, quæ vix ſpithamam æquat, ab aliis ſe diſtinguunt, maximeque ſedem ſuam in tenuibus ſuperioribus ieiuni & ilei occupant; vnde interdum ad ventriculum progreſſi oretenus prodeunt, vel vomitu rejiciuntur. Atque hi fere ſunt, qui teſte HILDANO *cap.* 1. *obſ.* 57. pueris maxime innaſcuntur, & magno nonnunquam numero in globum quaſi conglomerati ileo firmiter inhærent, cuius membranas perſæpe ore ſuo acuto perrodunt, atque rependo in abdominis cauitatem penetrant.

§. IV.

§. IV.

Altera vermium ſpecies eſt eorum, qui ob figuram ſuam, inſtar faſciarum latam, lati & tæniæ appellantur, admodumque longi ſunt, vt duos, imo decem interdum pedes menſura excedant, & a PLATERO in adultioribus quadraginta pedes longi obſeruati ſint. *Vid. M. N. C. anno III. obſ.* 19. BARTHOLINVS *Hiſtor. anatom. Cent. III. obſ.* 14. Hi plerumque totum inteſtinorum tractum, præcipue vero ileon, occupant, & non raro ſine cauda & capite conſpiciuntur; ſiquidem non toti, ſed fruſtulatim per ramenta, cucurbitæ vel cucumerum ſemen referentia, prodire ſolent, quæ interpretante SPIGELIO *cap.* XV. nihil aliud ſunt, quam nodus lumbricorum medius craſſus, a lateralibus & membranaceis ſuis appendicibus, putredine jam abſumtis ſuperſtes. 2) *Lati.*

§. V.

Tertiam lumbricorum ſpeciem conſtituunt aſcarides, ſeu vermes parui, exigui, graciles, germanice Maden, qui inteſtinis craſſis, maximeque recto innidulantes, hoc plerumque graviter cum teneſmo & moleſto ad deſidendum ſtimulo rodunt, vellicant, & incredibili ſæpe copia cum excrementis exeunt. 3) *Aſcarides.*

§. VI.

Vermium in inteſtinis præſentia cognoſcitur, ſi pueri in ſomno pauent, & excitati ab eo trepidant, ſi narium adſunt pruritus, oris fœtor, ſitis, ſalivæ fluxus, facies intercurrentibus phlogoſibus pallida, extremorum frigus, vrina turbida, ventris inflatio, appetitus modo nimius, modo deiectus, irregularis alui apertura & ſimilia. Verum enim vero, cum ſigna hactenus recenſita aliis etiam morbis ſint communia: nullum ſane melius nullumque certius datur criterium, ac ſi vermes ipſi per aluum prodeuntes ſui præſentiam indicant. *Signa.*

§. VII.

Symptomata verminoſis familiaria pro ratione partium, vbi ſedem peregrini hi hoſpites obtinent, admodum plerumque variant; ſæpe tamen grauiſſima ſunt: ſiquidem nonnunquam tam horrendæ *Symptomata.*

artuum conuulſiones excitantur, vt incantamenti ſuſpicio non raro plebeiis incutiatur. Potiſſimum vero, ſi in ventriculo reſident, nauſeam, cardialgiam, ſyncopen, corporis jectigationes, dentium ſtriſeam, cardialgiam, ſyncopen, corporis jectigationes, dentium ſtridorem, deliria, imo mortem denique ipſam inferunt: in inteſtinis tenuibus tormina, morſum circa umbilicum, famem caninam, ventris intumeſcentiam & alui fluxus concitant, in inteſtino autem recto moleſtas titillationes, roſiones, fereque perpetuum teneſmum efficiunt.

§. VIII.

Morbi, vermibus iuncti. Vermibus ſæpe junguntur febres putridæ, anomalæ, lentæ, quotidianis ſimiles. Sæpius autem infeſta hæc animalcula aliis ſe morbis, vt variolis & morbillis, immiſcent, vel iisdem ſuperueniunt, & non tantum ſymptomata valde augent, magnumque virium decrementum adferunt, ſed indicia quoque diagnoſtica & prognoſtica, imo ipſam curandi methodum valde reddunt difficilem.

§. IX.

Cauſæ ſunt certa anni tempora & ſubjecta. Certis anni temporibus, præſertim autumno, quando ſub valde humida & inæquali aeris intemperie febres catarrhales, variolæ & morbilli epidemice graſſantur, copioſior vermium ſolet eſſe prouentus, non aliam ob rationem, quam quod tunc temporis humana corpora, ob labefactatum ſolidorum robur, plus humiditatis inertis, viſcidæ & ad corruptionem pronæ accumulant, vnde ſeminium illud verminoſum plus alimenti & ſuſtentationis recipit. Et inde ratio quoque petenda eſt, cur infantes, pueri & ſequior ſexus, ſi præſertim vita ſedentaria prauaque diætæ ratio accedunt, frequentius grauiusque vermibus & morbis inde oriundis laborent, quam quidem iuvenes, ætate prouectiores & ſexus nobilioris homines, qui maiori ſolidorum robore, circuloque ſanguinis vegetiore præditi non tam facile ſuccos inertes & viſcidos alunt.

§. X.

-- alimenta Ex omnibus vero cauſis certa quædam alimenta lumbricorum generationi fauent, vt fere ſunt ea, quæ partim copiam ſuccorum pituitoſorum & inertium ingenerant, partim inſectorum ovula & ſeminia ſecum recondita in corpus inuehunt; quorſum pertinent lacticinia, fructus horæi, panificia cum melle & ſaccharo condita, legumina,

mina, farinacea, & huius cenſus alia, quæ præ ceteris nociua inſectorum ouula continent, ſine quibus nulla fit in rerum natura animalculorum progenies.

§. XI.

Comprobant hoc optime experimenta a *Francisco* RHEDI & MALPIGHIO ſolerter inſtituta, qui laudatiſſimi viri media quondam æſtate res putredini ſubjectas, vt piſces & carnes, diverſis lagenis, quarum altera fortiter clauſa, altera aperta ſeruabatur, immiſerunt, & præterlapſo non ita longo temporis ſpatio in eo vaſe, cujus orificium inſectis & muſcis patulum relictum erat, contentas res vermibus valde ſcatentes inuenerunt: in ea vero lagena, quæ clauſa erat, ne vnicum quidem vermem obſeruarunt. Similiter quoque MALPIGHIVS commemorat, ſe ſæpius carnis fruſtula humo ſepeliuiſſe, in quibus tamen nunquam, licet per longum tempus in terra condita fuiſſent, animalcula deprehendiſſet. Quæ ſi ita ſunt, vt nullus dubito, in aprico jam poſita videtur ratio, cur infantes ſolo lacte victitantes non prius lumbricis tentari comperimus, quam ſi alia edulia, verminoſo ſeminio fœta, accipiunt. *Quod confirmatur*

§. XII.

Pro diuerſitate corporum, magis vel minus valentium & ſenſibilium, item pro diuerſa materiæ corruptæ & vermium indole, ipſa quoque differunt ſymptomata ſupra §o VII. enumerata. Sæpius tamen iterumque annotare mihi licuit, quod ſi exanthematicis febribus, vt purpuræ, variolis, morbillis, &c. ſe vermes immiſcent, placidus horum morborum decurſus valde plerumque perturbetur, & præter extremorum frigus, pulſus inæquales ac debiles, animique deliquia, mors ſæpe ipſa accerſatur: quod tamen in pueris crebrius, in ætate prouectis rarius contingit. Lumbrici variegati coloris, rotundi, nunquam fere non deterioris ſunt notæ; ſiquidem ad ventriculum ſæpe adſcendunt, ejusque orificia lancinando & interdum perforando, epilepticas conuulſiones, ſuffocationis periculum, imo mortem repentinam inferunt. Tæniæ ſiue longi longiores inducunt morbos, & quandoque nondum cogniti vita priuant. Aſcarides minus periculi *Prognoſis*

culi

culi alunt, quia in inteſtinis craſſioribus, ſenſu non adeo acuto prædictis, reſidentes roſionibus ſuis minus nocere valent.

§. XIII.

Vlterior prognoſis

Circa meridiem & veſperam plerumque acerbiora obſeruantur verminoſorum ſymptomata, quoniam tum temporis animalcula neruoſum inteſtinorum canalem a cibis vacuum morſicando fortius adgrediuntur. Vermes mortui ſi dejiciuntur, ob ſummam, quam arguunt, putredinem periculum portendunt; niſi forte a datis medicamentis fuerint enecati & expulſi. Lumbrici in morbis grauioribus ex ore prorepentes morituros indicant ægrotantes, maxime ſi frequens & frigidus adſit anhelitus. Neque tamen omnino mortem ſemper prænuntiant, quia varia teſtantur exempla, omnis generis febres expulſione vermium fuiſſe ſolutas. Quam in rem legi merentur *M. N. C. Vol. III. in append. obſ. IV. pag.* 163. vbi febris tertiana & continua pluribus expulſis oretenus vermibus ſanata legitur.

CVRATIO.

§. I.

Auctoris ſcopus

QVamuis in ingenti vitæ diſcrimine infantes verminoſi verſentur, nunquam tamen deſperandum eſt, quandocunque pro diuerſitate ſymptomatum, naturarum & rerum circumſtantium debito tempore & ordine commoda adhibentur remedia. Iam vero in nullo ſere morbo tam diverſa & actiuæ indolis medicamenta a medicis laudantur & applicantur, quam in morbis, vbi vermes vel ſunt expellendi, vel enecandi; quare operæ pretium fore confido, ſi in præſenti de anthelminticorum natura, virtute & vſu ſollicitus, breviter demonſtrem, quæ in iis exhibendis a medico prudentia & circumſpectio ſit adhibenda.

§. II.

Anthelminticis annume-

Primo autem omnium inter remedia vermibus & morbis inde oriundis dicata referri ſolent acida, qualia ſunt ſuccus citri, aurantiorum, limonum, ribium, berberum, granatorum, phlegma & ſpiritus

ritus vitrioli, cremor tartari, vinum, præsertim acidulum Rhenanum, ipsumque tandem acetum. Quæ singula profecto eo tempore, vbi æstus & calor præternaturalis jungitur, & febriles complicantur motus, commode locum inveniunt: siquidem non modo æstum egregie temperant, sed putredini quoque, quæ semper fere comitatur, mirifice resistunt, & periculosam symptomatum malignitatem auertunt.

rantur: 1) acida

§. III.

Anthelminticis quoque remediis amara, vt absynthium, centaurium minus, scordium, trifolium fibrinum, & multo adhuc magis, quæ simul purgante facultate pollent, vt aloë, rhabarbarum, colocynthis, & parati ex hisce trochisci alhandal, &c. accensentur. Licet vero hæc remedia vermibus non penitus sint adversa, dum non modo in rhabarbaro, & absynthio, sed in ipsa quoque vesica fellea, teste HILDANO *Cent.* 1. *obseru.* 160. vermiculi proueniunt; minime tamen negari potest, quin amara insignem contra hæc animalcula præstent effectum: quia partim materiam crudam & viscidam, qua nutriuntur, vi sua balsamica corrigunt, & fibras intestinorum stimulando, corruptos humores vnacum verminosa colluuie nonnunquam euehunt, partim vero bilis inertiam, quæ sæpe causam vermium mediatam constituit, in pueris & subjectis humidioribus emendant.

-- amara

§. IV.

Tum quoque oleosis magna tribuitur efficacia, quæ maxime experimento *Francisci* RHEDI videtur confirmata, dum ille muscas & alia insecta variis liquoribus immersa in viuis permansisse refert, exceptis oleo perunctis & infusis, quæ inuicem mortua vitam non receperunt, licet radiis solaribus fuerint exposita. Equidem libenter concedo, hæc omnia veritati esse consona, atque etiam oleosa, vt oleum olivarum, raparum & amygdalarum dulcium, non sine fructu adhiberi: sed scire licet, minime illa eo vnquam scopo posse offerri, vt vermes enecent, quia admodum magna oleorum copia requireretur, si immediate vermes, per totum intestinorum volumen dispersos, deberent exstinguere. Multo magis oleosa in gravibus a lumbricis symtomatibus ideo censerem vtilia, quia sensibiles intestinorum tuni-

-- oleosa

cas spasmo constrictas relaxant, & mucilagine quasi oblinunt atque defendunt, vt postea acriora quædam & purgantia remedia magis secure & sine læsione exhiberi possint. Ita ego sæpius mirabili cum effectu, ad vermes enecandos & symptomata lenienda, oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, imo ad vncias vsque circa lecti introitum vel summo mane pueris præscripsi sumendum, subjungendo aliquot horas post pilulas, ex extracto panchymagogo Crollii, vel puluere jalappæ, cum mercurio dulci & trochiscis alhandal acuatas.

§. V.

-- *salina* Eximia etiam laude, ad exturbanda noxia hæc animalcula, celebrantur salina, tum quod tenerrimæ horum corpusculorum structuræ infesta sunt, tum etiam eorum exitum, intestina stimulando, promouent; idque eo magis, si in sufficiente quantitate aquæ fuerint soluta. Valet id potissimum de salibus istis neutrius generis amaris, & nominatim quidem de sale Glauberi, Ebsoniensi, Sedlicensi, Egranarum, Carolinarum, quæ cum vehiculo sufficienti sumta omnino continuato vsu egregium præstant effectum; maxime si pueri & juuenes ea vermium specie, qui tæniæ & lati apellantur, laborant; quoniam hi purgantibus, quæ spasmo agunt, minus promte exterminantur. Quam ob rem non sine ratione fonti Sedlicensi, qui sale amaro scatet, egregia vermes enecandi energia adscribitur, eademque virtus anthelmintica nostris salinis Halensibus a plebe tribuitur, quæ subinde largum salsæ potum contra vermes propinare solet. Neque male sibi consulunt populi maritimi, qui eadem intentione marinam potant, aut, si divites sunt, aquam ex ostris recentibus, adiecto limonum succo & pipere, ebibunt, atque sic expulsis istis bestiolis a tabe aliisque pluribus morbis liberantur felicissime. Et quis denique aliis salibus, præsertim vitriolicis, suam in his morbis efficaciam, antiquitus comprobatam denegabit, quum per experientiam satis superque cognitum sit, aquas Pyrmontanas, quæ de subtili martis vitriolo participant, adversus tænias vermesque turbinatos, seu cucurbitinos tanto cum successu usurpari, vt ægri pluries instar incantamenti ab omnibus symptomatibus euadant liberi.

§. VI.

§. VI.

Si vllum morbi genus ſpecifica, ſiue malo tollendo appropriata *ſpecifica*
admittit remedia, ea certe me judice in vermibus enecandis & ex *quadam*
corpore eliminandis locum inueniunt. Quo nomine imprimis commendanda ſunt ex gummoſis aſa fœtida, opoponax, ſagapenum, myrrha; ex herbis tanacetum, ſcordium, abſynthium; ex radicibus bulboſis ceparum & allii genera; ex fructibus amygdalæ amaræ & elicitum ex ipſis oleum expreſſum, item ſemen ſantonici, cajeputi, camphora & ſimilia: quæ omnia ſulphureo illo graueolenti & ſpecifico, quem exhalant odore, vermes ſenſim paulatimque vita priuant. Et profecto hæc tam neceſſaria ſunt, vt niſi conuenienti doſi, aliis jam ſupra memoratis, fuerint admixta vel combinata, rariſſime optatus reſpondeat effectus.

§. VII.

Reſtat vero adhuc aliud non minoris energiæ ſpecificum, ex- *argen-*
minerali regno petitum. Eſt illud ipſum argentum viuum, quod *tum vi-*
peculiari quadam proprietate his animalculis aduerſum vitalem iſto- *uum, eius-*
rum motum deſtruit; quamuis non tam accurate ex principiis mecha- *que adhi-*
nicis hæc operandi ratio poſſit deduci. Hactenus autem varii hoc an- *bendi mo-*
thelminticum propinandi innotuerunt modi, quos paucis conſidera- *dus.*
bimus. HELMONTIVS forſan primus fuit, qui experimentum hocce remedio inſtituit, dum illud aqua vel pura, vel quadam deſtillata decoxit, talemque aquam ſubtiliſſimis mercurii particulis imbutam maximo cum emolumento verminoſis propinauit. *Henricus* MEIBOMIVS, Senior, alium modum ſecutus vinum Rhenanum argento viuo infuſum per viginti quatuor horas ſine decoctione leni digeſtioni expoſuit, & poſtea præſentiori adhuc effectu in vſum duxit. Chymicis e contrario magis hactenus placuit mercurius dulcis rite præparatus, quem, pro diuerſa ſubjecti natura, ad aliquot grana cum purgante, v. g. ſcammonio ſulphurato, puluere jalappæ, extracto panchymagogo Crollii, &c. in pilulis non ſine laudatiſſimo effectu obtulerunt, vel etiam eundem muſco corallino nuptum cum & ſine purgante dederunt. Alii, ſecuriorem ingreſſi viam, æthiopem mineralem, ex accurata

curata mercurii viui ſulphuriſque mixtione confectum, cum ſaccharo, ſicut HARRIS, vtiliter propinarunt. Nos denique ipſum argentum viuum bene depuratum cum ſaccharo canto in mortario exacte miſcuimus, & præmiſſis præmittendis, ſub accuratiori diæta longe efficacius deprehendimus; maxime ſi poſtea ægri, vt præſeruandi fine commendauimus, a carne, piſcibus, lacticiniis, dulcibus, caſeo aliisque nociuis abſtinuerunt, & pro potu aquam puram, vel cum cornu cerui uſto decoctam, vel etiam Selteranam ſubſtituerunt.

§. VIII.

Varia præparata commendantur

Inter alia denique præparata multiplici experientia pilulis vſi ſumus ſequentibus: recipe aſæ fœtidæ, extracti rhabarbari, tanaceti, aloes depuratæ, myrrhæ electæ, mercurii dulcis ana ſcrupulum vnum, extracti croci, caſtorei ana grana quatuor, M. f. ex ſcrupulo vno pilulæ numero XV. quibus pro ſubiectorum & ætatis ratione ad No. V. VI. VIII. datis, plures vermibus miſere vexatos ex voto ſanauimus. Qui vero a pilulis abhorrent, easdem in ſyrupo capiant; vel etiam bis in die iuſtam huius medicamenti doſin ſumant: Rec. liquoris terræ foliatæ tartari vnciam vnam, extracti rhabarbari, tanaceti, abſynthii anatica portione drachmam dimidiam M. D. Nec denique minorem vidi effectum a ſequenti puluere: Rec. mechoacannæ, ſeminis ſantonici, corallinæ, mercurii dulcis, rhabarbari, ſcordii, C. C. vſti, nitri purif. ana drachmam dimidiam, camphoræ grana VI. M. f. puluis, qui pro ratione ætatis in varias doſes diſpenſandus, vel cum ſyrupo cichorei in electuarium redactus offerendus.

CAVTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia & calida

SEd vt omnia recte adminiſtrentur, quasdam ſubiungere placet cautelas, quarum præcipua eſt, vt nunquam purgantia acriora, vel calidiora propinentur remedia, ſi febrilis calor ſubeſt; quoniam hic inde facile augetur. Similiter quoque a mercurialibus, omnibusque fortioribus abſtinendum eſt, quando duodenum acri, cauſtica bile

hile scatet? siquidem inde symptomata non modo exacerbata, sed intestinorum quoque inflammationes accersitas novimus.

§. II.

Ad vermes ex tenuibus intestinis exturbandos prodest ante purgantium & specificorum vsum clysterem ex lacte & melle paratum ano infundere, vt bestiolæ istæ dulcedine allectæ ex loculis suis ad intestina crassa facilius descendant. *circa vermes in tenuibus intestinis*

§. III.

Ascarides, si recto innidulantur, clysteres detergentes lactei, quibus tanacetum, allium, vel scordii folia incocta sunt, optimum præstant effectum. Quod similiter etiam de illis valet, qui ex muria, cum marrubio, centaurio minore, scordio &c. decocta, additoque electuario hieræ composito a nonnullis parari solent. *circa ascarides*

§. IV.

Neque minus tum temporis enemata commodum inueniunt locum, si quando verminosa progenies post purgationem per aluum non ejicitur: quod sæpius vsu venit, si ista in cœco intestino, quod purgans non valet attingere, nidum obtinet. *circa retentos vermes*

§. V.

Optime quoque dantur anthelmintica in electuario vel syrupo, qualis est cichorei cum rhabarbaro, quod optime norunt mulierculæ, quæ pueris verminosis semen santonici ad scrupulum circiter vnum cum melle subactum ante lunæ vel increscentis vel decrescentis mutationes in lacte propinant, nec sine effectu; modo caueatur, ne semen illud sit cariosum. *circa vsum anthelminticorum*

§. VI.

Nonnunquam cum internis externa vtiliter possunt coniungi. Quo fine laudem merentur emplastra vel epithemata epigastrii & vmbilici regioni applicanda, quæ ex absynthio, felle tauri, aloë, colocynthide, succo centaurii minoris, oleo florum spicæ &c. conflari possunt; quorsum etiam spectat vnguentum de arthanita cum aliis. *Remedia externa*

§. VII.

Cantela circa vermium præsentiam Si quod vero vtile & imprimis necessarium datur monitum, est profecto hoc, quod coronidis loco adjicere lubet, vt scilicet medicus ante omnia vermium præsentiam certis signis habeat cognitam, antequam remedia iis vel enecandis vel exstirpandis apposita adhibere studeat; ne forsan, si ægri ex alia causa, alioque morbo ægrotant, plus noxæ, quam utilitatis adferat.

CAPVT XI.

De aliis infantum morbis.

§. I.

Intentio auctoris PLacet nunc pauca de affectibus nonnullis in vno capite collectim sumtis subiicere; non quidem eo animo, ac si leviores eosdem & speciali disquisitione indignos haberemus, sed quia non tam longam & scrupulosam causarum euolutionem postulant, admodumque pauca ex medendi methodo ad sanationem requirunt, si modo hæc recto tempore, ordine & sub debito regimine adhibeantur.

§. II.

Cardialgiæ descriptio Primo loco se offert cardialgia, quæ se maxime per insignes pectoris angustias cum respirandi difficultate iunctas, per abdominis & præcordiorum sub costis spuriis inflationes, per inquietudines & sæpe coniunctos ructus se manifestat, quibus etiam non raro febriculæ & conuulsiones superveniunt.

§. III.

a- causa Oritur hoc morbi genus a violenta & spastica ventriculi orificiorum strictura, & flatibus inde inclusis, qui sensibiles ventriculi membranas distendendo, summas anxietates, inquietudines, & ob impeditum diaphragmatis descensum, respirandi difficultatem cum reliquis

quis producunt symptomatibus. Ad hanc vero causam constituendam maxime omnium mœconium non rite euacuatum, vel lac coagulatum & stagnans, vel etiam alii humores viscidi in prima regione stabulantes, & in flatus resoluti contribuunt; non exclusis demum aliis, quæ neruosas ventriculi tunicas irritando, ad spasmodicam constrictionem animare, & nociuam flatuum retentionem inducere valent.

§. IV.

Præsente paroxysmo parum lactis offeratur, & tam nutrici quam infanti pulueres antispasmodici absorbentes cum aqua quadam carminatiua propinentur, datis simul potus loco decoctis cornu cerui gelatinosis & emulsionibus temperantibus. Quum vero debita flatuum discussio atque eductio optimum in tali casu præstet auxilium; necesse est, vt per clysteres leniter carminatiuos & emollientes huic scopo quamprimum satisfiat. Extrinsecus quoque adhibita paregorica multum huc faciunt: quo fine inunctiones abdominis cum linimento, ex aquæ reginæ Hungariæ vnciis duabus, theriacæ veteris & balsami Peruuiani drachma vna, & aliquot guttulis olei menthae vel caryophyllorum, merentur commendari.

-- curatio in paroxysmo

§. V.

Aluo clysterum ope reserata, leniora carminatiua prosunt; nisi febricula auctior obstet. Quamobrem nutrici essentiam corticum aurantiorum, carminatiuam Wedelii cum liquore nostro anodyno mixtam; infanti vero aleosacharum, ex aliquot guttulis olei anisi & chamomillæ veri paratum offerre expedit, superbibendo decoctum auenæ excorticatæ calidum.

Vsus carminatiuorum

§. VI.

Extra paroxysmum, ad fomitem mali subtrahendum, non modo nutrix, sed infans quoque leniter debet a sordibus depleri: quod in hoc casu optime perficitur, si per interualla ad sex, octo vel decem grana puluis porrigitur, qui ex rhabarbari electi, lapidum cancrorum ana drachma dimidia, seminis cymini granis VI. componitur; non omissis demum remediis roborantibus stomachicis, vt est elixirium nostrum balsamicum.

-- extra paroxysmum

§. VII.

Ischuriæ descriptio & causæ

Quando pueri vel nihil vrinæ reddunt, vel guttatim & cum ploratu mingunt, vrinæ adest ſuppreſſio, quæ horrendis ſæpe cruciatibus affligit; quia tum plerumque teneri præ anxietate & inquietudine lac auidius ſugunt, neque tamen ab ejus copia per mictionem ſe exonerare valent. Oritur hæc anxia mingendi difficultas, quando lac nutricis per craſſa, acida & acria edulia eſt corruptum, vel ſi ipſa, ob potus inſalubres, difficulter mingit. Siquidem talis ſolet eſſe infantis vrina & mictio, quales ſunt ejus humores, atque ea deprehenditur humorum conſtitutio, qualis lacteus nutricis ſuccus, quem nutrimenti loco, durante lactatione, ex mammis puſillus recipit.

§. VIII.

Ischuriæ ex calculo cauſa & cognitio

Sæpe etiam cauſa iſchuriæ eſt calculus in veſica obhæreſcens, quo facile infantes, ob largiorem ſuccorum acidorum progeniem, laborant; maxime ſi per diſpoſitionem hæreditariam a parentibus acceptam ad calculi generationem inclinant. Hæc vero cauſa ſi ſubeſt, exinde cognoſcitur, ſi infantes genitalia digitis ſæpe ſcalpunt, & vrina non modo guttatim ac cum gemitu emittitur; ſed ſabuloſæ quoque particulæ ſimul prodeuntes in vrina adſeruata fundum petunt. Quodſi vero ſigna hæc omnia non ſufficerent, per artificialem explorationem præſentia calculi facile poterit detegi.

§. IX.

-- curatio per cibos & laxantia

In curatione id maxime curandum eſt, vt diæta nutricis, durante adhuc lactatione, aut ipſius infantis, ſi ablactatus eſt, emendetur: quod optime fit, ſi omnes tam cibi incongrui, quam potus inſalubres ſerio fugiuntur. Dein vero, malum plerumque ſuſtentatur ab impedita alui exoneratione: quare hæc ante omnia debet promoueri; niſi impetum humorum ad vias vrinarias maiorem efficere veli-mus. Quo fine vel paſſulæ rhabarbarinæ inter cibos datæ, vel clysmata ano injecta proſunt.

§. X.

-- per potum

His præmiſſis commodus tum nutrici tum etiam infanti potus eſt

eſt præſcribendus, qui non modo diluens, ſed leniter quoque diureticus eſſe debet: qualis conficitur, ſi aqua leuis cum radicibus aſparagi, dauci, petroſelini, graminis, fœniculi, ſaxifrag. cichorei, decocta mane calide, & dein potus ordinarii loco frigida exhibetur. Nec minor eſt efficacia ſeri lactis aciduli cum cancrorum lapidibus correcti, ideo quod ſimul temperantem habet virtutem.

§. XI.

Curatio mali ex calculo.

Quando a calculoſis ramentis vrethram obſtruentibus, & ſenſibilem ejus tunicam irritantibus vrinæ fluxus cohibetur, & horrendi dolores calculoſi concitantur, itidem proſunt clyſteres emollientes. Interne vero ad ſpasmum compeſcendum dare conuenit decoctum dialtheæ Fernelii cum ſapone Veneto & oleum amygdalarum dulcium cum aliquot liquoris anodyni guttulis in decocto hordei vel auenæ calido;quibus, relaxato ſpasmo, ſubjungi poſſunt pulueres ex lapidibus cancrorum, teſtis ouorum vſtis, ſolutione oculorum cancri, & alia vrinam leniter pellentia.

§. XII.

Externorum vſus

Extrinſecus ſi dolor a calculo & iſchuria valde vrget, balnea aquæ dulcis, cui emollientia, vt malua, radix altheæ, flores chamomillæ &c. incocta ſunt, vſum haud ſpernendum præſtant. Neque de nihilo eſt, ſacculos cum talibus ſpeciebus repletos regioni pubis tepide imponere, vel eidem oleum ſcorpionum inungere.

§. XIII.

Affectuum pituitoſorum in infantibus frequentia.

Maxime quoque tenera progenies, ob largam ſuccorum pituitoſorum copiam, catarrhalibus & ſeroſis tentatur affectionibus, quas inter coryzam, grauedines, raucedines, tuſſim, aſthmata, pectoris infarctum cum roncho & ſibilo, parotides, oculos & aures manantes, cruſtamque lacteam recenſemus, & jam breuiter conſiderabimus. Singuli hi morbi generatim in eo conueniunt, quod vtplurimum ab aeris vitio & ſubitanea tempeſtatum mutatione, nec non a ſuppreſſo tranſpiratione negotio ſuam nanciſcantur originem.

§. XIV.

Tussis & asthmatis causæ

Quod vero ſpeciatim ad aſthma & tuſſim, eamque ferinam & ſiccam attinet, ſciendum eſt, hæc vitia cum magna anhelitus difficultate & ſuffocationis metu non ſolum ſæpe epidemice graſſari, ſed inprimis etiam, experientia teſte, dentitionis difficultatem comitari, ſi conſenſus lege ipſi reſpirationis nerui tenduntur & vellicantur. Neque raro eueniunt a variolis & morbillis improuide tractatis, & quando, ſuperato jam morbo, nec alui libertas, nec inſenſibilis tranſpiratio debito modo promovetur; vel etiam, ſi acris quædam excrementitia materia in eryſipelate, purpura, cruſta lactea, &c. ad interiora fuerit repulſa. Tum enim ab humore viſcido, acri, libenter pulmonum infarctus, & moleſtæ neruorum pulmonalium irritationes, quæ aſthma & tuſſim concitant, produci ſolent. Denique inprimis etiam hæc mala ſolent affligere, ob nimiam ventriculi inflationem, a lacte viſcido ibi copioſe ſtagnante, liberumque diaphragmatis deſcenſum impediente inductam: vnde etiam non raro vſu venit, quod vomitus vel ſponte obortus, vel arte prouocatus tam tuſſientibus, quam ægre ſpirantibus exoptatum ferat leuamen.

§. XV.

-- Curatio

Quoad ſanationem tuſſis & aſthmatis hæc maxime tenenda erunt, quod interius abſorbentia, cum puluere radicis ireos Florentinæ, glyzyrrhizæ, ſpermate ceti & ſaccharo canto data, item elixir balſamicum, ex tinctura tartari, eſſentia myrrhæ, croci, nuciſtæ, corticum aurantior. & ſpiritu ſalis ammoniaci aniſato confectum inſigniter proſint. In ſubiectis vero ſenſibilioribus, & vbi malum potius a materia acri neruos pneumonicos irritante, quam ab humorum viſciditate ſubortum ſuſtentatumque fuerit, rectius adhuc elixir pectorale temperatius, quod extracti croci grana IV. in aquæ veronicæ & hyſſopi vncia dimidia ſoluta, atque ſyrupi papaueris albi drachmas duas habet, in debita doſi propinatur. Quodſi vero tuſſis contumax ſicca a lympha acriori, laryngem irritante, ſub inclementi cœlo prouenit, atque pectus humoribus ita prorſus infarcitur, vt nihil fere per ſcreatum reddi queat, optime tunc, ad acrimoniam demulcendam, ſper-

ma

ma ceti in iusculo oblatum confert, vel illud ipſum cum oleo amygdalarum dulcium, ſaccharo canto, ſyrupo violarum, & guttulis aliquod olei aniſi in electuarium redactum ſubinde poterit exhiberi, ſuperbibendo decoctum avenæ calidum.

§. XVI.

Si forte aſthma cum tuſſi coniunctum ab inflatione ventriculi & lacte coagulato, ſtagnante & neruos præcordiales vellicante dependet; cum fructu ſæpius lene emeticum, ex aliquot granis rad. ipecacuannæ cum aqua infuſis porrigitur. Quem etiam vſum clyſteres emollientes & carminatiui, qui flatibus infra exitum parant, ſæpius præſtare ſolent. *Curatio aſthmatis ex nimia repletione*

§. XVII.

Si repulſa materia acris excrementitia anſam malo ſuppeditat, præter interna diaphoretica non contemnendi vſus ſunt veſicatoria nuchæ appoſita. Extrinſecus vero in hiſce pectoris affectibus inunctiones cum axungia humana & ſpiritu ſalis ammoniaci factæ optimas ferunt ſuppetias. *ex repulſis exanthematibus*

§. XVIII.

Achores, vari & tinea tubercula ſunt vlceroſa, a vitio & corruptione ſeri ſalſi viſcidi in glandulis tubuliſque ſubcutaneis ſubſiſtentis oriunda, quæ plerumque a nimia voracitate, lacte nutricis corrupto, & ſuppreſſa per frigus admiſſum tranſpiratione ſuam naneiſcuntur originem. Quod ſimiliter de parotidibus auribusque & oculis manantibus valet. *Achorum, tineæ &c. cauſæ*

§. XIX.

Singuli hi adfectus, vt & reliquæ defluxiones catarrhales optime ſanantur, ſi nutricibus partim infuſa ſanguinem & lympham diluentia ex radice liquiritiæ, cortice & ligno ſaſſafras, ſemineque fœniculi parata, partim pilulas de ſuccino Cratonis cum & ſine mercurio dulci mixtas, item elixir balſamicum ſuperius §o XV. deſcriptum propinamus; infanti vero pulueres ex antimonio diaphoretico, lapid. cancror. iride Florentina, lacte ſulphuris, pauxillo croci & oleo aniſi *Curatio*

con-

confectos, nec non laxantia ex mercurio dulci, rhabarbaro & manna confiata porrigimus. Parotides vero, præter interna resoluentia remedia, exterius emplastro diachylo simplici cum camphora remixto volunt tractari; & si tumor discuti renuit, cataplasmate emolliente ad maturitatem deduci. Sed hæc sufficiant, quia iam parte *Vta Tomi IVti med. Systemat.* de his adfectibus fusius egimus.

§. XX.

Singultus & vomitus origo

Singultus æque ac vomitus infantum ex stomacho & cruditatibus in ipso coaceruatis oriuntur. Quodsi enim tenacior acidiorque mucus superiori ventriculi orificio firmius insideat, non modo ipse ventriculus ad contentorum depletionem siue vomitum stimulatur; sed etiam propter consensum diaphragma quasi conuellitur, & facta huius sub inspirando contractione singultus subinde contumacissimus proritatur: vnde etiam non raro singultus & vomitus simul tenellos cruciant.

§. XXI.

-- caussa

Euenit vtplurimum vtrumque malum a nimia lactis repletione, vel eiusdem in ventriculo corruptione. Hæc autem si præsto est, materia plerumque lactea vitiosi coloris, malique odoris vomitu solet reiici. Sæpe etiam externum frigus debet accusari, vel dentitio difficilis & dolorifica ansam potest suppeditare, si propter neruorum consensum diaphragma & ventriculus in mali consortium trahuntur.

§. XXII.

-- prognosis

Si a copia lactis adsumti vomitus atque singultus proueniunt, nihil fere periculi præsagiunt, cum iam in vulgus vsque notum sit, vomitu in hoc casu plus infantes leuari. Si vero lactis corruptio caussam mali constituit, peius est, & sæpe epilepsiæ ac conuulsiones accersuntur, quæ vitam haud raro auferunt.

§. XXIII.

-- curatio per corrigentia

Ad rectam sanandi methodum ipsæ nos caussæ deducunt. Quodsi enim lac copiose sumtum peccat, in posterum eius quantitas debet subtrahi. Si vero deprauata eius qualitas in vitio est, debitam eius cor-

correctionem tam in matre, quam in infante procurare decet. Qua autem ratione hoc perficiendum velimus, iterato in hac tractatione supra docuimus.

§. XXIV.

Speciatim vero in vtroque adfectu prodesse solent, syrupus menthæ & betonicæ, cum aliquot olei macis vel liquoris anodyni guttis datus, vel etiam aquæ florum chamomillæ, millefolii, menthæ, cerasor. nigr. cum prædicto minerali nostro liquore oblatas. Extrinsecus non modo frictiones cum pannis calidis, sed & inunctiones regionis ventriculi cum olei anethini vncia dimidia, menthæ drachma dimidia, croci scrupulo vno, vitelli oui no. I. egregio sunt leuamini. *per alia in- & externa*

§. XXV.

Aluus infantibus modo adstricta, modo nimis soluta est. Adstrictio contingit, quando infantes nimis sunt voraces, aut ipsæ nutrices lactantes victu crasso & acido, potibusque spirituosis delectantur. Licet vero ex tardiori fecum exclusione non statim noxa redundet; sæpe tamen ipsa, si diutius durat, magnis grauibusque malis subinde ansam suppeditat. *Alui adstrictæ causæ*

§. XXVI.

Ad alvum igitur rite soluendam eo præcipue dirigenda erit intentio, vt nutrix victu leui & emolliente vtatur, interpositis in cibo passulis minoribus, cum rhabarbaro & saccharo in electuarium redactis, vel cum pomis Borstdorffianis decoctis. Infanti vero succurritur partim syrupo cichorei rhabarbarino, cum aliquot granis mechoacannæ per interualla dato, partim clysteribus ex decocto auenaceo cum melle & butyro factis, vel ex sero lactis & sapone Veneto paratis. Neque vsu caret infimi ventris circa vmbilicum inunctio cum oleo amygdal. dulcium, pulueri trochisc. alhandal nupro instituta. *& curatio*

§. XXVII.

Alui adstrictioni opposita est diarrhœa, siue nimium alui profluuium, quod infantibus numero pluribus ab ira & diæta nutricis peruersa, a transpiratione prohibita, a vitiata ciborum digestione, & *Diarrhœæ ratio*

inde inducta bilis acrimonia euenit; vnde feces varii coloris, odoris & consistentiæ, imo sanguinolentæ crebrius deiiciuntur; non alia ex causa, quam quia intestina vel spasmo constricta contentas sordes exprimunt, vel propter atoniam sponte dimittunt. Quare etiam non raro vsu venire solet, vt eiusmodi frequentes alui deiectiones non solum grauiores partium neruosarum spasmos ac dolores, e. gr. ex dentitione difficili comitentur, verum etiam atrophicis & paralyticis valde familiares sint.

§. XXVIII.

-- curatio nutricis Licet vero sordidum hoc malum tum infanti laboranti, tum etiam aliis valde sit molestum, sæpeque timorem mali euentus iniiciat; minime tamen statim debet sisti, præsertim si illud bene ferant pueri, nec inquietudine, vigiliis, ventris torsione, atrophia, aliisque signis opem sibi ferendam expetant. Quod vero si accidit, primo omnium ad lac nutricis, si adhuc sugitur, est respiciendum atque nutrix, mali causam fouens, permutanda, substituendo in eius locum ptisanam cum succo cydoniorum roboratam, vel iuscula gallinacea cum oryza & milio decocta.

§. XXIX.

-- & infantis Ipsi infanti laboranti pulueres ex bolo armena, succino & lap. cancror. cum aliquot granis cort. cascarillæ interne dati prosunt, quibus etiam pro circumstantiarum ratione, si dolores intestinorum concurrunt, tertia pars grani theriacæ cœl. pro dosi commode potest addi. Extrinsecus autem linimentum ex olei nucistæ expressi iesmini ana vncia dimidia, balsami Peruuiani drachmis duabus, oleique menthæ drachma vna compositum, ventrique calide inunctum prodesse memini.

§. XXX.

Clysterum & suppositoriorum vsus Præter hæc vero in tali morbi statu insignis est vsus clysterum, ex sero lactis dulci cum milio & oryza cocto & transcolato paratorum, quæ simul tenesmum, frequentissime iunctum egregie solantur; licet etiam huic ipsi diutius duranti optime & quasi specifice prosint suppositoria, ex vitello oui assato, cum croco, thure & vno grano opii conflata.

§. XXXI.

§. XXXI.

Atque hæc ſunt, quæ de morbis infantum præcipuis cum B. L. communicare volui. Deus O.M. qui optime nouit, quod ego, præter ſui gloriam, artis noſtræ ſalutaris incrementum & ægrotantium commodum nihil curæ cordique habuerim, hæc omnia reddat ſalutaria, vt ſuo tempore fructus ferant vberrimos. *Concluſio.*

OBSERVATIO I.

Infans erat octo circiter menſium, qui ſanus & vegetus, præter omnem ſpem & exſpectationem variis adfligebatur ſymptomatibus. Noctes enim ducebat aut plane inſomnes, aut certe inquietas, & propter crebriores corporis iactationes valde turbulentas, genæ rubebant, ardentem exſpirabat ſpiritum, digitos ori ſæpius admouebat, & præter gingiuarum tumorem caloremque, vehementi tuſſi, reſpiratione difficili & æſtu interno cruciabatur: vnde parentes permoti me in conſilium protinus adhibendum ſtatuebant. Ego vero, quum ſingula hæc mala a doloribus, ob difficiliorem dentium proruptionem obortis deriuanda eſſe crederem; auctor eram, vt aliquoties in die ſex circiter grana pulueris Marchionis cinnabari remixti cum quinque guttulis liquoris mei anodyni ex aqua florum tiliæ, & ceraſorum nigr. offerrerentur; extrinſecus autem carni gingiuarum dolenti leniter anodyna ac demulcentia, vt butyrum inſulſum cum ſucco hyoſciami ſubactum, vel cremor lactis cum ſucco cancrorum fluuiatilium & nitri pauxillo remixtus, inungerentur. Aluus, quæ diutius juſto clauſa fuerat, reſerebatur clyſtere emolliente oleoſo, & ad æſtum ſitimque nimiam reſtinguendam interdum emulſio quædam, ex ſemin. IV. frigidis, ſemine papaueris & aquis analepticis parata interponebatur. Nec inanis erat ſpes, quam conceperamus, ſed hac methodo per Dei auxiliantis gratiam id obtinebatur, vt aliquot denticulis e labulis ſuis protruſis, ſenſim paullatimque ſymptomatum remitteret ferocia. *Varia pathemata ex dentitione difficili.*

EPICRISIS.

Tanta dolorum in corpore humano vehementia eſt, vt ſi mem-

branæ

branæ vel tenuiſſimæ quacunque de cauſa conſtringantur, extendantur vel lancinentur, ſtatim reliquæ, in conſenſum abreptæ, idem mali experiantur. Docent hoc maxime dolores, ex dentitione difficilius ſuccedente infantibus familiares, vbi ſubtiliſſimæ gingiuas inueſtientes membranæ totum neruoſarum partium ſyſtema vi conſenſus adficiendo, omnes corporis functiones mirum in modum lædunt, & labefactant. Quod vero ſi incidit, prudens medicus nihil prius nihilque poſterius habere debet, quam vt mitigata dolorum ſæuitia ipſam dentium eruptionem debita ratione promoueat: ſiquidem ceſſantibus doloribus, omnia in melius convertuntur ſymptomata. Poterit autem hic ſcopus optime obtineri, ſi non modo remedia interna antiſpasmodica ſuperius commendata per interualla propinantur, ſed extrinſecus quoque blande ſedantia, quæ inter etiam cerebrum gallinæ, & ex plebis conſuetudine, lardum ori immiſſum referre decet, adhibentur. Quódſi vero compactior gingiuarum textura dentes in erumpendo retardet, vel plures ſimul dentes prodire moliantur, plane non reformanda eſt carnis gingivalis ope lancettæ apertio, quæ iam ſupra ſuo loco a nobis commendata eſt, admodumque ſæpe a Gallis cum fructu inſtituitur.

OBSERVATIO. II.

Regimen principis dentientis

Sereniſſimi principis filius, nunc annum & quatuor menſes natus, habitu corporis laxiori, menteque viuida & membris firmioribus præditus, a prima natiuitate ad præſens vsque tempus hanc habuit diætam, & ſymptomatum diverſimode affligentium ſyndromen. Quamprimum lucem adſpexit, ſyrupus de manna & cichorei cum rhabarb. anatica portione ad drachmas duas in aqua fœniculi paullatim datus meconium per vomitum æque ac ſedes commode expurgauit. Paullo poſt, ob aliqua inquietudinis & tuſſiculæ ſigna, medicus mox priſtinum laxans, mox puluerem marchionis cum aliis abſorbentibus mixtum in pulticula dedit, mox etiam clyſma ex lacte chamæmelino cum oleo amygdalarum & ſaccharo confectum applicari iuſſit; atque hæc omnia ſæpius iterauit, non omiſſis, vrgente forſan ventris inflatione, & inquietudine, pulueribus contra flatus nutrici oblatis, quæ ſemi-

ſemina aniſi & fœniculi cum flavedine cort. aurantiorum & ſaccharo habebant. Sed quum lactans femina, quæ ſimul iracundiæ dedita, ſingulis menſium converſionibus muliebrem fluxum experiretur, ſereniſſimus quoque infans menſtruas quaſi ægritudines perpeti debuit. Siquidem circa hoc tempus anxiis inteſtinorum doloribus & flatulentiis frequentiſſime laboravit; quamuis nec intermedium tempus ab omni moleſtia erat vacuum, ſed fere ſinguli dies medentis auxilia deſiderabant. Inter hæc ad octauum menſem peruentum erat, ubi purpuraceæ quædam puſtulæ, & inſolitus gingivarum pruritus, ob accedentem forſan dentiendi periodum, denuo opem expoſcere videbantur, quam etiam medicus tum infanti, tum nutrici, quæ ſimiliter exanthematibus ſcorbuticis defœdabatur, pro virili præſtitit. Nihilominus hæc omnia prohibere non valebant, quin menſe nono, prægreſſis in ſomno pauoribus, inſultus epileptico-conuulſiui aliquoties acceſſerint, quos tamen, præter clyſteres lenientes, pulueres ex lumbricis terreſtribus cum abſorbentibus mixti, & in aquis antiſpaſmodicis oblati placarunt. Decimus menſis varia ſymptomata dentientibus familiaira, vt alui difficultatem, ventris tormina, noctes inquietas, febriculam cum ſiti, inappetentiam, gingiuarum ruborem & ſenſibilitatem &c. vna ſecum attulit. At vero, poſtquam prouiſis omnibus, quæ neceſſaria videri poterant, remediis, vndecimo menſe duo dentes ex inferiori maxilla prorupuerant, omnia reddebantur mitiora; præſertim cum ante anni ad finem properantis exitum, ſuperior quoque maxilla duos denticulos in conſpectum daret. Circa alterius anni initium, pereunte paululum appetentia & colore faciei viuido, pone autem dextram defluxio quædam humida apparuit, & ablactatione deinceps inſtituta, ob mutatam victus rationem, varia iterum pathemata, vt inquietudines & ſpaſmi internarum partium, quas conuulſiones internas appellitant, acceſſerunt. Inprimis autem aſthma cum difficili reſpiratione & tuſſicula per periodos redeunte conjunctum ſe adſociavit, quod plus minus vrgens, & ſub decubitu in latus dextrum paullummodo mitigatum vsque nunc omnia medicamenta reſoluentia & temperantia penitus eluſit. Præter hæc vero notari meretur, quod Sereniſſimus a prima teneritudine mucoſis vomitibus & ſpontaneis alui dejectionibus creberrime fuerit obnoxius, eodemque fine, ad corrigendas

gendas euacuandasque sordes multis syrupis laxantibus, clysteribus, globulisque moschatis & aliis medicamentis tractatus. Nunc tandem, quum in eo est, vt alter dentitionis terminus appropinquet, & metus sit, ne pristina mala vel recrudescant, vel præsentia augeantur meum serenissimi parentes consilium de principis cura imposterum rite habenda postularunt. Quod ad diætam, qua serenissimus vsus est, speciatim attinet; scire licet, inter cibos maxime panem similagineum cum aqua vel iure carnis in pultis formam redactum, decocta auenæ, hordei excorticati & prunellarum, iuscula carnium cum vitello oui parata, vel cum oryza decocta, pulmones, cerebrum & carnem vituli, indeque artificiose præparatos pastillos & pulticulas, satis diligenter largiorique manu fuisse oblata; potui vero post ablactationem cereuisiam albam tenuem inseruiisse, quam etiam illa adhuc durante noctu sæpius serenissimus accepisse dicitur.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Sistit hic casus integrum fere catalogum morborum, quibus subinde tenera infantum corpuscula adfici solent; & quum multa notatu digniora momenta in ipso occurrant, quæ nos ad meliorem affectuum infantilium curationem perducere possunt; operæ fore pretium confido, si ipsis explicandis aliquam operam impendam.

1 Nihil dubii est, quin Serenissimus infans naturam paulo sensibiliorem, magnamque sordium acrium & mucosarum copiam ex ipso materno vtero secum in vitam adduxerit. Id quod, præter varia pathemata, statim a partu infestantia, vomitus & deiectiones alui spontaneæ, prurientia cutis exanthemata, aurium defluxiones humidæ, motus epileptico-conuulsiui & similia indicant luculentissime. Longe autem magis hæc omnia fuerunt adaucta a lacte impuro, quod tenello nutrix iracunda, scorbutica & mensium fluxui, contra lactantium consuetudinem, obnoxia suppeditauit. Nec parum huc contulisse videtur crebrior alimentorum nutrientium oblatio, quæ impuris corporibus præ ceteris valde nocet, item nimis tempestiuus cereuisiæ, præsertim nocturnus potus, cui melius aqua cum pane similagineo decocta, serum lactis dulce, aut decoctum auenaceum tenuius siue

fiue folum, fiue cum anifi femine, vel amygdalis excorticatis per triturationem vigoratum fubftitui potuiffet. Quæ vero quum neglecta fuerint, nihil mirum eft, quod ad lactis in prima regione corruptionem & ftagnationem vna cum reliquis caufis permultum contulerint; vnde frequentes inteftinorum fpasmi, inflationes, inquietudines, anxietates & deiectiones fœtidæ fuam mutuata funt originem. Imo etiam moleftus pectoris affectus exinde deriuari poterit, qui ficut a decubitu in latus dextrum paullummodo remittit; ita non obfcure indicat, ipfum a maiori inteftinorum a flatibus diftenfione & atonia eius lateris proficifci.

2) Quod ad medicamenta a medicis præfcripta attinet, fingula quidem, dum materiæ acri corrigendæ ac temperandæ, flatibusque difcutiendis & motibus blande fedandis dicata funt, per fe laudem merentur; nifi creberrimus & fere nimius illorum vfus iuftam aliquam cenfuram incurreret; maxime quum multa laxantia & clyfmata tonum inteftinorum non parum debilitaffe videantur. Iam vero eo refpiciendum erit, vt talia in vfum proponantur remedia, quæ alui libertatem feruare, debitumque inteftinorum robur reftituere apta funt. Quo fine ego loco fyruporum, laxandi fcopo hactenus oblatorum fuaderem hoc, quod fequitur, medicamentum ad drachmam dimidiam propinandum: Rec. rhabarbari electi vnciam dimidiam, terræ foliatæ tartari, falis tartari ana drachmam vnam, aquæ fcorzoneræ vncias tres. Fiat fub leni calore extractio & colatura. Deinde commendarem hanc formulam pulueris, qui pulueris marchion. C. C. phil. præp. fuccini ana darchmam dimidiam, nitri purif. fcrupulum vnum, cort. cafcarillæ grana X. habet, de quo decem vel duodecim grana in aqua cerasorum nigror. florumque tiliæ propinentur. Imo etiam, ad flatus difcutiendos, fex vel octo guttæ effentiæ corticum aurantiorum, cum tinctura tartari & li[illegible]ore anodyno mixta dari poterunt: hac tantum adhibita cautela, v[illegible]e fine neceffitate crebrius offerantur. Extrinfecus linimentum, ex olei nuciftæ expreffi & axungiæ humanæ vncia dimidia, balf. Peruviani drachma vna, olei lauendulæ, maioranæ, caryophyllorum ana guttis XX. compofitum, vel folum, vel cum aqua reginæ Hungar. dilutum ventri inungere curarem. Quibus fi coniungatur temperatum regimen, fufficiens

motus

motus & moderatior ciborum vſus, futurum eſſe ſpero, vt natura ſenſim roborata vires, ad dentes e latibulis ſuis protrudendos neceſſarias recipiat, quæ prius non redibunt, quam cum motus naturales a ſpasmis & flatibus primarum viarum debilitari deſinent.

3) Diſcere licet, in quam lubrico ſtatu pretioſiſſima principum ſalus ſit poſita. Primo enim plerumque a parentibus tenerioribus naſcuntur debiles ac infirmi, & quum omnibus facile morbis debilitas pateat, longe etiam frequentius præ ignobilioribus magnatum proles ægrotat. Accedit dein, quod nutricibus impuris, male moratis vel laſciuis, vel in alto otio viuentibus, tradantur, quæ varia corporis & animi vitia vna cum lacte communicant. Nec culpa vacat nimis accuratum regimen, & iuſto ſubtilior ſanitatis cura, qua vel minimus vagiendi conatus ſtatim vel alimentis, vel medicamentis debet compeſci, & ſic natura per ſe iam infirma non poteſt non magis magisque debilitari.

OBSERVATIO III.

Dentitio difficilis.

Puerulus quidam ſemeſtris, a parentibus ſenſibilioris naturæ genitus, præter conſuetudinem aliqua valetudinis labaſcentis indicia præ ſe ferre videbatur. Dentitio, quæ circa hanc ætatis periodum incidere ſolet, ſubeſſe putabatur, & protinus arceſſebatur medicus, qui ob paruam gingiuarum intumeſcentiam, & in ſuperficie albedinem idem metuens ad aluum referandam, puluerem præſcribebat, ex grano dimidio reſinæ ialappæ, & tribus mercurii dulcis granis cum ſaccharo ſubactis compoſitum. Deiiciebat quidem inde puer ſex ſedibus ingentem muci lactisque coagulati copiam; ſed proh! dolor poſtea aluus non modo fortius adſtricta erat, aut tantum viridia & coagulata reddebat excrementa; verum etiam continuis fere eiulatibus, inquietudine, corporis torſionibus, pauore in ſomno, tremuloque artuum motu & ſingultus quadam ſpecie tenellus corripiebatur. Inter hæc medicus priſtinum purgans remedium aliquoties repetebat, clyſteres iniiciendos curabat, variique generis medicamenta ſtrenue propinabat; ſed tantum aberat, vt quidquam inde leuaminis adferret, vt potius tandem vehementiſſimi motus epileptico-conuulſiui,

siui, per integrum fere nycthemeron parua interiecta remissione durantes breuissimum vitæ filum abrumperent. Causa quidem mortis dentitioni difficili & laboriosæ tribuebatur; sed parum tumoris in gingiuis, plures vero aphthæ in ore & vicinis faucium partibus apparebant, & proximo ante obitum die feces prorsus nigræ & fœtidissimæ deiiciebantur.

EPICRISIS.

Equidem nullus dubito, quin in nostro puerulo primam aduersæ valetudinis caussam dentitio suppeditauerit. Siquidem haud raro sub ipsa evenit, vt propter neruulorum oris vellicationem, ad intestina vsque consensus lege propagatam, vel crebriores alui deiectiones proritentur, vel nimiæ eiusdem adstrictiones affligant. Nihilominus, si quis symptomatum postea perpessorum sævitiam, funestumque mali euentum soli dentiendi difficultati adscribere vellet, grauiter profecto erraret: vtpote quæ magna ex parte validiori purganti, ex resina ialappæ & mercurio dulci conflato debentur. Hoc enim, non semel, sed aliquoties, puero a parentibus sensibili oblatum non modo sensibilem alimentorum canalem, sed vniuersum quoque genus neruosum, in tenellis mobilissimum, ad spasticas constrictiones subeundas disponere omnino valuit. Eadem fuisse ratio videtur pessimarum oris pustularum, quas aphthas dicimus, quæ in nostris quidem regionibus vsum medicinarum, vel eminenti quadam acrimonia, vel calorem excitanti facultate præditarum, lubenter excipiunt. Nec dubitare licet, quin fortioris cathartici rodens indoles, suscitata intestinorum phlegmone & sphacelatione, quæ ex fœtidissimo fecum odore simul patet, mortem tandem induxerit. Iam quidem remedia aluum subducentia in morbis infantilibus reprobare non ausim, sed hoc tantum commonefacio, quod, missis omnibus acrioribus, leniora tantum in vsum duci debeant. Quo fine, si propter aluum officii immemorem iusto segnior fecum excretio fit, laudem merentur interna alcalina, vt lapides cancrorum & oleum tartari per deliquium, quæ adstringens acidum, cuius generationi infantilis ætas inprimis favet, imbibendo, sal quasi medium constituunt, adeoque alui libertatem egregie conservant. Tum quoque insigniter prosunt rhabarbarina,

vt tinctura rhabarbari in subſtantia cum lapid. cancrorum & oleo tartari mixtum, item ſyrupus cichorei cum rhabarbaro, cui majoris efficaciæ cauſa extractum rhabarbari vel mechoacanna alba ad duo, tria, quatuor & plura grana pro diverſa ætatis ratione additum; extrinſecus vero clyſteres emollientes & oleoſi, qui ſimul ſpaſmis ſedandis apti ſunt, quam maxime debent commendari. Sæpe vero etiam in tali caſu, ſi infans præſertim ſenſibilior eſt, egregie prodeſſe ſolent laxantia nutrici oblata: ſiquidem certiſſima conſtat experientia, illorum virtutem cum lacte communicatam etiam in lactentibus crebriores alui deiectiones efficere.

OBSERVATIO IV.

Ventris tormina ab ira matris.

Qui adhuc ſugebat infans vnius anni, a matre per iram valde commota mammis appoſitus protinus in ſæua ventris tormina, & ingentes præcordiorum anxietates incidit. Siquidem continuos fere eiulatus edens ex altero latere in alterum inquietus ſe deiicit, pedibus calcitrat, anxie reſpirat, dies noctesque inſomnes ducit, vel leviter conſopitus pauoribus concutitur: aluus pauca, eademque tantum craſſa, coagulata & viridi bile circumfuſa reddit, abdomen flatibus diſtenditur, & ſingula ita ſunt comparata, vt metum haud inanem conuulſionum vel epilepſiæ ſuperuenientis incutiant. Ego itaque in conſilium adhibitus præſcribo puluerem, ex pulv. Marchion. drachma vna, ſpecifici cephalici drachma ſemis, croci & caſtorei ana granis V. qui in octo doſes diuiſus ter in die ex aqua flor. tiliæ & liliorum convall. ſine vino præparata propinatur, interpoſito ad ſex guttulas liquore meo anodyno, cum liquore tartari, & vna alteraue olea aniſi guttula remixto. Neque minus, ad feces & flatus educendos, fibrasque inteſtinales ſpaſmo conſtrictas relaxandas, aliquoties iniiciendum ſuadeo clyſterem ita parandum: Rec. flor. tiliæ, maluæ, violar. ſummitat. millefolii ana pugillos duos. Coque in ſ. q. aquæ. Colaturæ recipe vnciam vnam cum dimidia, cui olei chamomillæ cocti vncia ſemis, pinguedinis caſtorei ſcrupulus, olei tartari per deliqu. guttæ X. admiſceantur. Abdominis tandem regio ſubinde inungebatur oleo amygdalarum dulcium, cui oleum carui & campho-

ræ pauxillum nuptum erat, atque potui ptiſana tam calide, quam ſubfrigide bibenda, item decoctum auenaceum ſubſtituebatur. Sed vt mater quoque paululum adiuta lactationi denuo apta redderetur, equidem ipſi ad complacandos ſpaſmos, puluerem præcipitantem nitroſum cum liquore anodyno ex aqua aliquoties ſumendum, ſordesque bilioſas cum puluere rhabarbarino euacuandas commendabam: atque hæc omnia tam felici euentu, vt mater cum prole ſua integræ reſtitueretur ſanitati. Ne vero infanti noua pertimeſcenda eſſent mala, ablactationem tamdiu differendam præcipiebam, donec puſillus, viribus ſenſim receptis, perferendæ victus mutationi ſuppar videretur.

EPICRISIS

Summam meretur admirationem, qui fiat, vt infans incolumis & perfecte ſanus a ſolo lacte matris atque nutricis vel iracundæ, vel terrore quodam perculſæ, in grauiſſimas adflictiones inteſtinorum ſpasmodicas & motus epileptico-conuulſiuos cum plenaria ſanitatis euerſione, ipſoque mortis periculo tam repente coniici queat. Tametſi vero cauſæ tam funeſtorum euentuum paulo abſtruſioris ſint indaginis, nec facile vllius hominis ratio adſequi valeat, quomodo vehementiores animi adfectus non ſolum in corpus, quod percellunt, verum etiam in aliena, quibus lac tantummodo ſugendum datur, tam grauiter operari queant: medico tamen ſufficiat, ſi decenti auxilio peſſimorum effectuum noxas commode propulſare nouerit. Agunt enim animi adfectus inſtar venenorum celerrime non tam in fluida, vt in ſanguinem & humores, ſed potius in ſolidas, easque motrices corporis partes, quas ſubinde ad vehementiſſimas conſtrictiones ſpaſticas animant; vnde dein omnes œconomiæ vitalis motus non poſſunt non inſigniter lædi. Quæ cum ita ſint, in tali caſu nihil medenti prius, nihil poſterius eſſe debet, quam vt nimios ſpasmos, qui præcipue ſenſibilem ventriculi & inteſtinorum tractum afficiunt, blande componere, & turbatos ſolidorum motus ad temperiem reducere ſtudeat. Id quod a nobis optime præſtitum eſt per appropriata antiſpasmodica, tam interne oblata, quam extrinſecus adhibita, quorum vſum ipſe lætiſſimus mali euentus comprobauit. Præter hæc vero, peculiare adhuc phænomenon explicandum erit, cur a lacte

 matris

matris iracundia tactæ statim feces crassæ, & colore immutato, virides apparuerint. At vero, quum ea sit iræ affectus indoles, ut tonum & motum intestinorum peristalticum turbando, alui excretionem supprimat, facile euenit, vt contenta in intestinis recrementa longiori mora acorem contrahant, bilisque admixtione corrosiuam plane naturam cum virore induant. Quare tum temporis simul ad materiam acido-biliosam & corrosiuam blande temperandam medentis intentio dirigitur rectissime. Ceterum, ne innocua proles a peruersis nutricum adfectibus graviter luat, serio ipsis hæc commendanda est cautela, vt post sonticam animi commotionem lac nunquam, nisi mammis antea emulctis, vnoque & altero die interiecto, sugendum præbeant. Nonnullæ a canibus adhuc lactentibus lac sibi esugi patiuntur, qui etiam non raro inde moriuntur, luculentum veneni accepti testimonium relinquentes. Neque tamen mediante lactis vehiculo sola animi affectuum noxa in infantes deriuatur, sed idem quoque de aliis nutricum vitiis arbitrandum esse velim. Ita enim febrem tertianam sugenti communicatam haud ita pridem vidi.

OBSERVATIO V.

Lethalia ventristormina, cum sectionis historia.

Serenissimus infans, a matre editus tenera, morbosa, & non leui sanguinis & humorum impuritate prædita, ab ipso vitæ primordio maculis purpuraceis, oculorum lippitudine, capitisque achoribus laborauit; mediocriter tamen semper valuit. At vero, quum septem prope mensibus elapsis, nutriendi munere fungens femina in repentinum incideret morbum, nec facile in ipsius locum alia commoda nutrix posset substitui, optimus ille princeps, a dulci lactis succo abstractus, nunc iusculis auenaceis aliisque alimentis educari debuit. Sed quæ antea cautissime euitata erant mala, pleno nunc agmine irruebant. Siquidem tenellus, ciborum appetentia deiecta, subito inquietus reddebatur, in somno, qui tamen paucus erat, pauebat, difficulter cum sibilo respirabat, immodico valdeque corrosiuo alui fluxu laborabat, tenerumque corpusculum inter altos clamores miserrime torquens adstantium misericordiam in se omnem vertebat. Quæ singula quum truculentos intestinorum dolores satis clare indicarent;

nihil

nihil profecto, quod saluti esse poterat, omittebatur. Dabantur enim interne pulueres antispasmodici, leniter absorbentes diaphoretici, ex puluere March. C. C. vsto, phil. præparato, succino &c. confecti, quibus ad alui fluxum moderandum cortex cascarillæ, & pro dosi tertia pars grani theriacæ cælestis in vino prius soluti adiecta; extrinsecus autem abdomini partim sacculi roborantes in vino cocti, partim linimenta oleosa & spirituosa, & ano demum clysteres emollientes subinde applicabantur, non omisso sero lactis dulci potui substituendo. Sed inanis erat omnis medicinæ energia, & superuenientibus epileptico-conuulsiuis motibus optimus ille princeps in vitæ initio e viuis tollebatur. Instituta post mortem anatomica sectione intestinum colon, vbi sinistra eius flexura ad rectum porrigitur, ad vlnæ latitudinem valde erat constrictum & ita angustatum, vt vix tenuis stilus transire posset: in ea vero parte, quæ mesocolo adhæret, ad ventriculum vsque non obscura inflammationis prægressæ indicia se manifestabant. Reliquus intestinorum tam tenuium, quam crassorum tractus valde erat distentus, excepto ileo, cuius ambitus itidem naturali minor conspiciebatur. Mesenterium quoque & concaua hepatis regio plures inflammationis & subsequutæ sphacelationis notas offerebant, quæ similiter etiam per conuexam hepatis superficiem dispersæ obseruabantur.

EPICRISIS.

Quis est, qui non videt, intempestiuam pusionis ablactationem primam querelarum omnium occasionem suppeditasse. Equidem noui infantes numero plures, ob aliquam aut matris aut nutricis imbecillitatem a lacte maturius paullo abstractos, qui nihilominus robusti sibique satis constantes permanserunt. At vero, longe aliter res sese habet cum tenerioribus, qui per infirmitatem ab vtero contractam, alimentis aliis præter blandum lactis succum digerendis minus sufficiunt. Si qua vero ablactandi necessitas vrget, optime lactis vicem gerit serum lactis dulce, secundum methodum nostram elaboratum, quod fluxile satis, omnique caseosa substantia orbatum facillime a ventriculo potest subigi, sicut ego exemplis quamplurimis edo-

ctus ſcio. Quod vero ad ipſam ſectionis hiſtoriam attinet, ſcire licet, quod variæ de cauſa morbi commotæ fuerint lites, quam alii in naturalem inteſtinorum anguſtiam reiicere voluerunt. Sed vt paucis hac de re meam expromam ſententiam, probe equidem inter cauſam mortis proximam, & cauſam morbi, quæ tandem cauſa mortis ſit, diſtinguendum eſſe ſtatuo. In hoc noſtro caſu nihil dubii eſt, quin mors a ſphaceloſa partium internarum corruptione; hæc autem a ſpasmodica inteſtinorum conſtrictione & flatulenta tenuium diſtenſione immediate dependeat. Eadem fere phænomena, maximeque nimias coli contorſiones, non modo in infantibus, epilepſia, immodica alui fluxione & conuulſione demortuis, verum etiam in adultioribus, nimia ſanguinis vel per vomitum, & hæmorrhoides, vel per menſes & lochia fluxione laborantibus crebrius annotare mihi licuit. Breui enim ante mortem interuallo in hiſce, ſimilibusque adfectibus ſæviſſimæ inteſtinorum conuulſiones & ſpasmi accedunt, qui altera ex parte conſtrictionem, ex altera vero flatulentam diſtenſionem inducendo, ſanguinem hinc inde ad ſtaſin inflammatoriam, indeque pendentem ſphacelum diſponere ſolent. Imo a tali perturbato ſanguinis circulo, nec caput & pulmones ſunt immunes, ſed in his quoque, variæ naturalis ſtatus læſiones & in dextro cordis ventriculo ſanguinis coagulati grumi ſæpe ſæpius deprehenduntur; licet in præſenti ſectionis hiſtoria nulla cordis & pulmonum facta fuerit mentio. Hæc autem allegata mortis cauſa a cauſa morbi & ſymptomatum longiſſime differt, quam equidem natiuæ inteſtinorum anguſtiæ, vt quidam putarunt, ideo tribuere nollem; quoniam, ſi hæc connata fuiſſet, a prima natiuitate crebriores morborum inſultus debuiſſent accedere, nec forſan optimus puerulus ad tantam, licet breviſſimam, ætatem potuiſſet pertingere. Multo magis veritati admodum conſentaneum videtur, quod ſanguinis & humorum dyſcraſia, quæ antea purpuram, lippitudinem & achores induxit, nunc ob incongruam diætam, forteque prohibitam tranſpirationem, ad inteſtina magis conuerſa grauiſſimos ibi ſpasmos & inflationes produxerit; vnde, ſuſpenſo circulationis æquilibrio, inflammatio, ſphacelus & ipſa demum mors prognata fuerunt.

OBSER-

OBSERVATIO VI.

Epilepſia ex achoribus repulſis.

Bimulus quidam, ſanguine & ſuccis turgidus, iam per menſes aliquot cruſta lactea capitisque achoribus laborauerat, cui chirurgus quidam promtæ audaciæ puluerem ceruſſæ, boli armenæ & terræ vitrioli dulcis capiti inſpergendum commendabat. Exſiccabantur inde quidem vlcuſcula, ſed infans proh! dolor langueſcens pæneque torpidus, pauoribus in ſomno percellebatur, pallebat, & poſt leuem corporis refrigerationem in vniuerſo corpore ita rigeſcebat, vt digitis in volam manuum collectis dentibus ſtrideret, oculis apertis mirumque diſtortis vibraret, ſub anxio anhelitu ſpumeſceret, rapidiſque motibus conuulſus verum epileptici habitum oſtentaret. Quæ quum ita agerentur, parentibus ad me anxie aduolantibus conſilium dabam, vt, decocto cornu cerui, hordei & glyzyrrhicæ in potus locum ſubſtituto, per interualla puluerem ex bezoardicis fixioribus conflatum in aquis analepticis cum mixtura ſimplici leniter imbutis propinarent, aluum clyſmate ſubducendam, totumque corpus probe fricandum curarent; his autem præmiſſis ſpecifica antepileptica, e. g. pulverem ex lumbricorum terreſtr. granis ſex, antimonii diaphoretici & lap. cancrorum ana granis quatuor confectum ſubiungerent, non neglectis ſimul calidis ſpinæ dorſi & artuum inunctionibus, cum vnguento ex axungia canis, & caſtorei, oleo nuciſtæ, menthæ, caryophyllorum &c. conflato inſtituendis. Quorum remediorum effectui Deus ita clementiſſime annuebat, vt hoſtili materia ad ſummam cutim denuo propulſa, innocua proles a ſæviſſimis epilepſiæ inſultibus ſenſim ex voto liberaretur.

EPICRISIS.

Iuſtiſſimam meretur cenſuram hæc perverſa achorum repulſio, qua ſordes vlceroſæ, optimo naturæ conſilio eliminandæ, verſus interiora fuerunt repreſſæ, partibusque neruoſis inſidentes ſæviſſimos ſpaſmos concitarunt. Equidem capitis exulcerati cum aqua ſclopetaria, aliisque externis conuenientibus ablutionem feliciter ceſſiſſe novi, ſed probe cavendum velim, ne hoc ante debitam corporis per leniora

niora laxantia, diaphoretica & infusa calida repurgationem suscipiatur, imo etiam cum ipso externorum vsu remedia blande diaphoretica apte conjungantur; alioquin auxilii loco maiorem facile noxam inducimus. Vix autem melius symptomatibus ex retrocedente cutis impuritate oriundis succurritur, quam si nociuam materiam ad corporis habitum reuocare annitimur. Id quod in subiectis paulo habitioribus externa epispastica leniterque vesicantia, in teneris autem calidæ frictiones, & interne pulueres bezoardici cum infusis theiformibus & diapnoico regimine dati commodissime præstant, vt deinceps remedia, specifica quadam virtute spasmos sedantia felicius adhiberi possint, inter quæ maxime mixturæ, ex aquis antepilepticis, specifico cephalico, puluere marchionis, liquore meo anodyno, vno moschi grano, & syrupo pœoniæ conflatæ apud infantes laudem merentur.

OBSERVATIO VII.

Conuulsio ex tussi & asthmate.

Trium annorum puer, habitu corporis succulentiori præditus, a prægressa refrigeratione tussi satis vehementi corripiebatur, pectus humoribus valde tenacibus infarctum turgidumque nihil fere, aut parum muci viscidi laborioso conatu reddebat, & tandem ipsa conuulsio accedens haud inanem mortis timorem incutiebat. Alius quoque eiusdem habitus puerulus, cibo aliquando nimium repletus, circa decubitum de magna pectoris angustia conquerebatur, & noctu dein expergefactus cibi quidpiam adsumti, magnamque muci viscidi quantitatem euomebat. Sed nihilominus, redeunte vomendi conatu, inter summas anxietates & suffocationis periculum nihil prope materiæ viscosæ vomitu reddere poterat; vnde conuulsus miserrime habebat.

EPICRISIS.

Dicti hi affectus pro causa agnoscunt ventriculum, tenaci humorum saburra repletum atque distentum; vnde nerui præcordiales vellicati spirandi angustiam cum suffocationis metu & conuulsiuis artuum tractionibus inducunt. Quæ vero si præsto sunt mala, vix melior datur medela, ac si viscidorum humorum colluuiem per lene emeticum, in sufficienti liquidi quantitate solutum exterminare contendimus. Quo fine pro diuersa ætatis ratione tertiam vel dimidiam partem grani tartari emetici, in aqua cinamomi soluti, vel aliquot grana

radicis

radicis ipecacuannæ cum aqua calida infuſa, vel etiam, vt nonnullorum mos eſt, oxymel ſquilliticum ſubinde propinare expedit. Nec facile in tenellis ſucculentioribus reformidanda eſt emetici oblatio, vt potius mirabiles in ſanando effectus ab iisdem tempeſtiue adhibitis ſæpiſſime obſeruentur, & poſtea remedia blande reſoluentia, vt pulueres ex ſolutionis oculor. cancri & radicis ari granis tribus, rad. ireos Florentinæ, antimonii diaphoretici & ſacchari granis duobus parati, ſubiunctis infuſis herbarum pectoralium calidis, longe præſtantiorem habeant vſum.

OBSERVATIO VIII.

Infans vnius anni, nutrice vſus morboſa, & ob vitam ſedentariam, parciorem potum & acidorum inter cibos vſum ſpiſſo craſſiorique lacte repleta, inopinato quondam grauibus ventris torminibus, alui obſtructione & inſigni abdominis a flatibus diſtenſione adficiebatur. Remittebat quidem malum conuenienti medicina tractatum, ſed ingens abdominis tumor relinquebatur, qui ad cordis vsque ſcrobiculum, & hypochondrii latera extenſus tanta duritie pollebat, vt digitis vix cederet. Inter hæc ſimul noctes ducebantur inſomnes, aluus mox excrementa dimittebat glutinoſa & coagulata, mox nimis fluida, cibos appetendi facultas fere penitus erat deiecta, bibendi contra cupiditas intenſior, totumque corpus modo frigens, modo calens, in partibus tam ſuperioribus, quam infra abdomen ſitis indies magis marceſcebat, imo omnia ita erant comparata, vt veram tabem ſatis dilucide indicarent. Ego itaque conſultus ſuaſor fui, vt primo omnium inteſtinorum parietes ab amurca viſcida per puluerem Cornachinum, ad grana ſex cum ſyrupo cichorei & aqua fœniculi datum, liberentur; poſtea vero puluis, ex æthiopis mineralis granis quatuor, concharum citrat. granis tribus, ſacchari granis ſex compoſitus ſingulis diebus mane offeratur, eodemque per octiduum vſurpato, priſtinum laxans repetatur, & ſic aliquoties alternando curatio per aliquod tempus adornetur. Præter hæc vero, potui vel decoctum, ex radicibus quinque aperientibus paratum, vel ſerum lactis dulce, cui oleum tartari per deliquium inſtillatum erat, ſubſtituebatur, & ad vim ventriculi concoctricem iuuandam, bilisq; balſamicæ defectum explendum, inter cibos quindecim guttæ elixir mei viſceralis propinabantur; extrinſecus autem abdominis durities & flatu-

Tabes.

flatulentia oleo chamomillæ cocto & emplastro Barbette camphorato fouebantur. Atque hac ratione, maxime cum in diæta, relictis omnibus crassioribus, iuscula tenuiora cum radicibus aperitiuis decocta adhiberentur, puerulus sensim, licet lento gradu, a diro hoc malo citiusque imminente moriendi necessitate liberabatur.

EPICRISIS.

Tumores abdominis cum macie infantibus familiares non aliam agnoscunt causam, quam viarum, quæ chylum vehunt, a materia viscida obstructionem; vnde non solum copiosi flatus, intestinorum canalem distendendo, abdomen tumidum reddunt, verum etiam, ob denegatum chyli subtilioris ad sanguinem transitum, partes corporis succo alibili defraudatæ contabescere incipiunt. Quum itaque in eiusmodi adfectibus crusta intestinorum villosa tantum non semper materia crassa & tenaci obsessa, ipsæque mesenterii glandulæ, sicut omnianatomicæ sectiones docent, valde tumidæ & infarctæ sint; eo omnino curantis dirigenda est intentio, vt expurgata intestinorum colluuie, talia remedia in usum proponat, quæ aliqua humores viscidos attenuandi & resoluendi energia pollent. Id quod, præter alia deoppilatiua, etiam æthiops mineralis egregie præstat, vtpote quem D. D. Harris & alii, remediis fere omnibus colliquantibus longissime anteponunt. Sed vt conueniens simul victus ratio accedat, inprimis necesse est.

OBSERVATIO IX.

Rachitidis species. Puer octennis, a matre ad cachexiam procliui genitus & enutritus, a primo mox ortu ossibus tenerioribus carneque spongiosiori præditus, valde languidus, facieque tumidus apparuit. Accedente dein ea ætatis periodo, qua alias infantes pedibus insistere solent, terram attingere detrectat, & licet quandoque ingrediendi aliqua potentia pollere videretur, breui tamen iterum adeo debilitabatur, vt vix pedem mouere posset. Ceterum bene appetens, digerens & egerens insigni ingenii alacritate, & statura supra ætatem magna gaudet, præsertim tamen caput inusitata fere magnitudine quasi inflatum conspicitur, vt naturalis membrorum conuenientia fere penitus sublata videretur. Parentes, qui causam mali incantationi tribuebant, innumeris frustra adhibitis, a me tandem consilium expetebant, quod etiam hac ratione

ne lubens ſuggerebam. Primo omnium, repurgatis primis viis, talem victus rationem præcipiebam, quæ parca, tenuis leniterque exſiccans erat, vt ſcilicet puerulus in parua quantitate carnes tantum aſſatas cum pane ſimilagineo comederet, pro potu decocto ex rad. chinæ & raſura ligni ſaſſafras cum paſſulis vteretur, mane in lecto ſub decocti calidi vſu leniorisque ſudoris exſpectatione membra pannis calidis probe fricanda daret, & demum balneum Lauchſtadienſe per tempus adhiberet, ſubiunctis poſt ſingulos vſus frictionibus, artuumque inunctionibus cum tali ſpiritu neruino: Rec. aquæ reg. Hungar. vncias duos, ſaponis Veneti drachmas tres. ſolutis adde balſami Peruv. drachmam dimidiam, olei caryophyllorum lauendulæ, maioranæ anaguttas XV. Quibus per aliquot menſes probe obſeruatis eueniebat, vt puer magis magisque pedibus vti diſceret.

EPICRISIS.

Referri hic caſus videtur inter rachiticos, ob ſymptomatum conuenientiam. Cauſa mali in nimia ſuccorum ſeroſiorum redundantia, partiumque ſolidarum flacciditate ponenda eſt; vnde membra nimis laxata debita ſua firmitate agilitateque caruerunt. Similem ambulandi impotentiam ſæpiſſime in adultioribus obſeruaui, qui ſuccis ſpiſſioribus prædíti, intra breue temporis ſpatium paullo maius corporis incrementum creſcendo ceperunt, vbi præter tenuem victum balnea vel naturalia vel per artem cum herbis neruinis parata eximie profuerunt; licet interdum vix prius, quam altera ætatis periodo, indeque mutata corporis totius textura, membris recte vti valuerint.

OBSERVATIO X.

Hæmorrhoides tam fluentes quam cœcæ.

Morbis quoque incongruis infantilis ætas patet, quod ſequentes hiſtoriæ demonſtrabunt. Trium annorum puella, facie pallida, parumque appetens, non ſolum inter alui depoſitionem vna cum fecibus cruoris pauxillum excernit, ſed poſtea quoque tuberculum auellanæ magnitudine, tactui renitens, multumque moleſtiæ inter ſedendum adferens in ano accipit. Quæ cum audirem, puellam ex mala ventriculi digeſtione, indeque ortis flatulentiis, maiori ſanguinis ad vaſa hæmorrhoidalia congeſtione laborare iudicabam. Quamobrem ad alui libertatem ſeruandam, ſanguinemque purificandum præſcribebam infuſum theiforme, alternis diebus mane hauriendum: Rec. herbæ hederæ terreſtr. manip. vnum, ſummitat. millefolii, flor. chamomillæ vulg. papav. rhæados ana pugill. quatuor. fol. ſennæ. ſ. ſtip. cremoris tartari ana drachmas duas. C. D. S. ſpecies, quarum drachma vna cum menſura dimidia aquæ infundatur. Ventriculo proſpiciebam elixir meo viſcerali, ad viginti guttas in prandio & hora quinta veſpertina dato. Denique vero tumoris

tumoris causa externe linteum vino calido rubro, Pontack, imprægnatum applicari iubebam; idque tam felici successu, vt brevi hæ molestiæ ex voto disparerent.

OBSERVATIO XI.

Diabetes in infante.

Hæc scribenti in memoriam venit casus de diabete symptomaca satis notabilis. Puella enim octennis, illustri stemmate orta, ingentem sordium aluinarum copiam, ob neglectam forte alui depositionem, in intestinis accumulauerat. Accedebat dein crebrius vrinæ stillicidium, cui medici, quorum non pauci consulebantur, varia traumatica aliaque adstringentia audacter opponebant, & insuper fere habito aluinæ excretionis negotio, solam tinct. rhabarbari, vel Clauderi aperitiuam timidi præscribebant. Sed aucto proh! dolor molestissimo vrinæ fluxu corpus ita debilitabatur, vt superueniente demum materiæ purulentæ excretione, ægra febre hectica consumta decederet. Aperto per cultrum anatomicum cadauere, intestina tenuia mirum erant distenta, & in vtraque hypochondrii latere intestinum colon durissimis, iisque copiosissimis, scybalis repletum, vt duplo maius videretur. Ren sinister a superincumbente colo compressus naturali maior, & ex parte purulento ichore refertus conspiciebatur. Vnde facillimum erat iudicatu, nimiam intestini coli distensionem, renis tubulis relaxatis, maiorem humorum adfluxum, & vrinæ separationem proritasse. Quare officio defuerunt medici, qui relicta causa, solam diabeten adstringentibus tractarunt; quum tamen clysmata aliaque interna emollientia, tempestiue adhibita malum exitum arcere potuissent facillime.

OBSERVATIO XII.

Conuulsiui motus cum vermibus complicati.

Illustrissima puella, decem annos nata, admodumque sensibilis ac tenera, nutricem habuit valde impuram, & a prima infantia genarum tumore, oculorum lippitudine aliisque malis, a sanguinis dyscrasia obortis laboravit. Tandem priori anno sine notabili causa motus spasmodico-conuulsiui cum vertigine, corporisque totius rigore & tremore mox pedes, mox brachia miserrime adficiebant, ita vt ægra, prægresso formicationis sensu, mirum labefactata aliquoties per diem in terram caderet. Varia a variis præscripta erunt remedia, sed sine omni effectu. Quum vero & ego in consilium vocarer, puellam nimis voracem cibis maxime dulcibus, farinaceis & lacticiniis delectari, quandoque ventris torminibus adfligi, & olim vermium quædam signa præbuisse, comperi. Vnde, mutato victu, ad primas vias vel a sordibus, vel a vermibus, si præsto essent liberandas bis in hebdomade octo vel decem horum pilularum præscripsi. Rec. gummi ammon. dep. extr. tanaceti, asæ fœtidæ, boracis Venet. ana drachmam dimidiam, rhabarbari el. drachmam vnam semis aloes puriss. grana. XV. extr. croci, castorei ana grana tria, M. f. l. a. cum tereb. Veneta pilulæ ex scrupulo XXX. Præter hæc quouis die mane in lecto infusum neruinum, ex herbæ melissæ manip. vno, flor. chamom. vulg. tiliæ, primul. veris, saluiæ, sambuci ana pugillis duobus confectum, inter corporis frictionem, blandique sudoris exspectationem bibendum offerebatur. Circa decubitum ex aqua antispasmodica puluis temperans cum sex guttis liquoris anod. essentiæ croci & castor. nupti, & inter cibos viginti & plures guttæ elixir visceralis propinabantur. Quibus per aliquot hebdomadas vsurpatis balneum neruinum, ex herbis menthæ, maioran. salv. rosmar summitat. origani &c. cum debito regimine & vnguenti neruini vsu commode subiungebatur.

INDEX

INDEX RERVM.

Primus numerus tomi quarti partem, alter paginam & S. supplementum indicat.

B.

difficilis

 III.

bre

re

dio

 topica

&

in

quibus

 do

causſæ

pro-

R.

S.

aquæ

V.

 rum

chio

 II.

 do

COMMENTARIVS
DE
VITA
DOMINI
D. FRIDERICI HOFFMANNI

REGIS BORVSSIÆ CONSILIARII INTIMI ET ARCHIATRI MEDICINÆ PROFESSORIS IN ALMA ACADEMIA FRIDERICIANA PRIMARII &c.

AVCTORE
IO. HENR. SCHVLTZE
PHILOSOPHIÆ ET MEDICINÆ DOCTORE AC PROFESSORE PVBLICO.

FRANCOFVRTI,
APVD FRANCISCVM VARRENTRAPP
MD CC XL.

dem
ſupe
quar
paru
litate
no f
quid
initio

COMMENTARIVS DE VITA HOFFMANNI.

Lorentiſſima & per totum orbem celeberrima academia *Fridericiana*, quæ *Halæ Magdeburgicæ*, auſpiciis FRIDERICI primi Boruſſiæ Regis & Electoris Brandenburgici, Ao. MDCXCIIII. fundata fuit, tam felici incremento mox caput extulit, vt non ſolum omnes litterarias ciuitates ſub eiusdem regis ſceptro degentes & iam olim coalitas breui tempore ſuperaret, verum etiam vicinarum academiarum nulli quicquam concederet, ſiue famam & merita docentium in iisdem parum ſpectes, ſiue litteris operantium frequentiam & nobilitatem. Tam læti & ad votum potentiſſimi fundatoris omníno fluentis ſucceſſus cauſſam ſi quis quæſierit, ex hominum quidem parte non aliam potiorem facile inueniet, quam quod initio ſtatim prouide curatum fuit, ne alii conſtituerentur pro-

 feſſo-

fessores, nisi nominis celebritatem consequuti, eaque ætate vigentes, qua & strenuis laboribus sufficerent, & rerum vsu iam essent subacti & exercitati. Vnde factum est, vt tot viris lectissimis per omnes, vt vocari solent, *facultates* summis viribus simul enitentibus, omnique ingenio pro nouæ academiæ gloria contendentibus, nulla siue diuinarum siue humanarum rerum scientia fuerit, quam non noua luce collustrarent, adeo, vt mox in sui admirationem plurimos raperent, nec paucos ad æmulum studium prouocarent.

Eluxit quam maxime hæc inter sidera doctrinæ elegantis copia & varietate ornatissimus, splendidorum munerum meritorumque decoribus illustris & variis ingenii monumentis, artisque felicissimis operibus inclytus vir, Dominus FRIDERICVS HOFFMANNVS, *Comes Palatinus Cæsareus, Regiæ Maiestati Borussicæ a consiliis sanctioribus & valetudinis tutela, doctrinæ naturalis & medicæ primus in academia Fridericiana Professor, & Primarius, omniumque, qui in ea publice docent, Senior, Academiæ Cæsareæ Naturæ Curiosorum vt & Petropolitanæ ac Regiarum societatum Britannicæ ac Borussicæ socius*, patronus ac præceptor meus perpetuo obsequio ob plurima beneficia colendus. Huius vitam tanto maiore fiducia litteris mandare aggredior, quod longa ac diuturna eius consuetudine vsus, nullaque rerum ad illum pertinentium notitia destitutus tum commentarii de vita *Hoffmanni*, quem ipse composuit accuratissime particeps factus, certiora omnino allaturus esse videar, quam ab aliis exspectari possint. His itaque præsidiis instructo & diligenter vso haud metuendum videtur, ne mediocre hoc, ab omnique ornatu vacuum scribendi genus minus gratum, atque posteritati demerendæ minus idoneum existimetur. Non enim ignoro vitas ornatissime scriptas, & panegyrico sermonis habitu indutas, plures fere laudatores, quam lectores, invenire.

Nam

Nam verborum exquisitus ille ornatus admitti nequit, nisi longum sermonem texamus, quem floribus illis oratorum tempestiue intersertis distinguamus: hæ vero ambages nimis facile eorum patientiam atterunt, qui rerum potius cognitione pasci, quam lenociniis verborum delectari consueuerunt.

Videor autem mihi in laudatissimos HOFFMANNI nostri maiores inquirendo familiam vere Asclepiadeam intueri. Quantum enim per duo admodum sæcula respicienti patet, medici, aut pharmacopœi sunt, quibus suam debet originem. Atque vt a materna stirpe initium faciam, indicandus est vir Præstantissimus *Wolffgangus* HOLTZWIRTH, ex familia nobilissima & consulari apud nos ortus, qui artis pharmaceuticæ studiosus illo tempore *Wittebergæ* versabatur, quo *Valerius* CORDVS magna sui nominis gloria *Dioscoridem* ibi explicabat. Tantopere autem CORDI doctrina capiebatur HOLTZWIRTHIVS, vt *Witteberga* discedentem eum *Romam* vsque prosequeretur, atque indiuulsus comes & socius eidem MDXLIIII. immatura morte obeunti adsisteret. Quum biennium *Romæ* exegisset, stimulabat ipsum plura lustrandi & simplices medicinas in patriis locis requirendi desiderium, quasi hereditate a CORDO præceptore acceptum, vt *Venetiis* nauem conscenderet & *Hierosolymam* vsque pergeret. Ex longinqua peregrinatione redux *Wolfgangus* noster Ao. MDLIIII. Viri Magnifici & Consultissimi *Melchioris* KLINGII, archiepiscopatus *Magdeburgici* Cancellarii, filiam *Catharinam* vxorem duxit, & ex hac suscepit filiam *Elisabetham*.

Hanc vero *Elisabetham* HOLTZWIRTHIAM coniugem MDLXXVIIII. duxit *Laurentius* HOFFMANNVS, ex celeberrima episcopatus *Bambergensis* metropoli ortus, *Lipsiæ* autem artem pharmaceuticam edoctus. Hic *Friderici* nostri proauus, atque HOFFMANNORVM *Halensium*, quotquot cognatione

 nostrum

nostrum tangunt, sator fuit. Ex progenie huius *Laurentii* maxime notari merentur duo filii, LAVRENTIVS & ANDREAS: quorum *ille* IO. GEORGII I. Electoris Saxoniæ archiater, eximium & immortale nomen inter præcipuos Germaniæ medicos consequutus, nobilitatis insignia, Ao. MDCXXX. tribuente diuo FERDINANDO II. Romanorum Imperatore, familiæ *Hoffmannianæ* intulit, & ingenii etiam præclara monumenta reliquit: *hic* autem pharmaceuticæ rei consecratus in hac vrbe mansit, & ex GERTRVDE, *Friderici* SEYFERTI, Aedilis & Camerarii *Halensis* filia, progenuit *Fridericum* HOFFMANNVM, qui *Friderici* nostri parens factus est.

Postulat hic maxime locus honorificam commemorationem *Balthasaris* BRVNNERI, viri inter sui temporis medicos celeberrimi & de *Hoffmanniana* familia meritissimi facere. Erat is *Halæ* natus, patre *Laurentio*, ciue & senatore, qui originem duxerat ex *Briga*, *Silesiorum* vrbe & quondam sede ducali. Commendatissimus autem erat hic *Balthasar* magno trium Imperatorum archiatro Io. CRATONI a KRAFTHEIM, in cuius ædibus aliquanto tempore vixit filii loco habitus. Non minus carus erat *Georgio* LAVREÆ, Electorum & Marchionum Brandenburgicorum archiatro, cuius filiam vxorem ducebat. Quum vero illam immatura morte amisisset, secundis nuptiis sibi adiungebat *Laurentii* HOFFMANNI viduam *Elisabetham* HOLTZWIRTHIAM, eiusque liberis *Hoffmannianis* summa beneuolentia fouendis & educandis operam ita impendit, vt non in vitrici manus eos incidisse, sed amantissimum patrem in eo habere intelligeretur. Desponsabat hic vnicam filiam, ex priori vxore susceptam, priuigno *Laurentio*, quem ad optimas scientias & medicinæ penetralia deduxerat, eundemque commendatione sua potissimum iuuerat. Gratus hoc beneficium prædicat *Laurentius*, in præfatione, quam amantissimi vitrici soceri-

ſocerique conſiliis præfixit, quum apud nos MDCVII. primum ederentur. Eadem enim non ita pridem apud *Batauos*, procurante *Hermanno* BOERHAVIO, recuſa eſſe, publice notum eſſe debet.

Tranſimus ad *Fridericum* HOFFMANNVM, *Andreæ* filium, qui Ao. MDCXXVI. apud nos natus, & litteris probe tinctus, medicinæ autem ſcientia *Ienæ* ac *Wittembergæ* imbutus, tantam crebro & felici artis exercitio famam conſequutus eſt, vt AVGVSTI, *Saxoniæ* Ducis & archiepiſcopatus *Magdeburgici* Adminiſtratoris, archiatri munus conſequeretur. Nomen etiam illuſtre in republica litteraria ſcriptis immortalibus conſequutus eſt; quæ inter maxime celebrantur *Methodus Medendi* & *Clauis Schrœderiana*. Hic in matrimonio habebat *Annam Mariam* ex antiqua & nobili *Knorriorum* gente ortam, *Friderici* KNORRII patricii & ſenatoris filiam, proxima affinitate iunctam medico & chymico clariſſimo MATTH. VNZERO; cuius gener fuit itidem celebris ANDREAS NIETNERVS, Ducis Saxoniæ & Adminiſtratoris Magdeburgici archiepiſcopatus archiater. Ex hac inter complures liberos ſuſcepit Ao. MDCLX. a. d. XIX. Februarii FRIDERICVM noſtrum, qui non ſolum omnes ex iisdem parentibus natos, verum etiam eiusdem familiæ maiores, quantumuis laudatiſſimos, eruditionis & meritorum magnitudine ac dignitatum ſplendore, ita etiam longæuitate, diuino quidem munere, longiſſime ſuperauit.

Primam eius ætatem ad chriſtianam pietatem & litterarum rudimenta, quantum ſeſe explicantes animi vires capere poterant, pii parentes formarunt, eidemque tam neceſſario negotio idoneos homines in ſubſidium adhibuerunt. Quum hæc inter ætatis decimum tertium attigiſſet annum, publico vrbis gymnaſio, tunc frequentia auditorum & docentium celebritate

tate florentiſſimo, tradebatur. Inter ceteros eminebat M.PRÆTORII, neque minus M. DRECHSLERI, fidelis induſtria & ſingularis nec omnibus conceſſa facilitas, qua teneris adoleſcentulorum animis ea inſtillare præcepta nouerant, quibus ad altiores diſciplinas cum fructu percipiendas præparari debent. Atque horum inprimis virorum fideli inſtitutione per quatuor annos gauiſus, præter pure ornateque loquendi & ſcribendi exercitia, per omnes etiam philoſophiæ partes deductus, & mathematicis inſuper diſciplinis large imbutus fuit. Memini ipſum ſæpe auditoribus ſuis, ſæpius filiis, iisque, quos filiorum loco præter ceteros amabat, commemorare, nihil magis præclare ſibi profuiſſe, quam quod mature ad numerorum doctrinam & mathematicas res tractandas fuerit deductus. Ita enim ſe adſueuiſſe clarorum & perſpicuorum conceptuum deſiderio, & ex cognitis certisque principiis obſcuriora & incognita eliciendi demonſtrandique methodo, vt deinceps, tam diſcendo quam docendo occupatus, non niſi quæ clara & perſpicua ſunt, vel ipſemet amplecteretur, vel aliis proponere amaret. Solebat in hanc rem commemorare HIPPOCRATIS ad THESSALVM filium epiſtolam, quæ huiuſmodi ſtudiorum in omni vita multiplicem fructum impenſe laudat, medicinæ vero cupido eadem ſeorſim commendat. Et ingenium omnino tale nactus erat *noſter*, vt iſtiusmodi diſciplinis, quæ certis concluſionibus innituntur & connexæ ſunt, præcipue delectaretur: minime vero ferretur ad illa, quæ imaginationis & memoriæ ingentem vim & natiuam promtitudinem poſcunt, vt ſunt poetica facultas aut muſica, item oratoriæ atque ampliſſima ſtirpium cognitio: quibus quidem iuſtum pretium ſtatuit; ipſe autem ſeuerioribus iſtis, quæ iudicium & meditationem requirunt, animum a primis annis, & per omnem deinceps vitam, impendit.

Hæc

Hæc inter domi ipſum ab otio illiberali ſatis reuocabat indulgentiſſimi parentis ſemper occupatiſſima ad aliis inſeruiendum induſtria. Nam quum continuo illi adhærerent medicinæ ſtudioſi, quibus per omnes artis ſalutaris partes inſtituendis operam dabat; creberrime *noſter* doctiſſimo parenti adſtabat, quoties vel anatomicis vel chymicis demonſtrationibus occupabatur. Sicque vere illum reportabat fructum, quem iſti priſcorum Aſclepiadarum filii, qui cum patribus, artis opera, eoque pertinentia progymnaſmata, exercentibus continuo verſantes, ipſi propemodum non ſentientes, proficiebant, tamque profunde animis viſa, audita, propriisque manibus tractata immittebant, vt facilius fuiſſet elementa litterarum obliuioni tradere, quam ex animo hæc dimittere, quibus a teneris vnguiculis adſueuerant.

Tam felici ſucceſſu, gradibusque citatis ad metam ſtudiorum decurrentem adoleſcentem acerba clades *Hoffmannianam* domum A. DCLXXV. affligens grauiter perculit. Dei enim nutu fiebat, vt intra triduum vterque parens, & filia natu maxima, epidemio morbo, qui veris initio tunc ſæuiebat, abriperentur.

Non poſſum quin hoc loco commemorem, quod ex ore excellentiſſimi viri ſæpe me audire cum ſumma iucunditate, nec minori fructu meo, memini. Nam, vt ſæpe ſolebat, vel liberis ſuis vel familiaribus amicis, recenſere, quæ ſibi aduerſa olim viſa, ad felicitatem tamen veram promouendam potentiſſima, diuinitus euenerint, & non minus ex ſobria philoſophia, quam pietatis chriſtianæ intimis doctrinis, de fructu ex aduerſis capiendo grauiter diſſerere: ita huius quoque caſus, non aliter meminiſſe ſolebat, quam vt diuinæ prouidentiæ gratias ageret, quæ in maximam vtilitatem ſibi & ſuis hæc euenire iuſſiſſet. Deceſſerant optimi parentes, quo tempore lu-

brica

brica ætas natorum maxime indigebat parentum conſiliis, monitis & multis ad vitam commodam ſubſidiis, ab illorum pietate & indulgentia exſpectandis. Deceſſerant non ampliſſimo patrimonio relicto, & huius non exiguam partem flammæ conſumſerant. Sed orba parentibus adoleſcentia ad Deo conſtantius fidendum, ad preces ardentius fundendum, ad virtutes amandas & honeſta ſtudia impenſius colenda impulit, & loco faſtus, quem feliciſſime viuere adſueti vix effugiunt, veram modeſtiam & inſeruiendi promtum honeſtumque ſtudium inſpirauit: quibus virtutibus effectum eſt, vt ſatis mediocres opes, diuino adſpirante fauore, ſufficerent ad illud in vita conſequendum, vt nemo illorum, quos tam grauis calamitas ſimul cum *noſtro* perculerat, non abunde haberet, vnde vitam honeſte, & cum decore toleraret. Quin nec ſtudia, quibus ſe noſter conſecrauerat, detrimenti quicquam inde cepiſſe, idem probe accurateque oſtendit. Nam quum mature guſtum medicinæ beatus parens præbuiſſet, verendum erat, ne ſe his, quæ huic diſciplinæ domeſtica & propria ſunt, nimis cito immergeret, eorumque dulcedine captus ſegnius, aut minori ſaltem ardore ea tractaret, ſine quibus hæc, quæ ad ſublimiores ſcientias pertinent, nec bene digeri, nec communicari cum aliis poſſunt. Manſit autem gymnaſii patrii alumnus vsque ad finem A. MDCLXXVIII. quo editis ſpeciminibus eruditionis ſuæ per diſputationem *de Mundo*, Præſide laudato PRÆTORIO defenſam, & ſollennem orationem publice eidem vale dixit, & cum patronis ac neceſſariis amicis de ratione ſtudiorum alibi locorum ineunte, earumque ſede deligenda deliberauit. Amor artis ſalutaris, *Hoffmannianæ* domui quaſi gentilitius, ſemper animum *noſtri* tenuerat; eius autem celeberrimus Profeſſor GEORG. WOLFGANGVS WEDELIVS in inclyta *Ienenſi* academia tunc vnus omnium maxime florebat: quare omnium

con-

consilio hæc ipsi schola Asclepiadei dogmatis eligebatur.

Quemadmodum mature cognouerat medico futuro maxime idoneas esse disciplinas mathematicas & philosophiæ naturalis assiduum studium; ita in primis curæ cordique habebat, vt in hisce magis confirmatus, medicinæ operam felicius nauaret. Nec deerant tam honesto amori, qui abunde satisfacerent, celeberrimi tunc doctores *Eberhardus* WEIGELIVS, ille ARCHIMEDES *Ienensium* & *Io. Andr.* SCHMIDIVS, Theologus postea *Helmstadiensis* & Abbas *Mariæuallensis*, quorum doctrinis se plurimum debere gratus sæpe celebrauit. Ad medicinæ autem doctrinas recte percipiendas præter ceteros vtebatur iam laudato WEDELIO præceptore: plurimum tamen ab assidua meditatione & frequenti bonorum medicinæ auctorum lectione exspectabat. Sub hoc præside in cathedra stabat, & Ao. MDCLXXVIIII. *de Menstruo ventriculi* disputabat.

Quum annuum tempus *Ienæ* transegisset, omnibusque commilitonibus industriam suam comprobasset; rogabant ipsum non pauci amicorum suorum, vt se participes redderet domesticarum exercitationum, quibus chymiam assidue colebat. Horum itaque in gratiam, & vt ipsemet docendo magis confirmaretur; hunc laborem minime subterfugiendum duxit. Neque parum isto se studio tam illis, quam sibi, profuisse sensit. Enimuero maior erat cupiditas per chymiam speranda medico doctrinæ emolumenta consequendi, quam vt retinere se ipsum posset, quo minus ardenti desiderio suo quouis modo satisfaceret. Florebat tunc artis huius singulari laude *Caspar* CRAMERVS, medicinæ in vicina *Erfordiensi* academia Professor longe celeberrimus, ad quem anno MDCLXXX. ineunte proficiscebatur, seque omni officiorum genere in amicitiam tanti viri insinuebat. Multum ipsi profuerunt prælectiones

chy-

chymicæ, quibus aſſiduo ſtudio intererat: ſed longe plus emolumenti ex domeſtica conuerſatione & quotidianis colloquiis eiusdem medici percipiebat. In hoc ſeceſſu elaborabat ad dogmata potiſſimum *Hermontiana*, quæ tunc in ſcholis medicis regnabant, quibusque luce phyſicæ doctrinæ plenius colluſtratus nuncium remiſit, diſſertationem *de Autochiria*, quam circa finem anni *Ienam* reuerſus illuſtri WEDELIO legendam, & percenſendam offerebat, vt, ſi digna luce eſſet, ſub eius præſidio publice ventilaretur.

Enimuero tantopere commentatio hæc celeberrimo viro placebat, vt *noſtro* aperte declararet, tam egregium ſpecimen maiori præmio ſe dignum exiſtimare. Ne vero ambiguum eſſet, quorſum hæc tenderent; ſuadebat *noſtro*, vt ſe illis viris adiungeret, qui tum honores doctorales ab ordine medico petierant & propediem reportaturi erant. *Noſter* vero ſine conſilio & auctoritate illorum, quos patrum loco venerabatur, tantam rem adgredi minime auſus, quum id Excellentiſſimo WEDELIO declaraſſet, ab ipſo tunc Decano facile impetrauit locupletiſſimum teſtimonium, quod tutoribus & proximis agnatis vel affinibus exhiberet. Quo viſo illi facile adſenſum præbuerunt, ut oblatos honores ambiret. His auſpiciis examina legibus præſcripta ſubiit, & cum omnium calculos promeruiſſet A. MDCLXXXI. vltimo Januarii die, *de Autochiria*, applaudentibus omnibus, diſputauit. Hoc facto a. d. V. Februarii, quum nondum vigeſimum primum ætatis annum attigiſſet doctorales in medicina honores, brabeuta & præcone toties dicto WEDELIO reportauit.

Enimuero *noſtro* minime illa mens erat, quæ in pluribus conſpicitur, qui publico eruditionis teſtimonio acquieſcentes, non tam amplificandæ ſtudent, quam emolumentis cito reportandis inhiant. Vix doctorem e cathedra WEDELIVS *noſtrum*

dimi-

dimiſerat, quum iam flagraret cupiditate, maxime quidem laudabili, omnibus comprobandi quam eſſet docendo, cathedræque per ſe tuendæ idoneus. Periculum itaque virium ſequenti menſe Maio tanto cum ſucceſſu fecit, vt diſputatio, quam primam ſuis auſpiciis habuit *de cinnabari antimonii*, mox diuerſis formis recuſa prodiret, quum admirabilis & profunda chymiæ, quam pandebat, doctrina lectores vbicunque alliceret. Eſt enim *Lugduni Batauorum*, procurante celeberrimo *Paulo* HERMANNO MDCLXXXV. 12mo edita, & *Francofurti ad Mœnum* MDCLXXXVIIII. in 8vo.

Quantopere iam confiderent noui doctoris *noſtri* dexteritati ac peritiæ iuuenes academici, mox elucebat, quum prælectiones in chymiam & alias vniuerſæ medicinæ partes institueret. Maiori enim numero & notabiliori ardore ad ſcholas *eius* confluebant auditores, quam vt æque animo ferre poſſe viderentur illi, quibus ordinarium docendi munus demandatum erat. Annuum itaque tempus, & quod excurrit, vtilitati artis cupidorum *lenæ* impendit, hocque ad finem tendente *de morbo conuulſiuo ex viſo ſpectro* nouam diſputationem publice propoſuit.

Hoc facto *Ienam* tantiſper relinquere ſtatuit, vt crebrius repetitæ inuitationi viri Generoſiſſimi & Perilluſtris, Domini *Ioach. Mart.* de VNVERFÆRTH, Sereniſſimi Electoris *Brandenburgici* Conſiliarii & principatus *Mindenſis* Cancellarii affinis ſui dilectiſſimi, ſatisfaceret, iamque vacillanti valetudini ſuæ hac peregrinatione conſuleret. Euenerat enim ipſi, quod omnibus ſolet, qui intentius naturæ contemplationi & indagationi ſeſe dedunt, vt corporum ſuorum robora inquieta cogitatione nocturnaque vigilia minuant: iamque hypochondriaci morbi rudimenta non obſcure ſentiebat, & cur pulmonibus ſuis a phthiſi metueret, haud adeo læta percipiebat præſagia.

Quum *Mindam* perueniſſet, non ſolum ipſa itineris iucunditate admodum erectas & refocillatas vires mirabatur, verum etiam in honoratiſſimi affinis dilectiſſimæque ſororis domo ita omnia ad votum ſuum comparata deprehendebat, vt reditum ſuum ad *Ienenſes* muſas longius, quam initio ſtatuerat, differre non dubitaret. Sed quum mox intelligeret, quam planam ſibi tanti viri domus viam ad amicitiam ſummorum in illa prouincia virorum panderet; diuinoque beneficio contingeret, vt pluribus graui morbo decumbentibus medicas manus ſingulari dexteritate, nec minori felicitate admoueret; amantiſſimæque domus preces propriæque ſalutis rationes liquidiſſimæ accederent: ſtatuit tandem *Mindæ* potius beneuolentia præcipuorum virorum frui ac florere, quam ſe denuo inuidiæ fluctibus ac valetudinis periculo *Ienæ* exponere. Sæpius memini me ex ore ipſius audire, quod admodum iam male afflicto corpore *Iena* digreſſus, itinerum ac vitæ magis actiuæ vtilitatem tum primum rectæ cognouerit, quum a ſedentaria vita ſemet ſubtraxiſſet. Atque ab eo tempore vsque in ſenectutem id maxime tenuit, vt quantum fieri poſſet, a ſedendo ſibi caueret. Quoties itaque aliquid meditabatur, deambulabat: quæ autem ſcribenda erant, inter ambulandum dictabat. Habebat etiam complures ſemper, quibus dictabat calamo excipienda, vel deſcribenda dabat, quæ recenſuerat. Ita vero agendo & ſibi proderat, valetudinem tuendo; & illis, qui, dum ipſi a manu erant, rerum vtiliſſimarum ampla cognitione vix ſentientes imbuebantur, & ad medicam prudentiam deducebantur.

Biennium hic lætus & felix exegerat, vbi animum cupido inceſſit exteras etiam regiones adeundi. Primum itaque ad Batauos excurrit, ibique præcipuas & florentiſſimas ciuitates ordine luſtrauit, neminemque, cui ab arte & eruditione nomen

para-

paratum erat, inſalutatum reliquit. Sed præcipue beneuolentia celeberrimi Botanici Profeſſoris *Lugdunenſis*, *Pauli* HERMANNI, patria *Halenſis*, delectabatur, qui hunc ciuem ſuum non ſolum peramanter hoſpitio excipiebat, verum etiam quouis officiorum genere demereri non deſiſtebat. Nauem deinde conſcendit, & menſe *Iulio* in *Britanniam* traiecit, vbi per aliquot menſes *Londini* & *Oxonii* exactos, quicquid in phyſicis, anatomicis, chymicis vel mechanicis curioſum & vtile obuenit, auide conſiderauit, & ex clariſſimorum virorum conſuetudine fructum non mediocrem percepit. Sæpius tunc familiariter cum illuſtri domino *Roberto* BOYLE verſatus fuit, qui non obſcure ſignificauit, ſe virtuti & eruditioni *noſtri* magnum pretium ſtatuere, quum vltro ſæpe ad ſe accerſeret, & de rebus chymicis ac phyſicis longum colloquium inſtitueret. Sed & SLARII, CRELLII aliorumque artis ſalutaris antiſtitum amorem & beneuolentiam ſibi comparauit. Tam optato huius itineris ſucceſſu lætus Nouembri menſe *Mindam* revertebatur; priſtinoque more ægrotantium languoribus depellendis indulgebat.

Sequenti anno MDCLXXXV. præſidio militari, quod apud *Mindenſes* collocatum erat, cuique generoſiſſimus & admodum ſtrenuus vir, dominus *de* ZIETEN cum imperio præerat, medicus dabatur, & præter honeſtum ſalarium multum beneuolentiæ, tam a ſummo harum copiarum ductore, quam a centurionibus & reliquis cohortium præfectis ſemper experiebatur, quoties cum ipſis aliquid eſſet negotii. Non hic ſubſiſtebat HOFFMANNI *noſtri* felicitas, ſed dexteritatem artis quotidiano vſu auctam pari paſſu inſequebatur. Glorioſiſſimæ enim memoriæ Princeps FRIDERICVS WILHELMVS, Elector *Brandenburgicus*, ipſum totius principatus *Mindenſis* phyſicum prouincialem Ao.MDCLXXXVI. conſti-

tuebat,

tuebat, & honorificum medici aulici titulum adiungebat: sed & præcipui per illam prouinciam & comitatum *Rauenspergensem* nobiles suæ suorumque valetudinisque curæ libentius gerendæ ipsum annuis stipendiis obligabant. Cumque his ita inseruiret, vt præmonendo, consulendo, medendo industriam conseruandæque valetudinis & vitæ studium omnes intelligerent, numquam autem sostrum a quoquam ope sua vso exigeret, expertus est, hanc sibi viam ad commendationem & opes etiam comparandas certissimam esse, a qua numquam deinceps tota sua vita discessit.

Quum ita ad votum omnia *nostro* hic fluerent, accidit, vt eodem anno iam ad finem tendente status principatus *Halberstadiensis* ipsum ad se inuitarent, quo locum prouincialis medici, morte eius, qui munus id gesserat, vacuefactum, caperet. Non adspernandis conditionibus vocabatur; quum præter ordinarium, quo id munus gaudet, salarium multi ex præcipuis, tam vrbis, quam prouinciæ, viris annuum ipsi stipendium decernerent. Nullus itaque dubitabat inuitantibus obsequi. Dum vero abitum in annum sequentem differt, interea nouam excursionem, comite affine suo, Domino *de* VNVERFÆRTH per *Brabantiam* & *Hollandiam* instituit. Ineunte igitur vere Ao. MDCLXXXVIII. *Halberstadium* petiit, incredibili omnium studio exceptus. Artis crebra documenta inter omnes generis homines edebat, tantumque sibi omnium amorem conciliabat, vt exspectationi quisque suæ abunde esse satisfactum fateretur. Eodem tempore solidam eruditionem suam medico orbi ostendebat tractatu *de insufficientia acidi & viscidi* in lucem edito, quo *Cornelii* BONTEKOE Archiatri *Brandenburgici* & Professoris medici in academia *Francofurtensi* hypotheses, tunc nouitatis eximia gratia florentes, de morborum caussis, eosdemque submouendi rationibus, oppu-

oppugnauit, & multis tam ex theoria, quam praxi rationali desumtis argumentis ita destruxit, vt ex eo euilescerent, plane ab omnibus explosæ. Eius autem scripti laudes vel attingere superuacuum esset, postquam doctissimi viri, qui *acta eruditorum Lipsiæ* ediderunt, admodum honorifico elogio illud MDCLXXXVIIII. mense Iulio mactauerunt.

Hornbusæ, in principatu Halberstadiensi, larga aquarum salubrium scaturigo tunc prorumpebat; quo loco olim idem contigisse, sed mox defecisse, aliqui reminiscebantur. *Noster* in aquæ scaturientis naturam & vires accuratius tunc inquirebat, & incredibili hominum ægrotantium multitudini, quæ brevi tempore affluebat, omni opera & studio consulere annitebatur. Huius vero laboris fructum hunc habuit, quod tot ægrotos inspiciendo, & malorum originem exquirendo, curationum quoque successus obseruando & consignando, artis peritiam insigniter augebat, in diesque pluribus per rectorum consiliorum optatos successus innotesceret & commendaretur. Extat de hoc fonte scriptum vernaculo sermone tunc a *nostro* editum.

Eodem tempore cœpit animum contrahendo matrimonio adpellere, tamque felicibus auspiciis hoc negotium aggressus est, vt nulla re clarius forte intelligatur, quam bene Numen propitium rebus HOFFMANNI *nostri* fauerit, salutique eius prospexerit, quam considerata matrimonii illius felicitate. Elegit enim, Deo sic dirigente, & electa anno iam ad finem properante MDCLXXXVIIII. potitus est virgine honestissima, & non minus venusto corpore, quam animo vera pietate, prudentia & mansuetudine ornatissima IOANNA DOROTHEA, viri integerrimi, probe docti & artis pharmaceuticæ consultissimi *Andreæ* HERSTELLE, pharmacopœi *Clausthalensis* & *Zellerfeldensis*, vnica filia, femina ad exemplum proba & ma-

 riti

riti per omnem vitam amantissima, cum qua per XXXXVIII. annos coniunctissime vixit. Deo enim visum fuit honestissimam matronam A. MDCCXXXVII. mortalium rebus eximere: de quo inferius dicendi locus recurret.

Circa hæc tempora ad exitum felicem deducebantur diu agitata consilia de academia in *Halensi* vrbe erigenda, iamque in eo erat, vt per omnes ordines eligerentur ac aduocarentur viri celeberrimi, a quibus exspectari poterat, fore vt Serenissimi conditoris spei ac voluntati satisfieret. Aderant iam aliqui celeberrimi viri, qui omne sublimium disciplinarum bonarumque artium genus docendo famam noui *Heliconis* excitabant: iamque discendi cupidorum non manipuli, sed cohortes adfluxerant: erantque in illa multitudine studiosorum complures ex illustrissimis familiis orti iuvenes: prorsus, vt quemadmodum ex vegeto germine præstantiam ac proceritatem stirpis, & ex primitiis fructuum messis vbertatem: ita ex primo hoc initio præsentem, quam intuemur, felicitatem nouæ academiæ augurari liceret. His sese *Fridericus* HOFFMANNVS, medicinæ ac naturalis doctrinæ Professor primarius a Serenissimo Principe constitutus A. MDCLXXXXIII. a. d. XXIII. Mart. in publica cathedra primum ostendebat, initiumque publici muneris faciebat recitanda oratione *de atheo ex artificiosissima corporis humani fabrica conuincendo*: quam typis mox publicis exscriptam Perillustri academiæ *Fridericianæ* Curatori ac Directori *Dan. Ludolpho de* DANCKELMANN dedicabat. Ita autem placuit illa eruditis viris, vt propter illam numero medicorum theologorum pridem a pluribus adscriptus sit, & inter præcipuos relatus, qui contra atheos calamum cum fructu effatu digno strinxerunt.

Prima ipsum & præcipua cura distinebat, vt de omnibus, quæ ad muneris suscepti rationes pertinebant, prouide dispiceret.

ceret. Conſcripſit itaque facultatis medicæ ſtatuta, eademque Sereniſſimo vniuerſitatis conditori confirmanda obtulit: ſigillum etiam facultatis, quali hodie vtitur, inuenit. Deinceps de collega medico cogitauit: cumque Dominus D. *Georgius Erneſtus* STAHLIVS, qui tunc Principi *Saxo-Vinarienſi* faciebat medicinam, ſcriptis ad ſe litteris veterem amicitiam *Ienæ* cultam renouaret, ſeque ad nouam academiam euocari cupere oſtenderet: aulæ ipſum meliori modo commendauit, & collegam vt expetiit, ita impetrauit.

Proxima occupatio in vſum præſentium ſtudioſorum dirigebatur, quibus in partes medicinæ omnes intimius deducendis omnem operam nauabat, ſcholaſque tum publicas quam priuatas aperiebat. Probabat autem illam medicinæ tam faciendæ quam docendæ rationem, quæ corporis curandi omnium partium ſtructuram ex anatomica autopſia ante omnia exquirit: actionum autem, quas viuæ edunt, cauſſas tam ex motum æternis legibus, quam rerum, quæ in nos agere non poſſunt, vt aeris, aquarum, ciborum, medicamentorumque viribus inſitis eruit & indagat, atque ad hoc tam phyſicis quam chymicis & medico-practicis experimentis vtitur. Atque anatomiæ docendæ vna cum practica medicina prouinciam nactus, eius multiplices vtilitates ad practicum vſum inculcandi occaſionem crebram habuit, nunquam autem dimiſit, ſed luculento academiæ fructu eas adminiſtrauit.

Diu enim abdicauerat illa dogmatum genera, vel auctoritati veterum innixa, vel ex hypotheſi gratis adſumta, ratiociniorum intortorum ancipiti nexu, magno autem loquacitatis tractu deriuanda. Quumque non minus ea, quæ vitam & ſanitatem præſtant, quam quæ vel morbos inducunt, vel eosdem expellunt, cuius generis ſunt res externæ, in ſcholis dictæ non naturales, neceſſitate & certis legibus agant; non

 pote-

poterat vtique probare illorum rationes, qui talibus insuper habitis, aut leuissime tactis, principium aliquod vitale cogitans & intelligens præcipue respiciendum in medicina existimant, & ab illius vel sapientia vel erroribus omnia consequi arbitrantur. Grauiter potius & creberrime inculcabat, animæ vires in corpus vtique magnas esse & conspicuas, verum magis ad lædendum corpus ac variis morbis exponendum eam valere: quod affectuum exemplo clarissime cognoscitur. Quicquid tamen vel mali hinc euenit vel boni, semper corporis statui alterando cedit: vt omnino medicus non possit succurrere vlla alia parte, quam corporis rationem habendo, inque eo occurrentes motus vel dirigendo vel moderando aut omnino sopiendo. Vrgebat autem præcipue illam medicinæ partem, quæ aëris, ventorum, regionum, aquarum, ciborum, potuum vitæque generum insignes vires ad vitam sanam præstandam, morbosque auertendos; atque ex horum praua vel constitutione vel vsu morborum ortus explicat; deinde vero vias recuperandi valetudinem & confirmandi ex eadem cognitione inuenit & designat.

In ipsa proinde medicina facienda ita pariter comparatus erat, atque auditores suos ita formabat, vt non sperarent a medicamentis vllis curationum optatos successus, tamquam illis perpetuæ & absolutæ vires inessent; sed ab ea corporum, quibus offeruntur, conditione, quæ efficaciæ a medicinis expertæ vel obsecundando vel resistendo & contra nitendo ad eas medendi vias ducitur, quæ præsenti curandorum statui maxime congruunt & ad salutem requiruntur. Hanc cognitionem in medico vocabat rationem siue potius iudicium, vniuersæ medicinæ præsidem, cuius beneficio omnium, quæ fieri aut facta esse vel ipsi videmus, vel ab aliis consignata legimus, caussas inuenimus, facileque cognoscimus, cur ab eodem medi-

camen-

camento vel auxilii genere hic optimos, alter paucos, alius omnino nullos effectus annotauerit. Aegrotantibus, aut in alicuius morbi initio positis praecipue inculcabat, omnium aut saltem plerarumque aegritudinum sibi quemque caussam esse; adeoque multum sane in vnoquoque situm esse, vt vel immunis a morbis ad conspicuam aetatem perveniat, vel continuo delinquendo variis morbis obnoxius reddatur, vitaeque exitum immaturum sibi contrahat. Multos itaque multarum medicinarum longo vsu magis indies magisque corruptos ad emendatiorem valetudinis statum deduxit huiusmodi consiliis, omninoque paucis & selectis medicinis apud tales, qui monitis audientes essent, plus effecit, quam antea infinita medicamentorum farrago & varietas potuerat efficere.

Qui medicinam ad naturae vniuersae rationes ita reuocabat, optimo sane nascentis *Fridericianae* fato ad physicam docendam fuerat admotus. Huius enim tantopere ad humani generis commoda multiplicia comparatae doctrinae scholas aperiebat, non mera ratiocinia allaturas; sed aeque perspicuis ac iucundis experimentis omnia sensibus probaturas. Splendidissimum merito dicas primum illud auditorium, decem illustrissimos Comites, sex Barones, complures nobiles & honestos alios auditores complectens. Admirabilis sane ardor ille commemoratione dignus visus est, quoniam & felicitatem nouae ac nondum sollemniter dedicatae academiae comprobat, & praeclaram fiduciam in docentis dexteritate positam ostendit. Nam quum is philosophiae eandem partem sedecim ordine collegiis tractauerit; neque defuissent, qui omni molimine applausum hunc minuere conarentur: semper tamen habuit frequens & nobilissimis ciuibus effulgens auditorium, & in eo viros iam publicis & honorificis muneribus admotos, qui assidua praesentia sua testarentur, quantum huiusmodi solidum docendi genus

 aestima-

æſtimarent, ipſoque exemplo ſuo ſecus ſentientium non ſatis ſincera iudicia refutarent.

In promtu plures ſunt, quos laudare ſuis nominibus liceret: ſed ſufficiat nunc celebraſſe illuſtrem ICtum, intimum deinde Regis Conſiliarium, *Chriſt.* THOMASIVM, qui ipſemet colligebat ex veteranis iurisprudentiæ cultoribus decem auditores, cum quibus integris quatuor menſibus HOFFMANNO demonſtrationes ſuas afferenti & explicanti aſſidebat: porro theologum poſt hæc *Ienenſium*, *Io. Franc.* BVDDEVM, tunc philoſophiæ apud nos doctorem, reticere nefas foret; quoties licuit, ſedulus ſpectator & auditor adfuit. Neque minus fauit hiſce demonſtrationibus, qui tunc pariter philoſophiam docebat, & nunc Regii & ſanctioris conſilii particeps, Cancellarii inſuper academiæ *Fridericianæ* dignitate fulget, D. *Io. Petr. de* LVDEWIG, itemque D. GOETSCHIVS, Iurium Profeſſor, omninoque multi, qui nunc ſummis dignitatibus fulgent, viri tunc, rerum naturalium cognitione ſe imbutos, indeque magnam per vniuerſam vitam iucunditatem fructumque ſe percepiſſe, gratiſſima prædicatione commemorant, quoties vel per litteras cum ipſo colloquendi, vel coram compellandi occaſio ſe obtulit.

Quum Sereniſſimus Elector FRIDERICVS III. a ſuo nomine vocandam vniuerſitatem ipſis Kalendis Iulii inauguraſſet; poſtridie eius diei *noſter*, præſentibus Electore, aulæ, vniuerſitatis & vrbis proceribus decem medicinæ doctores ſollemni ritu creabat. Finitis autem ſollemnibus, quum principi diutius *Halæ* commorari non liceret, isque abiens clementiſſime iuſſiſſet, vt patres academiæ deliberarent, ſi quid ad ſalutem *Fridericianæ* in poſterum tempus ſanciendum exiſtimarent: hi quidem re mature deliberata, duo ex ſuo ordine ad munificentiſſimum ſuum nutritorem miſerunt, qui publica vniuerſitatis nego-

negotia tractarent & conficerent. Delectus autem cum Illustri ICto & Consiliario Electoris intimo, *Samuele* STRYKIO *noster* eo proficiscebatur. Atque hi duumuiri non minori vniuersitatis bono, quam sua gloria, ex voto perfecerunt, vt priuilegia academiæ amplissima sancirentur.

Reuersus ab illa legatione HOFFMANNVS totum se tradebat ornandis & prouehendis illis disciplinis, quas docere iussus fuerat. Inter alia tunc parauerat ex purissimo nitro & chalcanthi oleo spiritum efficacissimum, vix coërcibilem & perpetuo fumantem. Hunc quum variis modis tentaret, diuersisque corporibus coniungeret: animus etiam tulit oleo cuidam æthereo aromatico eundem affundere. Illico flamma vehemens a commixtione oriebatur, qua omnia fere conflagrabant, vt resinosum paucum in fundo restitaret. Et hoc quidem experimentum in demonstrationibus physicis sæpius auditoribus exhibuit, antequam de chymici *Parisiensis* regii, domini *Hombergii*, inuento quicquam esset proditum. Quoniam is vero primus de eo aliquid in *Gallia* scripsit; inuenti gloriam fere apud omnes exteros reportavit. Sed rectius HOFFMANNI gloriæ prospexerunt illustres duumuiri, de TSCHIRNHAVSEN & de LEIBNITZ, qui tam pulchrum inuentum *nostro*, & merito quidem, vindicarunt, multis oculatis testibus conuicti, qui flammas, ex horum liquorum coniunctione ortas, in primis eius demonstrationibus physicis subinde fuerunt intuiti.

Quam multum in omni reliqua chymia tunc laborauerit, conspicuum reddit opus ab optimo quoque magnopere laudatum, *Petri* POTERII, *Andegauensis*, opera, annotationibus, additamentis & animaduersionibus emendata & illustrata, quod *Francofurti ad Mœnum* MDCLXXXXVIII. editum summo eruditorum virorum plausu exceptum fuit. Et sane faten-

fatendum eſt, *Poteriana* hæc non alio magis nomine placere eruditis noſtro ſæculo poſſe, quam quod *Hoffmanniana* liberali induſtria expolita & exornata fuerunt. Plura de vlterioribus in chymiam meritis *Hoffmannianis* inferius dicendi commodior locus occurret: nunc aliqua interſerenda ſunt, quæ primis *Fridericianæ* annis acta fuerant.

Tertio academiæ natali magiſtratum eius annuum *noſter* ſuſcipiebat, ab illuſtri ICto *Sam.* STRYKIO ad ſe delatum. Vere dici poteſt, neminem forte ex omnibus, qui *Fridericianæ* in perpetuum prodeſſe anniſi ſunt, feliciori ſucceſſu quam *Fridericum* HOFFMANNVM primo hoc academico conſulatu gauiſum fuiſſe. Etenim hic fuit, cui licuit apud Perilluſtres Ducatus *Magdeburgici* proceres efficere, vt viginti quatuor ſtudioſis liberalem victum præbere annuerent; huicque beneficio mille thaleros in ſingulos annos præbendos adſignarent. Non ſatis hoc beneficio impetrato academiam ſibi obligaſſe ſe exiſtimabat, niſi plures eidem Principi deuotas prouincias exoraret, vt idem exemplum ſequi vellent. Feliciter res ſuccedebat, quum ad principatus *Halberſtadienſis* Perilluſtres ſtatus preces deferret. Nam quum plures ex proceribus patronos ſibi omni obſequio & valetudinis ipſorum promta feliciique cura paraſſet: facile eos exorauit, ut pro duodecim ſtudioſis liberaliter alendis quingentos thaleros decernerent, idque ſuum beneficium perpetuum ſancirent. Vt vero tanto munere ad reipublicæ emolumentum ſuumque verum commodum rectiſſime omnes vterentur: ipſemet tum hoſpitibus bonas leges præſcripſit, tum etiam alumnis; quas a Perilluſtribus patronis ac mæcenatibus confirmatas promulgauit, & vt ab omnibus rite obſeruarentur, eo maiori ſemper ſtudio quæſiuit, quoniam vtriusque prouinciæ proceres ipſum alumnorum ſuorum ephorum legumque cuſtodem conſtituerant.

Nec

Nec inter minima huius magiſtratus referri debet, quod noſter apud Sereniſſimum Principem Nutritorem impetrauit, vt ex reditibus cœnobii *Hillerslebienſis*, in Ducatus *Magdeburgici* boreali limine inter *Haldenslebiam nouam* & *Wolmirſtadium* ſiti, quingenti quotannis thaleri academiæ donarentur, pro *collegio elegantioris litteraturæ* fundandæ. Inſtitutum hoc erat, vt in melioris ingenii & ſpectatioris induſtriæ aliquot iuvenes quadringenti thaleri quotannis impenderentur, qui ſe, hoc auctoramento inducti, elegantiorum litterarum ſollerti cura officiis ſcholaſticis ardentius præpararent, vt eſſent idonei viri, qui ſcholis præfici aliquando poſſent. Huic tanto conſilio ſuſceptæ rei præficiebatur, vna cum venerando theologo *Ioach. Iuſto* BREITHAVPTIO, ſacrorum *Hillerslebienſium* præpoſito & ſacrarum litterarum Profeſſore Seniore, vir vndiquaque Celeberrimus *Chriſtoph.* CELLARIVS, eloquentiæ, antiquitatum & hiſtoriarum Profeſſor publicus, cui pro labore iſto centum thaleri dercernebantur.

Fundamentum etiam bibliothecæ academiæ, quæ iam multis acceſſionibus aucta & locupletata eſt, idem HOFFMANNVS *noſter* hoc anno feliciter iecit. Nam quum vir Conſultiſſimus Dominus D. SIMON, iurisprudentiæ Profeſſor publicus, hoc anno deceſſiſſet, omnemque librarium apparatum ſuum publicis vſibus legaſſet; id vero quorſum pertineret obſcurum videretur: noſter viduam defuncti adiit, ipſique perſuaſit, vt libros ſibi pro academia traderet: quos protinus acceptos publico academiæ loco aſſeruandos intulit.

Satis hinc facile intelligitur, quam multum pro publico *Fridericianæ* bono HOFFMANNVS laborauerit. Sed non ſolum domi nulla in parte defuit eius commodis promouendis; verum etiam peregre miſſus eius nomine, dignitatem illius decore ſuſtinuit. Nam poſt illam legationem, quam priuilegio-

rum impetrandorum & amplificandorum cauſſa ſuſcepiſſe eum diximus, iterum *Berolinum* adiit, vt ſollemnibus exſequiis, quæ Reginæ A.MDCCV. memorabili pompa peragebantur, intereſſet: eodemque anno *Francofurtum ad Viadrum* mittebatur, vt illi academiæ, ſæcularia gaudia celebranti, noſtræ nomine gratularetur.

Quam celebre HOFFMANNI *noſtri* nomen etiam primis academici muneris annis per omnem *Germaniam* fuerit, ex multis licet cognoſcere. Nam non ſolum illuſtris *Academiæ Cæſareæ Naturæ Curioſorum* Præſes *Lucas* SCHROECKIVS eum ad ſocietatem honorifice & ſponte inuitauit, quantumque eius in anatomicis, phyſicis ac chymicis indagationibus induſtriam æſtimaret, *Democriti* nomine impoſito teſtatus eſt: verum etiam Perilluſtris LEIBNITIVS eundem inter primos regiæ *ſcientiarum ſocietatis*, quæ *Berolini* ineunte hoc ſæculo fundabatur, ſodales adſcribebat. Excitauit hoc *noſtrum* ad obſeruationes barometrico-meteorologicas adornandas, quarum non nudas conſignationes, ſed ad vſum applicatas & in ætiologiam epidemiæ conſtitutionis conuerſas condere ephemerides cogitabat. Exſtat huius operæ ſpecimen omnem annum MDCC. complexum: cui præmiſſæ ſunt curioſæ meditationes phyſicæ de ventorum cauſſis eorundemque viribus & operationibus tam in hominum corpora quam in barometra. MDCCXVIIII. in celeberrimam regiam *ſcientiarum ſocietatem Britannicam* receptus, cui dein obſeruationes ſuas phyſico-chymicas inſcripſit. Poſtea ſub auſpiciis *ſocietatis ſcientiarum Ruſſicæ* per BLVMENTROSTIVM Archiatrum, genuinum ipſius diſcipulum, ſodalis electus & per diploma transmiſſum, renouata illa ſocietate, MDCCXXXV. Calend. Iunii ſub Pæſidio Illuſtriſſimi Miniſtri & Camerarii *de* KORFF pro membro honorario vna cum celeberrimi nominis Angliæ medico Domino SLOANE in claſſe phyſico-medica eſt declaratus.

Hic quoque amplissimus sane dicendi locus esset, si ex diurnorum libris exhibendi essent, quibus ægrotantibus opi & auxilio venerit. Neque tamen possum, quin aliquot ex maxime eminentibus & præcipuo loco positis attingam. Eminentissimus Elector *Moguntinus* LOTHARIVS FRANCISCVS ex primis erat, qui *nostrum* valetudinis tuendæ caussa ad se euocauerunt. Ad hunc sapientissimum principem A. MDCCII. profectus, in aula eius aliquamdiu retinebatur, eiusdem precibus; quippe cupiebat omnino, vt coram intuendo omne vitæ eius genus, quæ vires corporis eius essent, quæque proprietates, cognosceret, vt tanto commodius rectis consiliis & auxiliis succurreret. Quandam in eius fide & dexteritate fiduciam poneret tantus princeps, non solum tunc ostendit, verum etiam omni deinceps tempore. Non enim solum de suæ valetudinis statu sæpe ad ipsum clementissime scripsit: verum etiam consilium eius in difficilioribus casibus ad forensem medicinam pertinentibus, sua manu exaratis litteris identidem requisiuit. Eodem itinere ad aulas celsissimorum Landgrauiorum, tam *Hasso-Darmstadiensis*, quam *Cassellani*, invitabatur, vt in rebus ad valetudinem principum pertinentibus consilia suppeditaret. Atque sæpius deinceps ab aula *Cassellana* litteras accepit, quibus vel ad curationem aduocabatur, vel in medicum consulere iubebatur.

Circa idem tempus *Cizam* vocabatur a Celsissima Principe MARIA AMALIA, Potentissimi *Borussiæ* Regis FRIDERICI I. sorore, MAVRITIO WILHELMO, Duci *Saxo-Cizensi* nupta: cuius gratia tantum florebat HOFFMANNVS, ut per plurimos deinceps annos eodem sæpius vocaretur, nunquam non clementer habitus & honorifice dimissus.

Neque defuerunt magni principes, qui ipsum in suas terras inuitarent, & splendida satis munera offerrent. Sic factum a

morte

celeberrimi MEIBOMII ſcimus, vt in academiam *Iuliam* ipſum pertrahere niterentur, quorum eſt de talibus negotiis deliberare. Neque minus ab aula *Guelpherbytana* in locum defuncti BEHRENSII archiater deſiderabatur. Omnium autem maxime, ſerio & multum requirebatur, vt in *Caſſeliana* aula archiatri munus capeſſeret. Enimuero omnibus ſe modeſte excuſabat *noſter*, cui patriæ inſeruire pulcherrimum videbatur: aulæ autem ſeruitiis ſe mancipare non ſolum moleſtum, ſed cum periculo etiam multo coniunctum videbatur. Et ſane plus gratiæ eſt magno & celebri medico, qui ad magnates vocatus venit, & peracto negotio abit, quam qui ſemel adſtrictus cum empiricis omnis generis luctari, aduerſus inuidiam autem, calumniam & faſtum aulicorum perpetuas excubias agere debet, prorſusque ſæpe cum gemitu ſub magno ſtrepitu boni viri officium exercere.

Anno MDCCIII. WEISIO iuniore Archiatro Regis Boruſſiæ mortuo nomine Regis, qui tunc temporis Magdeburgi degebat, noſtro HOFFMANNO ab illuſtriſſimo Camerario Comite *de Wartensberg* ſplendida hæc ſparta fuit oblata, ſed ipſe humillime, ob prætextam infirmi corporis valetudinem, ſummam hanc clementiam deprecatus; breui vero tempore diplomate Regio in numerum Conſiliariorum & archiatrorum receptus eſt; vacuefactum autem Archiatri munus *Gundelsheimerus*, ex *Gallia* redux, obtinuit.

Anno huius ſæculi quarto rogabant ipſum aliqui aulæ *Berolinenſis* primarii miniſtri, quibus auctor fuerat, vt thermarum *Bohemiæ* Carolinarum vſum experirentur, ſecum vt iter iſtud inſtitueret, fontisque huius aquis recte vtendi modos edoceret. Hac occaſione ita vtebatur, vt naturam & vires admirabilis huius ſcaturiginis ad examen accuratius reuocaret. Quicquid igitur per complura experimenta tunc cognouerat, id omne

omne cum publico communicabat, ſcripta eleganti diſſertatione de *thermis Carolinis*, quæ ſæpius typis renouata & in vernaculum etiam ſermonem translata legitur, cum pluribus aliis, quæ ad fontes ſoterios pertinentia deinceps obſervauit, & in vſus publicos convertit. Sæpius enim poſthæc easdem *Bohemiæ* ſalubres aquas adiit, hortantibus ipſum principibus aut aliis illuſtribus ægrotis, quibus ſpem emendandæ valetudinis ab hac medicina diuinitus conceſſa fecerat. Factum hinc fuit, vt HOFFMANNVS magis magisque indies innoteſceret: quum ſingulis annis magna ægrotantium multitudo ad thermas confluat: qui quum ipſius conſilia pluribus fuiſſe ſalutaria intelligerent, non ſolum tunc iisdem vti volebant, verum poſtea etiam per litteras edoceri modos & vias ad ſalutem recuperandam proficuas deſiderabant.

Nolumus multa cumulare de ſummorum hominum perſonis, quarum ſaluti tuendæ aut reparandæ fontium vſum attemperauit: neque tamen reticendum eſt, *Auguſtiſſimæ Imperatrici* A. MDCCXXI. thermis hiſce vtenti vocatus adfuerit, & quod deinde A. MDCCXXXII. *Auguſtiſſimo Imperatori* CAROLO VI. vna cum AVGVSTISSIMA ad hos fontes profectis conſilio adfuerit. Incredibili ſtudio fauebat ſummus hic chriſtiani orbis Monarcha intelligendis harum aquarum principiis & conſtitutiuis partibus, quas HOFFMANNVS coram per experimenta omnis generis demonſtrabat. Non opus eſt hic multis commemorare, quam conſpicuis ſummæ clementiæ ſignis Auguſtiſſimæ perſonæ hunc medicum proſequutæ fuerint, quantisque magnificis muneribus exornatum dimiſerint: illud certum eſt, quod & poſtero tempore non intermiſerint, HOFFMANNI nomen honorifice commemorare, & laudare induſtriam ac peritiam in ſe curandis comprobatam, etiam coram Potentiſſimo Rege *Pruſſiæ*, cum *Pragæ* præſens adeſſet.

 Illis

Illis tam crebris itineribus in *Bohemiam* detexit *noster* iam A. MDCCXVII. aquas amaro catharctico sale pollentes *Sedlicenses*, earumque prima mentio publice facta est in dissertatione inaugurali, quæ *obseruationes & cautelæ circa acidularum & thermarum vsum & abusum* inscribitur. Sed quum post sex annos ad thermas rediret, *Augustissimæ* inseruiturus, eiusque mentionem apud Celeberrimum & Perillustrem Archiatrum Cæsareum, Dominum *Nic. Pium de* GARELLI, iniiceret, horumque duumuirorum sententia illæ aquæ & ex iisdem paratum sal comprobatum commendatumque esset: mirum erat, quantam mox celebritatem per vniuersam *Germaniam* consequebantur.

Neque tamen his thermis solum, aut his, quas modo nominauimus, aquis *Sedlicensibus* illustrandis operam dedit, sed omnino ad omnes aquas soterias, & inter has præcipue ad acidulas, industriam suam conuertit. Insederat nostratium animis pervulgata opinio, quod thermarum & acidularum natura toto, quod aiunt, cœlo distet, & quod hæ acidum aliquod foueant. Ostendit autem *noster* perspicue, quod non solum ab acido longe distent acidulæ, quippe potius alcalini salis prædominio insignes, sed quod omnino a thermis acidulæ vno tantum illo discrepent, quia calore destituuntur. Primus itaque fuit noster HOFFMANNVS, qui docuit acidulas & minerales aquas cum lactis connubio tuto & cum singulari fructu esse potandas, quod olim valde exitiosum habebatur a medicis, qui harum aquarum genium ac naturam ignorabant. Præterea quam optime docuit iustos omnibus his fontibus vtendi modos, cum omnibus cautelis, quæ ex modo illarum aquarum operandi, & corporum, in diuersis ab ætate, temperamento & morbo constitutionibus, diuerso statu resultant. Tantum igitur abest, vt nobilissima hæc sanitatis principia, quæ Deus huma-

humano generi ex terræ viſceribus ſuppeditat, abuſibus priſtinis reliquerit, aut perſuaſionibus ab empirico & imperito vſu olim ſtabilitis obnoxia eadem paſſus fuerit: vt potius omni niſu ad rationalem vſum ea reuocauerit. De aliquibus fontibus ſeorſim commentando, vt de *Selteranis* & *Lauchſtadienſibus*, quorum inſigniſſimum, tum in auertendis tum in debellandis contumacibus morbis, vſum primus omnium recte detexit, & peculiaribus de iisdem conſcriptis diſſertationibus docuit, vt inde famam celebritatemque non modo per Germaniam, ſed per plurimas quoque exteras regiones teſtimonii ſui auctoritate conſecuti ſint, in non leue vrbium, apud quas ſcaturiunt, incrementum & incolarum, quod gratiſſimo etiam animo agnoſcunt, emolumentum.

Crebrorum ad fontes *Carolinos* itinerum etiam ille fructus erat, vt Potentiſſimo Regi *Boruſſiæ* FRIDERICO I. propius innoteſceret. Nam quum anno MDCCVIII. quo Rex fontium horum vſum experiebatur, multi ex præcipua nobilitate viri medica HOFFMANNI opera vterentur, & ad ſalutationis officium admiſſi prædicarent viri huius peritiam: iubebat Rex ipſummet ad ſe vocari, multaque de ſuæ valetudinis ſtatu colloquutus, iubebat, vt ad ſe frequentius veniret. Id quum faceret HOFFMANNVS, & Rex Clementiſſimus non obſcure oſtenderet, ſe viro huic multum confidere, & eruditis ſermonibus eius plurimum delectari: iam tunc aliqui non obſcuris ſignis oſtendebant, quam ſuſpectum ipſum haberent; ſuæ ſcilicet exiſtimationi deceſſurum rati, quantum Rex huic tribueret.

Anni huius vltimis menſibus Rex Potentiſſimus aduerſa valetudine grauiter adfligebatur. Et quum nulla medicina conſtantem adferre opem videretur, in mentem Regis veniebat HOFFMANNVS, a Sereniſſima ſorore ſua toties ipſi commendatus,

datus, & nuper ad *Carolinas* thermas propius cognitus. Iubebat igitur per celeres nuncios, eum protinus aduocari, vt inter cæteros medicos salutis regiæ curam susciperet.

Non recusare HOFFMANNVS poterat, quod Rex serio volebat; quamquam bene intelligeret, quam sit lubrica aulicorum virorum fortuna, atque vita omnis libertatis & quietis ratione animi & corporis expers. Abiit igitur iam ad exitum vergente anno, diuino Numine fretus & sapientissimi Regis gratia confisus. Atque primo statim aduentu suo industriam fidemque suam Regi adeo probabat, vt is propriæ voluntatis instinctu *nostrum* inter consiliarios aulicos adsciscerct & archiatrorum suorum collegio illum cum amplissimo salario adiungeret. Proinde tamen HOFFMANNVS sibi academicum munus conseruari petebat, quum semper tranquillis musis inseruire, quam in aula continuo versari satius putasset: cui desiderio Rex clementissime adnuebat.

Ab hoc itaque tempore HOFFMANNVS per tres solidos annos, & quod excurrit, tanta fide tamque promtis & paratis obsequiis inseruiebat aulæ, vt Regi Reginæque abunde satisfaceret, neque vmquam in ipso vel fides & assiduitas, vel dexteritas desideraretur. Non autem modici laboris res erat, Regi haud firmissima valetudine prædito, per hibernos menses grauibus pathematibus vexato, inseruire: sæpeque integras noctes corporis proprii necessariæ curæ subtrahere, & cum diebus noctes continuare opus erat. Neque minus Regina ipsi laborem facessebat pathematibus subinde grauioribus obnoxia. Has tamen ærumnas, vtpote officii partes, facile superabat, & conscientia recte diligenterque nauatæ industriæ molestias omnes inde enatas solabatur: præsertim quum Regias personas clementissima voluntate se prosequi intelligeret. At vero ipsa muneris sui tam diligens cura, & indefessum illud studium omnes

officii

officii demandati partes implendi, obiiciebat ipſum moleſtiſſimæ inuidiæ mox etiam capitalibus odiis collegarum, præſertim *Andreæ* GVNDELSHEIMERI, qui nunquam promotus, cum celeberrimo TOVRNEFORTIO Regis Galliæ ſumtibus, itinere per Græciam & Ægyptum inſtituto, adfuiſſet, aulæ *Berolinenſi* redux commendatus, violentas medicinas, etiam ex regia familia ortis, porrigebat, cui *noſter* modeſte conſcientiæ vi impulſus contradicebat.

Multa dici hic poſſent de controuerſiis, HOFFMANNO valde moleſtis, quæ ipſi cum hoc viro interceſſerunt. Quum vero neminem magnopere iuuare poſſe videatur hæc recenſio; iſta vero, quæ ad concertationis huius cauſſam pertinent, in *medicinæ conſultatoriæ* volumine primo pridem legantur ample expoſita: malumus rem totam ſicco pede præterire, poſtquam in viuis eſſe pridem deſierunt, qui tunc aduerſarii grauiſſimi fuerunt. Certe ab HOFFMANNI moribus alieniſſimum fuiſſe, vt vllum vmquam hominem laceſſeret, ex eo cognoſcitur, quod nullius vmquam controuerſiæ initium ipſemet fecit: & quod multis ſatis diſerte contra ſe inſurgentibus, quin inſultantibus nihil omnino reſpondere; reique diiudicandæ arbitrium erudito orbi permittere maluit, quam diſceptationibus bonas horas diſperdere. Quicquid autem hic fecit, quo aduerſarius irritatus fuit, ita cum iurata fide, qua obſtrictus tenebatur, arcto vinculo cohærebat, vt ſine officii neglecti grauiſſimo reatu non potuiſſet omitti.

Ob plura itaque & grauia tædia aulica dimiſſus HOFFMANNVS repetebat dulciſſimam patriam A. MDCCXII. menſe Iunio, & ad intermiſſas aliquamdiu occupationes academicas tanto maiori alacritate redibat, quo maiorem ex illo otio dulcedinem iucunditatemque nunc percipiebat. Non poſſum quin hoc loco commemorem, quæ Medicus *Ioannes* PAPIVS

 ad

ad KEPLERVM ſcripſit *epiſt. de vita aulica XL. pag.* 76. *non eſt*, ait, *quod mireris conſilium meum de migratione in Boruſſiam, locum minus, vt videri poteſt, tutum. Expertus ego ſum huc usque vitam primum academicam, tum hic (Onolsbachi) aulicam: contabeſco propemodum recordatione vitæ academicæ, tanta eius eſt bonitas, ſi cum cæteris conferatur. Huic ſi accedat copioſæ praxeos, vt nos loquimur, facultas regiam fere vitam dixero. In aulis eſt ſplendida miſeria, imo omnis aularum ratio liberalibus ingeniis eſt inimiciſſima.*

Si quid temporis relinquerunt vel ſtudioſæ iuuentutis inſtitutio vel ægrotantium querelæ, id ita diuidebat, vt partem impenderet ſcriptis olim editis nunc recenſendis & per faſciculos edendis, aliquibus etiam ab integro condendis: partem alteram tribueret naturæ per experimenta chymica profundius ſcrutandæ, Hinc factum eſt, vt ab illo tempore *diſſertationum* olim emiſſarum *decuriæ* apud *Batavos* excuderentur: aliquis etiam faſciculus, ad thermas & acidulas pertinentia complexus, *Vlmæ* prælum ſubiret; quem mox alius excepit, qui diuerſi argumenti minora opuſcula, antea ſeparatim edita, coniungebat.

Prope iam ſexagenarius animum adiiciebat condendæ *medicinæ rationali ſyſtematicæ*, cuius primam partem luci publicæ ſiſtebat A.MDCCXVIII. quam ceteræ ad hunc vsque præſentem, quo vltimam manum operi immortali octogenarius impoſuit, per iuſta interualla exceperunt. Merito videntur reprehendendi, qui ad medicinæ, vel cuiuscunque artis, quæ rationibus per experientiam longam comprobandis & firmandis conſtat, ſyſtemata condenda iuuenes accedunt, alienaque fide conſcribunt non ſatis intellecta. Ex quibus dum multa ratiociniis potius conſentaneis, quam certa ſcientia eruunt, curandique methodos eliciunt: fit, vt & ipſi ætate iam prouectiores

res facti, multa, quæ corrigant, in ſuis ſcriptis deprehendant, & alii eorum præſcripta ſequuti, ægrotantes non paucos peſſumdent. Quod ſi ad ſcribendum nemo accederet, niſi multum experiendo confirmatus, in experiendo autem ratione prælucente duceretur, vt euentuum cauſſas rite erueret; breui omnino futurum videtur, vt certum, quod ſequamur, minime obſcurum eſſet diſſenſionumque infinita multitudo aut omnino tolleretur, aut ad inſignem paucitatem redigeretur. HOFFMANNVS certe, qui tot annos docendo & artis opera edendo conſumſerat, ſemperque euentus fideliter notatos accurata & repetita meditatione ad veras cauſſas reuocare anniſus fuerat, oſtendit ſuo exemplo, quantum in rationibus inueniendis & reddendis feliciores ſimus maioribus, qui eandem rem moliti fuerunt.

Quemadmodum vero ad lucis claritatem cognoſcendam nulla alia re opus eſt, niſi oculo ſano & aperto; eiusque vſura omnibus iucunda & vtilis accidit: ſic omnino *Hoffmanniana* de medicis doctrinis præcepta ita vniuerſis, ad quos ea penetrauerunt, facilia, plana & luculenta ſunt viſa, vt vix alius liber noſtra patrumque memoria æquali plauſu ſuſceptus fuerit. Nam quum bibliopola, apud quem primum emiſſa fuerunt, plerasque partes bis terue renouare debuerit: alii etiam in eius meſſem inuolauerunt, & *Venetiis* & *Baſileæ*, recudendum illud medicinæ ſyſtematicæ opus ſuſceperunt, inuito quidem auctore omnes, præter honeſtiſſimos illos viros *Lugdunenſes*, a quibus omnium ſuorum ſcriptorum editionem fieri, non ſolum conſenſit, verum etiam exempla paſſim correcta & locupletata iisdem ſuppeditauit; & *Francofurtenſem* editorem, cujus inprimis editioni teſſeram ſuam lubentiſſime adiecit. In *Gallicum* ſermonem conuerſæ medicinæ ſyſtematicæ primam partem & *Pariſiis* emiſſam his diebus conſpeximus; in quo tam egregio

 opere

opere qualem ſe præſtiterit, ſera etiam poſteritas liuoris expers longe adhuc apertius prædicabit.

Eodem tempore, quo ad medicinam rationalem ſyſtematicam accedebat, alius vtiliſſimi operis editionem aggrediebatur. Nam quum tot annis ſæpius accidiſſet, vt vel ordinis medici nomine reſpondendum eſſet de caſibus propoſitis, vel ad medicinam forenſem vel curandorum ſalutem pertinentibus; neque minus crebræ, immo longe etiam frequentius ad ipſum ſolum directæ adferrentur litteræ, quibus conſilia expetebant vel ipſi decumbentes, vel de illorum ſalute ſolliciti medici: cœpit illa colligere, & per faſciculos edere ſub titulo *medicinæ conſultatoriæ*. Atque huius iam *duodecim tomi*, quorum quiſque decurias quinque complectitur, quod opus vix apud nos prodierat, quum iam binis locis, vt *Amſtelodami* & *Francofurti ad Mænum*, recuſum conſpiceretur.

Putares virum tot ſcriptis elaborandis, tot conſiliis ſcribendis occupatum non aliis ſemet indulgere potuiſſe laboribus. Enimuero longe aliter ſe res habet, plurimique ſunt, quibus vel in hac vrbe, vel peregre degentibus operam ſuam nauauit, vt graves morbos deuincerent. A quo enim tempore, aula relicta, huc reuerſus eſt, vix vlla aula Sereniſſimorum Principum *Saxoniæ*, aut *Anhaltinorum* fuit, quæ non HOFFMANNI opera & conſiliis vſa fuerit, eumque identidem ad ſe inuitauerit. *Schwartzburgicus* Princeps ſemel iterumque eum ad ſe vocauit: ſub cuius clementia per auctoritatem Imperatoriam Anno MDCCXXVII. menſe Iulio Comitis Palatini munus obtinuit. *Caſſellas* ad Sereniſſimi Landgrafii curationem expetitus iuit, vt & *Guelpherbytum* ad principis ſalutem procurandam accitus fuit. Longum foret, ſi principes, comites, aliosque ex prima nobilitate proceres recenſere velim, quorum valetudini tuendæ, aut languoribus tollendis conſilia miſit: aut ſi enumerare velim quot magnates ex remotis regionibus huc venerint, & curandos ſe ipſi præbuerint, magnumque fructum ab ipſo conſequuti ſint. Nolumus quoque hic referre, quantum per omnem vitam temporis impenderit litterarum commercio, quod cum ſummis noſtri æui & medicis & philoſophis maximeque cum magno LEIBNITIO, Imperatoris Regumque archiatris & plurimis profeſſoribus, tam in quam extra Germaniam, de rebus phyſicis ac medicis habuit, de quibus alio forte tempore meminiſſe iuuabit.

A. MDCCXXXIV. æſtate iam adulta HOFFMANNVS *Berolinum* accedebat, vt vbi habitantes chariſſimos, genetum filiamque vnicam, cum familia ipſorum inuiſeret. Accidebat tunc, vt triſte nuncium adferretur de grauiſſimo & fere deſperato viſo morbo, qui Potentiſſimum Regem in caſtris ad *Rhenum* corripuerat. Quum iam in eo eſſet, vt ad nos reuerteretur, non ſolum regis miniſtri ſuadebant, ſed etiam Clementiſſima Regina iubebat diutius ſubſiſtere, vt ad manus eſſet, ſi conſilium ipſius expetendum videretur. Et ſane eadem veſpera, quæ regem *Potsdamio* reddiderat, celerrimo nuncio accerſebatur; quo non parum faciebat, quod celeberrimus Batavorum Medicus *Herm.* BOERHAVE de morbo conſultus, *noſtri* potiſſimum opera vti ſuaſerat.

Non leuis erat morbus, qui optimum patriæ patrem affligebat, eiusque initia iam a tertio anno inſederant, & mora fuerant confirmata. Aſthma erat hydropicum, quod omnino plus terroris, quam bonæ ſpei oſtendebat: omninoque magni viri, quorum conſilia requiſita antea fuerant, aperte declarauerant, quod plus metuerent, quam bene ſperarent.

Enimuero Dei clementiæ tribuendum eſt, quod ex ingenti diſcrimine liberatum patriæ patrem recuperavimus. Neque parum effecit animus Regis inter tot moleſtias ſemper alacris, nunquam earum grauitate depreſſus; rectisque conſiliis audiendis ac admittendis paratiſſimus. Nunquam enim diætæ præſcriptas regulas migrabat, ac medicinarum vſui ſeſe libenter præbebat.

Quinque menſium ſpacio conſumto, quo tempore HOFFMANNVS regiæ valetudini recuperandæ vna cum eruditis & celeberrimis viris HORCHIO præcipue ac ELLERO, ad eandem curationem vocatis, præcipuam operam dederat; id omne effectum dabatur, quod infinita hominum millia ardentiſſimis precibus a ſummo Numine efflagitauerant. Pater patriæ non ſolum immunitatem a doloribus & moleſtiis conſequútus erat; verum etiam priſtinas uires, Dei munere, collegerat, vt prodire & negotis ſolita alacritate peragendis impendere ſe poſſet.

Eueniſſe tum omnibus diceres, quod Alexandri militibus, cum is Philippi medici arte & cura confirmatus ſubito in conſpectum illorum venit, vt quemadmodum illi non auidius ipſum regem quam Philippum intuiti fuerunt, ita omnes pari admiratione & Regem & HOFF-

 MAN-

MANNVM adſpexerint ac pro ſe quisque gratiam habuerint regiæ valetudinis ac vitæ poſt Deum ſtatori & conſeruatori ſollertiſſimo. Iam vero Rex Clementiſſimus nihil omittebat, quo HOFFMANNO oſtenderet, quanta ipſum gratia complecteretur. Non ſolum ſplendidis muneribus laborem ac ſtudium tanto tempore exantlatum compenſabat; verum etiam ſæpiſſime, præſentibus legatis ac proceribus, profitebatur, quod poſt Deum immortalem recuperatæ valetudinis beneficium ipſi deberet. Ornandum itaque honoribus etiam clementiſſime cenſuit: tantoque id magis ſe etiam facere profeſſus eſt, vt orbis cognoſcat, quantum amet virum, quem alio tempore inimicorum malæ artes in eadem aula opprimere conatæ fuerant. Sua igitur ſponte ipſum *conſiliariorum intimorum* ordini adiunxit, filioque vnico cognomini, paternarum virtutum æmulo, inter *Fridericianæ* academiæ profeſſores medicos ordinarium locum tribuit, & conſiliarii aulici honorificam dignitatem adiunxit.

Neque minus fuit in Clementiſſima Regina ſtudium HOFFMANNO benigniſſimam voluntatem ſuam declarandi. Nam inter alia præclariſſima munera donauit ipſum ſua imagine, quam celeberrimus pictor ſummo artificio elaborauerat; ab eodemque pingi HOFFMANNVM iubebat, vt in regio ſeceſſu *Monbijou* collocaretur. Scripta etiam viri omnia mitti ſibi iubebat, bibliothecæ eiusdem arcis inſerenda. Sæpius inter hæc proponebatur ipſi, cupere vtique Regem & Reginam, vt in propinquo eſſet, promteque poſſet, ſi quid accideret, ad opem ferendam aduocari. Enimuero excuſabat ſeſe iisdem argumentis, quibus quondam apud regem DAVIDEM ſenex BARSILAVS fuerat vſus & opus eſſe dicebat, vt in tam adulta ſenectute ad vitam beatam ſe præparet, & breue, quod ipſi viuendum ſit, tempus medicinæ ſuæ ſyſtematicæ ad finem perducendæ & conſiliis ſaluberrimis dandis impendat: neque minus clementer admiſſa huius excuſatio fuit, quam illius fuerat.

Menſis itaque Aprilis A. MDCCXXXV. initio Clementiſſimo Regi valedixit, ac non ſine multa gratiæ propenſiſſimæ ſignificatione, cui oſculum Rex adiiciebat, dimiſſus fuit. Ad ſuos ſalvus omnino redux maximo gaudio non ſolum domi ſuæ, a qua octo menſibus abfuerat, exceptus, verum etiam academiæ & vrbis ſtudioſiſſima congratulatione, quæ venerandum ſenem, tamquam præcipuum decus ſuum, & ante obſeruauerat, & nunc tanto ardentius excipiebat, quum tot præclaris laudibus illud meritum diuinum Numen adieciſſet, quod regem optimum & clementiſſimum ſeruauiſſet.

Crebris ab eo tempore litteris, etiam ipsissima Regis manu signatis, & insignibus muneribus per singulos fere annos transmissis, certior redditus fuit de propensissima in se voluntate, qui non semel Regia sua manu testatus est, vitae suae conseruationem post Deum ipsius curae deberi. Vt vero etiam academia Fridericiana, cuius senior iam est, cognosceret, quantum Rex cupiat consilia huius, tam multorum annorum vsu exercitati viri, apud eum plurimum valere, Augustali libello iubebatur, nullam rem alicuius momenti absque eius consilio & sententia perficere.

Tam felicem & fortunatam HOFFMANNI senectutem haud modice interpellabat A. MDCCXXXVII. grauis morbus, qui dilectissimam eius coniugem, qua cum per XXXVIII. annos coniunctissime vixerat, ab ipso diuellebat, in placidam eius mortem terminatus. Sed hoc quoque aduersum eo animo, qui Christianum & philosophum decet, perferebat moderatissime atque cogitationes a tristibus auertendo impendebat piis meditationibus. Eo enim tempore omnem christianae doctrinae summam perspicua & neruosa breuitate, verbisque *Latinis* complectebatur & cum publico communicabat. Quum de eo scripto apud Regem Clementissimum mentio facta esset illeque gratiosissimis litteris ostenderet, se cupere, illud etiam vernaculo sermone exstare, non poterat defugere iussum, efficiebatque vt primo quoque tempore *Germanica* lingua legeretur.

A. MDCCXXXVIII. aestate grauissimus morbus febrilis optimum virum occupabat & non mediocriter affligebat: prorsus vt multis metuendi caussae plures & maiores, quam bene sperandi, viderentur. Diuino tamen munere factum est, vt recuperauerimus virum, ipsiusque vegeta & alacri senectute gaudeamus, nuper octogesimum primum vitae annum ingressa. Vltimo nec reticendum est indefatigabile ipsius in ipsa hac extrema aetate discentibus inseruiendi studium; siquidem per integros iam octo annos eam publice docendi iniit rationem, vt auditores, theoreticis praeceptis bene instructos, recta medendi scientia imbueret. Quem in finem quouis semestri collegium medico-practico-clinicum aperuit, in quo accurate conscriptos & ab exteris ad se transmissos casus communicauit, & ex his veras, tam proximas quam mediatas, caussas solide eruit, quibus dein genuinam sanandi methodum superstruxit ac candide docuit. Dici vix potest, quem singularem plane fructum ac vsum ii inde percipiant, qui artem salutarem feliciter & cum laude exercere cogitant. In tota enim medica scientia plurimum sibi obser-

vatio

vatio & longus rerum vſus vendicat, qui optimus medicinæ interpres & docendi diſcendique magiſter merito prædicatur. Atque hæc inter nec publica academiæ negotia vmquam refugit: ſed ita emolumentis eius procurandis & amplificandis ſtudet, vt ſe vires vigoremque omnem propterea a benigno Numine accepiſſe exiſtimet, vt aliis inſeruiendo conſumat. Maximum huius animi documentum nuper dedit, quum anni huius ſupra milleſimum & ſeptingenteſimum quadrageſimi XII. Ian. die ad ſe ordine quintum rediens Prorectoratus arduum & moleſtiſſimum munus ſenio iam langueſcentibus humeris imponi pateretur, victus eorum precibus, qui, quantum vniuerſis a prudentia & auctoritate eius acceſſurum eſſet commodum, ex prægreſſorum magiſtratuum felicitate metiebantur. Faxit Deus, vt non ſolum hunc iam octogeſimum primum optabili valetudine perficiat, magiſtratumque felix lætusque abſolvat: ſed & multos deinceps annos ſubiungat: vt optimo viro, communi vtique bono; patria vrbs, Fridericiana academia, regia domus, vniuerſum genus humanum, quibus commentando ac conſulendo prodeſt, diutiſſime ſaluo & incolumi perfruantur.

Atque nunc ſermonis filum abrumpo, commentandique finem facio. Satis tenuiter hæc de ſummis viri meritis eſſe tradita, ipſemet agnoſco; quamque multa dici porro potuerint aut debuerint de laudibus eius optime video. Quoniam tamen ad hanc ſcriptionem accedere, niſi impetrata venia & exoratis ſubſidiis, nolui; non alia autem conditione illam nactus ſum, quam vt parcerem modeſtiæ ipſius, quæ profeſſam laudationem minime perferre poteſt: ſimplici hac vitæ factorumque recenſione defungendum fuit. Certe non deerit ampliſſima dicendi materia cuicunque ad laudandas virtutes, quæ illuſtres & ſummæ in eo eluxerunt, progreſſuro: atque vt vitæ etiam annorumque ſeries, longius diuino beneficio producta, plurima, quæ his addi debeant, facta ſuppeditet, omnibus votis ab illo expeto, qui vitam resque mortalium omnes liberrimo arbitrio moderatur.

mu ſię

nię Mi zyſzał wſpaniały

owiedz

ry i omi

ry ołtarz gy

norzeń kl ły,

tego Z zyſzał ſp

ak ſię ok.

n ły, B ercry

m i, iecan

a vana

ſtaie

uk

miedzy ſtie,

na rękie u kr

won raz d

oba ſtron

cial atk n uwiencz y

m d ſz o

s ſlott e ſp y

ci woi

obi dz

zyli

